

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Ingrida Latakiėnė

EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI LIETUVOJE

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof., dr. Vaidas Gaidelys

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI LIETUVOJE

Verslo ekonomika

MAGISTRO DARBAS

Studentė

Ingrida Latakienė, VMGLVL-4

2015 m. gruodžio d.

Vadovas

prof., dr. Vaidas Gaidelys

2015 m. gruodžio d.

Recenzentė

doc. dr. Daiva Laskienė

20..... m.d.

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Ingrida Latakiene

Verslo ekonomika, kodas 621L17001

„Emigracijos įtaka, mokesčių surinkimui Lietuvoje“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2015 m. gruodžio d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Ingridos Latakiene**s baigiamasis magistro darbas tema „Emigracijos įtaka, mokesčių surinkimui Lietuvoje“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(parašas)

Latakiene, I.(2015). The Impact of Emigration on Tax Collection in Lithuania. Master's Final Thesis in Business Economics. Study Programme 621L17001. Supervisor Prof. Dr. Vaidas Gaidelys. Kaunas: School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

A master work of the theoretical and practical aspects of a final review and assessment of the emigration impact, for the tax collection in Lithuania. In 2004, when Lithuania became a member of the European Union got the possibility to travel freely, to study and work abroad. During 2004-2014 over 500 thousand habitants of Lithuania emigrated. 60% of the emigrants are young, working-age people. Lithuania remains one of the most emigrant countries in Europe. There is no trends that emigration will slow down. So the question is, what impact does the emigration, for tax collection in Lithuania?

Theoretical work is collected and organized in a theoretical information about emigration. Analyse the causes of emigration, the consequences, the impact for the country's economy. As well as the theoretical part examines the value of the tax system for state. Analysis of tax system, its principles and objectives. Examine Lithuanian taxes system.

The final part of the work was to find out how emigration influences the tax collection in Lithuania. Compared to the period 2004-2014 years of emigration, the factors driving emigration. As well as analyzing tax collection statistics in Lithuania in the period 2004-2014. Assess the impact of the tax collection of emigration in Lithuania, highlights the State's losses due to emigration. This study has helped to reveal the influence of emigration for the collection of taxes in Lithuania.

The structure of the work – master's thesis consists of theoretical and analytical parts. The first part analyses the theory. In the second part shall contain the results of the analysis of the statistical data.

Work size: 79 pages, 25 pictures, 9 tables

The test method – comparative analysis of the study methodology and documentation – Kontent analysis.

Analyzed for the period 2004-2014, statistics, documents, scientific literature, graphic portrayal.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI PROBLEMOS ANALIZĖ	10
2. EMIGRACIJA IR MOKESČIŲ SISTEMOS REIKŠMĖ VALSTYBEI TEORINIŲ ASPEKTU	12
2. 1 Migracijos reiškinys, teorijos samprata bei formos	12
2. 2 Emigraciją sąlygojantys veiksniai	17
2. 3 Emigracijos pasekmės šalies ekonomikai	19
2. 4 Valstybės mokesčių teorijos samprata	22
2. 5 Mokesčių reikšmė ir funkcijos	24
2. 6 Apmokestinimo sistema, jos principai ir uždaviniai	27
2. 7 Lietuvos mokesčių sistema	29
3. EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI LIETUVOJE ANALIZĖ IR REZULTATAI.....	32
3. 1 Emigracijos įtaka mokesčių surinkimui Lietuvoje tyrimo metodika	32
3. 2 Emigraciją iš Lietuvos lėmę veiksniai	34
3. 3 Emigracijos apimtys ir mokesčių surinkimo Lietuvoje statistinių duomenų situacijos analizė 2004-2014 m.	41
3. 4 Pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimties analizė 2004-2014 m.	49
3. 5 Emigracijos įtaka Lietuvos mokesčių surinkimui vertinimas	54
3. 6 Valstybės patiriami nuostoliai dėl emigracijos	61
IŠVADOS	68
LITERATŪRA	71
PRIEDAI.....	78
1 Priedas	78
2 Priedas	79

Paveikslų sąrašas

1 pav. Emigracijos formos.....	15
2 pav. Tarptautinės migracijos klasifikacija.....	16
3 pav. Veiksniai įtakoiantys gyventojų apsisprendimą emigruoti.....	18
4 pav. Migracijos pasekmės.....	20
5 pav. Valstybės funkcijos.....	25
6 pav. Mokesčių vykdymo funkcijos.....	25
7 pav. Apmokestinimo principai.....	28
8 pav. BVP vienam gyventojui PGS vienetu.....	35
9 pav. Jaunimo (15-24m.) nedarbas procentais.....	37
10 pav. Minimalus darbo užmokestis kitose valstybėse.....	38
11 pav. Užsienio Lietuviai pagal profesijos grupes.....	39
12 pav. Emigracijos iš Lietuvos mastai 2004-2014 m. laikotarpyje.....	42
13 pav. Užsienio lietuviai pagal išsilavinimą.....	44
14 pav. Užsienio lietuviai su aukštuoju ir aukštesniuoju išsilavinimu.....	45
15 pav. Pridėtinės vertės mokestis nacionaliniame biudžete 2004-2014 metais (PVM).....	46
16 pav. Akcizo mokestis nacionaliniame biudžete 2004-2014 metais.....	47
17 pav. Gyventojų pajamų mokestis nacionaliniame biudžete 2004-2014 metais.....	48
18 pav. Pelno mokestis nacionaliniame biudžete 2004-2014 metais litais.....	49
19 pav. Daugiausia emigrantų perlaidų gavusios ES šalys.....	52
20 pav. Vidutinės vieno namų ūkio nario pajamos ir išlaidos, litais.....	55
21 pav. Privačių asmenų perlaidos iš užsienio 2004-2014m.....	56
22 pav. Emigrantų perlaidos ir gyventojų pajamų mokestis 2004-2014 m.....	57
23 pav. Emigrantų perlaidos ir gyventojų pajamų mokestis 2004-2014 m.....	58
24 pav. BVP dalis tenkanti vienam gyventojui, emigracijos mastai Lietuvoje 2004-2014 m.....	60
25 pav. 14-29 metų jaunimo migracija vienam 2004-2014 m.....	63

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Emigracijos pasekmės.....	21
2 lentelė. Mokesčių teorijos.....	24
3 lentelė. Administruojami mokesčiai.....	30
4 lentelė. Tyrimo tikslai.....	33
5 lentelė. Vidutinis metinis bedarbių skaičius procentais nuo darbingo amžiaus gyventojų....	36
6 lentelė. Užsienio lietuviai pagal profesijas	39
7 lentelė. Emigracijos tikslo šalys 2004-2014 metais.....	43
8 lentelė. Privačių asmenų piniginės perlaidos mln.Lt.....	50
9 lentelė. BVP tenkantis vienam gyventojui Lietuvoje 2004-2014 m.....	60

IVADAS

Temos aktualumas. Pagrindinis valstybės tikslas yra užtikrinti gerą, saugų ir stabilų gyvenimą savo šalies piliečiams. Šiam tikslui įgyvendinti reikalingas atitinkamas pajamų šaltinis. Viena pagrindinių valstybės finansų sistemos pajamų formavimo dalis yra mokesčiai. Mokesčiai yra viena jautriausių ir daugiausiai prieštaravimų kelianti ekonomikos tema. Kaip ir daugumoje pasaulio valstybių, taip ir Lietuvoje, gyventojai moka mokesčius. Vienose šalyse mokesčių našta mažesnė, kitose – didesnė, tačiau tai yra labai svarbus valstybės politikos įrankis – mokesčių lėšos yra skiriamos įvairioms valstybės funkcijoms finansuoti. Mokesčių pagalba yra surenkama dauguma valstybės pajamų, kurios naudojamos visuomenės poreikiams tenkinti, įvairiems procesams visuomenėje reguliuoti ir kt. Siekiant sukurti darnią Lietuvos mokesčių sistemą, kuri skatintų sparčią ekonomikos raidą, užtikrintų stabilias biudžeto pajamas, teisingą ir proporcingą mokesčių paskirstymą, teisingą konkurenciją, buvo priimti mokesčių įstatymai. Mokesčiais siekiama ir tokių tikslų, kaip apsaugoti rinką, reguliuoti ekonominę veiklą, suvienodinti socialines ir privačias išlaidas, kovoti su neigiamais išoriniais poveikiais ir kt. Valdant mokesčių sistemą valdžia gali gerinti ekonominę aplinką, skatinti verslo kūrimąsi ir plėtrą, padėti kurti naujas darbo vietas, o didinant mokesčius ima mažėti įmonių aktyvumas bei šalies patrauklumas naujoms investicijoms.

Lietuvoje mokesčių sistema dažniausiai yra kritikuojama ir vertinama neigiamai, ir galiausiai daroma išvada, kad mokesčiai Lietuvoje tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims tampa našta. Tai daro didelę įtaką darbo rinkai ir šalies ekonomikai. Problema mokesčių sistemoje kyla tuomet, kai mokesčių didinimas nepagerina ekonominės situacijos. O mokesčių didinimas skatina emigraciją, kuri daro įtaka visai šalies veiklai, nes didėjantis darbo jėgos nutekėjimas stipriai veikia šalies ekonomiką. Lietuvoje mažėja ne tik gyventojų skaičius, bet keičiasi jų struktūra, didėja socialinė ir ekonominė našta darbingo amžiaus gyventojams. Taigi, mažėjant gyventojų, mažėja ir surenkama į biudžetą suma, todėl likusiems užkraunama didžiulė mokesčių našta. Dėl šešėlinės ekonomikos ir emigracijos mažėja mokesčių mokėtojų, o valstybės socialiai išlaikomų asmenų skaičius didėja.

Potencialiais emigrantais tampa vis jaunesni, vis geriau išsilavinę, bet negalintys savęs Lietuvoje realizuoti žmonės. Tai yra – mokesčių mokėtojai, kurių įmokų pagrindu aprūpinama socialinės rūpybos sistema. Mažėjant darbingo amžiaus žmonių mažės ir žmonių įnešančių į biudžetą pinigų. Dėlto gali kilti socialinė krizė, smukti ekonomika, taip pat atsirasti poreikis pritraukti specialistų iš trečiojo pasaulio šalių.

Ankščiau iš šalies emigruodavo daugiau paprasti darbininkai, mažesnę išsilavinimą turintys žmonės. Dabar jau išvyksta daugiau specialistų, turinčių aukštą išsilavinimą. Lietuvoje vis sunkiau išgyventi ir todėl darbą svetur susiranda vis daugiau farmacininkų, maketuotojų, medikų, architektų dizainerių, IT specialistų. Darbingų specialistų dėka šalies biudžetas gautų daugiau pajamų valstybei svarbioms sritims finansuoti. Nes aukštos kvalifikacijos darbas yra geriau apmokamas, vadinasi, tokie žmonės sumoka ir didesnius mokesčius.

Darbo problema – Emigracija yra siejama su darbo rinkos būkle, tai yra nedarbo, pajamų lygiu, socialinėmis garantijomis, žmonių gyvenimo lygiu ir t.t. Emigruojama ne tik dėl finansinių priežasčių, bet ir dėl savirealizacijos, karjeros perspektyvų, geresnių darbo sąlygų, mokymosi, tobulėjimo. Emigracija iš Lietuvos daro didelę įtaką ne tik šalies demografinėi raidai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui, bet ir mokesčių surinkimui. Tai yra viena iš rimčiausių grėsmių mūsų šaliai.

Tyrimo objektas – Emigracijos įtaka mokesčių surinkimui.

Darbo tikslas – Įvertinti emigracijos įtaka mokesčių surinkimui Lietuvoje.

Darbo uždaviniai:

1. Mokslinės literatūros analizės būdu išskirti pagrindinius teorinius emigracijos aspektus, jos priežastis ir pasekmes ekonomikai;
2. Ištirti bei aktualizuoti mokesčių sistemos reikšmę valstybei teoriniu aspektu, identifikuoti jos sąsajas su emigracijos problema;
3. Remiantis statistiniais duomenimis išanalizuoti 2004-2014 m. emigracijos apimtį ir mokesčių surinkimą;
4. Nustatyti, pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimtį;
5. Išanalizuoti emigracijos poveikį Lietuvos mokesčiams lemiančius veiksnius, nustatyti problemines sritis.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, tyrimų duomenų bankai, mokslinių tyrimų ataskaitos, periodiniai leidiniai, statistinių duomenų analizė periodinių leidinių analizė, dokumentų analizė, teisės aktų analizė, lyginamoji, grafinė analizė.

1. EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI PROBLEMOS ANALIZĖ

Mokesčių sistema turi būti suformuota taip, kad užtikrintų šalies ekonomikos stabilumą ir plėtrą. Kai valstybėje keičiasi politinė ir ekonominė situacija, šalies mokesčių sistema turi būti pertvarkoma taip, kad užtikrintų pakankamas valstybės pajamas. Tinkama ir subalansuota mokesčių sistema teigiamą įtaką daro užimtumo politikai, pajamų perskirstymui, vartojimui, mokesčių surinkimo politikai ir t. t. Tinkamas mokesčių sistemos sutvarkymas užtikrina stabilią ir stiprią šalies ekonomiką, o per dideli mokesčiai gali skatinti šešėlinės ekonomikos klestėjimą, bei mokesčių slėpimą. Emigracija taip pat yra mokesčių sistemos pasekmė. Per dideli mokesčiai skatina šalies piliečių emigraciją. Galima tik spėlioti su kokiomis problemomis susidurs valstybė, kai dalis valstybės gyventojų paliks Lietuvą ir savo gyvenimą kurs svetimoje šalyje.

Lietuvos mokesčių sistema priklauso nuo tiesioginių, netiesioginių ir socialinių draudimo įmokų. Netiesioginiai mokesčiai sudaro apie – 11,4 proc. BVP, socialinio draudimo įmokos apie – 11,0 proc. BVP, o tiesioginiai mokesčiai sudaro tik 4,9 proc. BVP. Taip pat Lietuvos mokesčių sistemą sudaro mokesčiai už nekilnojamą turtą ir aplinkosaugos mokesčiai. Tačiau šie mokesčiai turi mažą poveikį bendroms mokesčių pajamoms. Lietuva kartu su Estija yra vienintelės dvi valstybės narės, kuriose nėra jokio pavidalo asmeninių lengvųjų automobilių apmokestinimo ar kelių mokesčio už asmeninius lengvuosius automobilius (Europos komisija, 2015).

Šiuo metu viena iš opiausių problemų Lietuvoje – emigracija. Ne tik lietuviai ieško geresnio gyvenimo svetimame krašte, bet emigracijos padarinius jaučia dauguma pasaulio valstybių. Emigracija – tai žmonių judėjimas tarp valstybių. Ji būna įvairių formų – trumpalaikė, ilgalaikė; legali, nelegali; priverstinė, savanoriška ir t.t. Lietuvoje emigracijos mastai ėmė didėti nuo 2004 metų gegužės 1 d., kai Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Emigracijos mastai nemažėja ir dabar. Pati didžiausia emigracijos banga fiksuojama 2009 metais, kai Lietuvą paliko apie 21,972 tūkst. lietuvių. Per dešimtmetį iš Lietuvos emigravo apie 500 tūkst. gyventojų. Pagal emigracijos apimtį Lietuva pirmauja Europos Sąjungoje. Taip pat Lietuva yra sparčiausiai ES senėjanti šalis. Darbingo amžiaus gyventojų ženkliai mažėja tiek dėl neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio, tiek dėl, ypač jaunimo, emigracijos. Vis daugėja šalies gyventojų, kurie palieka Lietuvą turėdami aukštąjį išsilavinimą. Šiandieninis emigrantas yra jauno, darbingo amžiaus žmogus, kuriam 20-34 metai. Ir tai sudaro apie 53 procentus visų emigruojančių 20-34 metų amžiaus. Daugelis emigruoja todėl, kad nemato perspektyvų Lietuvoje. Jaunimas Lietuvoje susiduria su sunkumais

integruodamasis į darbo rinką. Jie tikisi, kad užsienyje jų darbas ir pastangos bus vertinamos, o uždarbis bus ženkliai didesnis.

Galima teigti, kad Lietuvą paliekantys asmenys išsiveža ne tik savo išsilavinimą, protą, darbo patirtį, darbo jėgą ir pan., bet jie išsiveža ir valstybės ateitį. Emigrantai savo gyvenimą kuria toje valstybėje, kuria jie pasitiki. Tai reiškia, kad jie kurs šeimas, augins vaikus ir mokės mokesčius toje šalyje, kuri užtikrina saugų ir sotų gyvenimą. Lietuvoje jau pradeda trūkti kvalifikuotų darbuotojų, ir ši problema ateityje vis aštrės. Ima trūkti tinkamų darbo jėgos išteklių ir iškyla grėsmė ekonomikos augimo perspektyvai bei socialinės apsaugos sistemai, ypač pensijų sistemos stabilumui.

Likusius Lietuvoje giminaičius emigrantai remia pinigais. Emigrantų perlaidos siekia keletą milijardų Lt. Per dešimtmetį Lietuvą pasiekė apie 22,5 mlrd. Lt, kurios buvo pervestos privačių asmenų iš užsienio. Šiuo metu didžiausia pinigų dalis atkeliauja iš Anglijos, Airijos, Norvegijos ir Vokietijos. Emigrantų pinigai didina šalies vidaus vartojimą, visuminę paklausą, prisideda prie BVP augimo ir t.t. Taigi kokią įtaką valstybei ir Lietuvos mokesčių sistemai daro emigrantų piniginės perlaidos?

Didėjantys emigracijos srautai iš Lietuvos kelia grėsmę ne tik šalies socialiniam, bet ir ekonominiam stabilumui. Galima teigti, kad didžiausia problema – dideli emigracijos mastai iš Lietuvos, kurie įtakoja mokesčių surinkimą Lietuvoje. Tad kas ateityje mokės mokesčius? Kokia emigracijos įtaka, mokesčių surinkimui Lietuvoje?

2. EMIGRACIJA IR MOKESČIŲ SISTEMOS REIKŠMĖ VALSTYBEI TEORINIŲ ASPEKTU

2.1 Migracijos reiškinys, teorijos samprata bei formos

Emigracija nėra naujas reiškinys. Tai vyko prieš tūkstančius metų, tai yra ir dabar. Žmonės migravo, migruoja ir migruos. Visais laikais vyko žmonių judėjimas, nes žmogus ieško geresnio gyvenimo, nori užsidirbti pinigų, keliauti, gyventi visavertį gyvenimą ir t.t. Migracija atsirado prieš daugybę metų, tačiau kelis šimtmečius valstybių vadovai jos nefiksavo, nes surinkti tikslius statistikos duomenis apie migraciją buvo gana sunku. Viena iš seniausių migracijos bangų buvo XIX – XX amžiais. Tada daug vargingai gyvenančių europiečių šeimų persikėlė į Šiaurės ir Pietų Ameriką ar Australiją (Šilbajoris, 2001). S. Vaitekūnas knygoje „Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius“ teigia, „...jog gyventojų migracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonijos egzistavimas. Dar pirmykštėje bendruomenėje žmonės nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos ar augalinio maisto plotų, saugesnių gyvenviečių. Migracijos nepanaikino ir susiformavęs sėslus gyvenimo būdas – dar iki šiol kai kurios tautos yra linkusios klajoti nei būti sėslios...“ (Vaitekūnas, 2006: 478). Kalbant apie migraciją, svarbu paminėti, kad ši problema nėra vien šių dienų iššūkis mūsų šaliai, todėl neretai diskusijos migracijos tema būna pagrįstos emocijomis, o ne žiniomis.

V. Daugėla ir kt. nagrinėdami migracijos teorijos aiškina, kodėl ir kur, kaip žmonės migruoja. Nagrinėja, kokios priežastys skatina pakeisti nuolatinę gyvenamąją vietą, darbo vietą ar laikinai ieškoti kitos gyvenimo vietos. Migracijos teorijos išskiria gyventojų migraciją veikiančius bendruosius veiksnius: politinius ir teisinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius, psichologinius, geografinius, saugumo, demografinius ir kt. (Daugėla; Kazlauskienė; Snieška, 2000). A. Maslauskaitė ir V. Stankūnienė sako, kad „...šiuolaikinėje visuomenėje gyventojų emigracija yra labai dinamiškas daugialypis procesas, todėl konkrečiame nacionalinio lygmens politiniame, socialiniame, ekonominiame kontekste migracijos apibrėžimai labai varijuoja“ (Maslauskaitė; Stankūnienė, 2007:14).

Migracijos samprata yra gana plati, tačiau mokslininkai, kurie tyrinėjo šį reiškinį, pasitenkina siauru jo apibrėžimu. Analizuojant įvairią literatūrą migracijos tema, tampa aišku, kad ši sąvoka yra suvokiama ir traktuojama gana skirtingai, priklausomai nuo nagrinėjimo tikslo bei masto. Bet sąvokos esmė išlieka ta pati. Pats paprasčiausias ir trumpiausias migracijos apibrėžimas – reiškia žmonių persikėlimą iš tėvynės į kitas šalis (Terminų žodynas). Daugelis mokslininkų migraciją aiškina ne tik kaip gyventojų judėjimą, bet ir kaip atiduodančios savo gyventojus bei juos priimančios šalies kultūrų maišymąsi, kuris

ateityje gali ir turi nenuspėjamų pasekmių bei įsipareigojimų. Analizuotoje mokslinėje literatūroje emigracijos ir imigracijos teorijos nėra analizuojamos atskirai, todėl darbe bus analizuojamos bendros migracijos teorijos.

Pagal ekonominės migracijos medžiagą migracija yra suprantama kaip išvykimas iš šalies ar atvykimas į ją iš kitos šalies, kai siekiama didesnio darbo užmokesčio, geresnės gyvenimo kokybės, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų ar dėl kitų kokių ekonominių priežasčių (Urbonaitė, 2007). A. Sipavičienė ir V. Stankūnienė teigia, kad migracija yra toks sudėtingas, greitai kintantis, sunkiai išmatuojamas ir apibūdinamas reiškinys. Kita prasme, migracija dar apibrėžiama, kaip pastovios gyvenamosios vietos pakeitimas tam tikram laikui, dažniausia vieneriems metams ar ilgiau. Migracijos procesas yra sudėtingesnis – prasideda migracijos nuostatų ir potencialo formavimusi ir baigiasi imigrantų integracija tikslo šalyse (Sipavičienė; Stankūnienė, 2011).

Pasak G. Kasnauskienės, migracija – tai gyventojų kėlimasis gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram nustatytam laikotarpiui. Tai persikėlimas, kai kertamos administracinės tam tikrų teritorijų (miestų, rajonų, valstybių) ribos. Migracija – tai ilgalaikis gyvenamosios vietos pakeitimas, kuris lemia gyventojų skaičiaus ir struktūros pasikeitimus (išvykimo bei atvykimo teritorijose) (Kasnauskienė, 2006). A. Giddens teigia kad, imigracija įvardijama, kaip žmonių atvykimas į šalį siekiant įsikurti toje šalyje, o emigracija, kai žmonių tikslas – išvykti iš vienos šalies ir įsikurti kitoje. Tiek imigracija, tiek emigracija sudaro globalinės migracijos modelius, jungiančius kilmės ir tikslo šalis (Giddens, 2005).

Kaip matoma, autoriai įvairiai apibrėžia migracijos sąvoką. Teigiama, kad migracija yra sudėtingas, sunkiai apibūdinamas ir išmatuojamas procesas. Kiti autoriai dar kitaip vadina migracija, pvz., A. Junevičius migracijos sąvoką sutapatina ir su laisvu darbo jėgos judėjimu (Junevičius, 2002). Pasak J. Guščinskienės, migracija – tai bendresnio pobūdžio terminas, kuris naudojamas norint apibūdinti ir imigraciją, ir emigraciją. (Guščinskienė, 2001). Migracija yra ne tik socialinis ar demografinis reiškinys, bet ir psichologinis reiškinys. Tai rodo, kad sprendimas migruoti yra priimamas individualiai, gerai apgalvotas (Kasnauskienė, 2006).

Migracijos sąvoka yra vartojama įvairiuose moksluose: sociologijos, demografijos, teisės ir pan. bei įvairiuose kontekstuose, todėl neturi vieningo apibrėžimo. Kiekvienas autorius migraciją apibrėžia skirtingai. Todėl apibendrinant įvairių autorių migracijos apibrėžimus, galima teigti, kad migracija – tikslingas žmonių kraustimasis gyventi ir dirbti svetur. Šis reiškinys neatsiejamas nuo globalizacijos. Dauguma žmonių migruoja vien dėl to, kad jų netenkina dabartinės gyvenimo sąlygos. Ieškoma geresnių sąlygų, kurios padėtų išgyventi ir atvertų didesnes galimybes savirealizacijai. Kuri iš šių teorijų geriausiai atspindi

emigracijos procesą, sunku pasakyti, nes visos yra tarpusavyje susijusios ir viena kitą papildančios.

Kalbant apie migraciją taip pat reikia apibrėžti jos formas. Pasak E. Barcevičiaus, migracija gali pasireikšti dviem kryptimis: migracija į teritoriją (imigracija) ir migracija iš jos (emigracija). Remiantis laiko kriterijumi ji gali būti skirstoma:

1. Trumpalaikė emigracija paprastai yra laikoma tada, kai išvykimas į užsienio valstybę ir apsistojimas joje santykinai trunka trumpą laikotarpį. Išvykimas gali būti mokslo tikslais, siekis pailsėti, susijęs su gydymu, darbo reikalais ar pan. Svarbiausias kriterijus tas, kad asmuo neplanuoja likti gyventi toje šalyje. Trumpalaikėi emigracijai priskiriama ir vadinamoji sezoninė emigracija.

2. Ilgalaikei emigracijai priskiriamas persikėlimas gyventi į kitą šalį visam laikui arba ilgam laikotarpiui (Barcevičius, 2009).

Tokį pat emigracijos skirstymą pagal laiko kriterijų galima atrasti ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimo ataskaitoje. Teigiama, kad trumpalaikė emigracija laikoma, kai išvykstama į užsienio valstybę ir apsistojama joje trumpam laikotarpiui, kai atvykimo tikslas yra mokytis, gydytis, pailsėti, ir t.t., kai yra neplanuojama toje šalyje pasilikti gyventi. Sezoninė emigracija taip pat priskiriama prie trumpalaikės emigracijos. Sezoninės emigracijos metu, vykstama dirbti į tas šalis, kurios siūlo darbą susijusį su sezoniškumu. Ilgalaike emigracija laikoma tada, kai žmogus nusprendžia pasilikti visam laikui kitoje šalyje arba ilgam laikui. Kiekviena šalis skirtingai apibrėžia laiką, todėl sunku nustatyti nuo kada emigrantas yra laikomas ilgalaikiu emigrantu. Todėl JTO (Jungtinių Tautų organizacija) siūlo, kad ilgalaikiu emigrantų būtų laikomi tokie žmonės, kurie svetimose šalyje prabuvo ilgiau nei vienerius metus (Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008).

Damulienės teigimu, žalingiausia tautai yra ilgalaikė emigracija. Dauguma išvykusių nebegrįžta į tėvynę, todėl yra prarandamos lėšos, kurios buvo skirtas individo išsimokslinimui, šalis praranda potencialų specialistą, darbo jėgą. Kalbant apie trumpalaikę emigraciją, galima teigti, kad tai yra valstybei išsigelbėjimas sunkmečiu. Sumažėja gyventojų, atsiranda daugiau laisvų darbo vietų, auga žmonių pajamos, emigrantai parsiveža naują patirtį (Damulienė, 2013).

Emigraciją lemiantys veiksniai skirstomi į įvairias grupes, todėl emigracijos formos taip pat pasižymi gana didele įvairove. Formos yra išskiriamos pagal migruojančių kvalifikaciją, migracijos trukmę, teritorinį principą, kryptis, migracijos teisėtumą ir t.t. Kalbant apie migracijos formas, būtina paminėti, kad ji skirstoma pagal įvairius požymius.

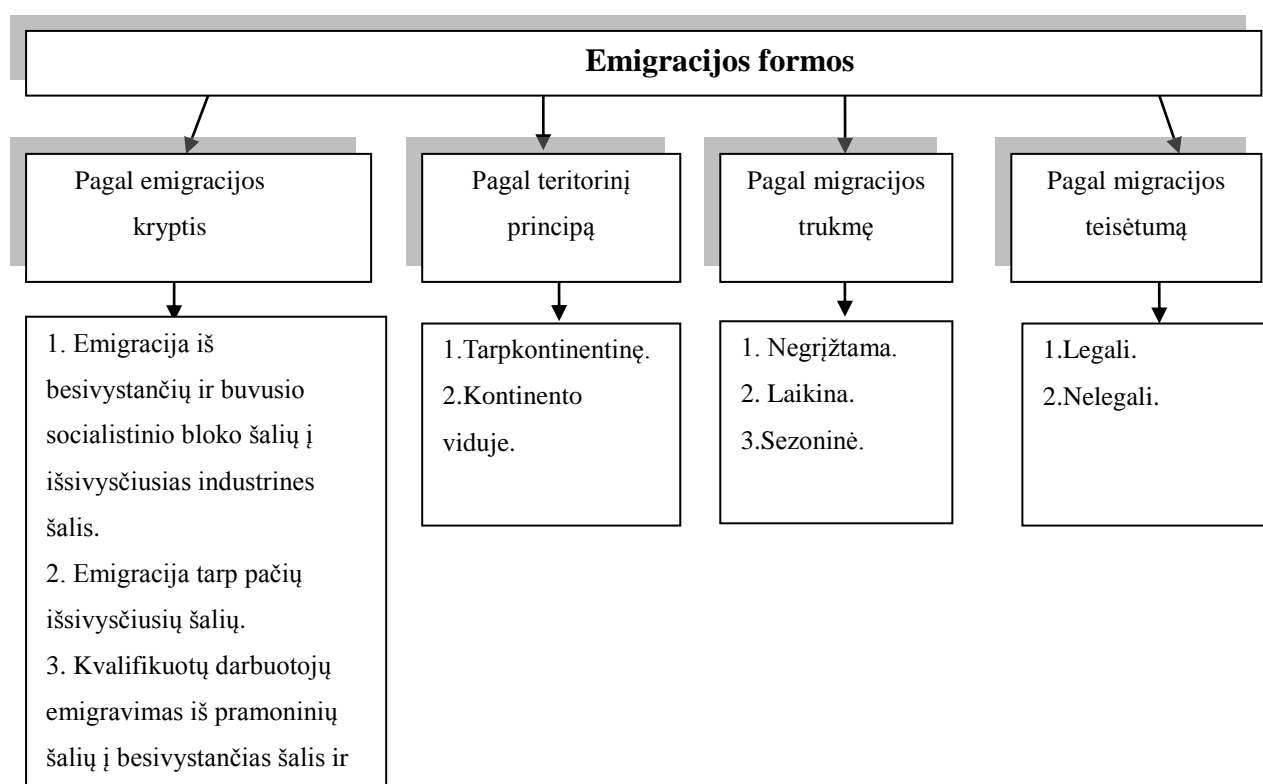
G. Kasnauskienė skiria tokias migracijos formas:

1. *Priverstinė migracija* – asmuo priima sprendimą emigruoti dėl išorinių priežasčių (gamtos stichijos);

2. *Darbo jėgos migracija* – asmuo priima sprendimą emigruoti dėl ekonominių priežasčių. Nori sotesnio ir geresnio gyvenimo.

3. *Šeimų migracija* – asmuo priima sprendimą emigruoti į tą šalį, kurioje jau gyvena vienas iš šeimos narių. Tai sudedamoji emigracijos forma – darbo jėgos ir priverstinės migracijos dalis (Kasnauskienė, 2006).

R. Kripaitis, B. Romikaitytė teigia, kad emigraciją reikėtų skirstyti į tokias formas: pagal migracijos kryptis, pagal teritorinį principą, pagal migracijos trukmę, pagal migracijos teisėtumą. Emigracijos formos pateikiamos 1 paveiksle.

1 pav. Emigracijos formos.

Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis R. Kripaitis, B. Romikaitytė (2005).

Kalbant apie emigracijos formas, R. A. Grižas skiria tokias formas:

1. Negrįžtamoji migracija. Emigrantai išvyksta nuolatiniam gyvenimui į juos priimančią šalį.

2. Laikinoji migracija. Buvimo laikas kitoje šalyje yra ribojamas nuo vienerių iki šešerių metų.

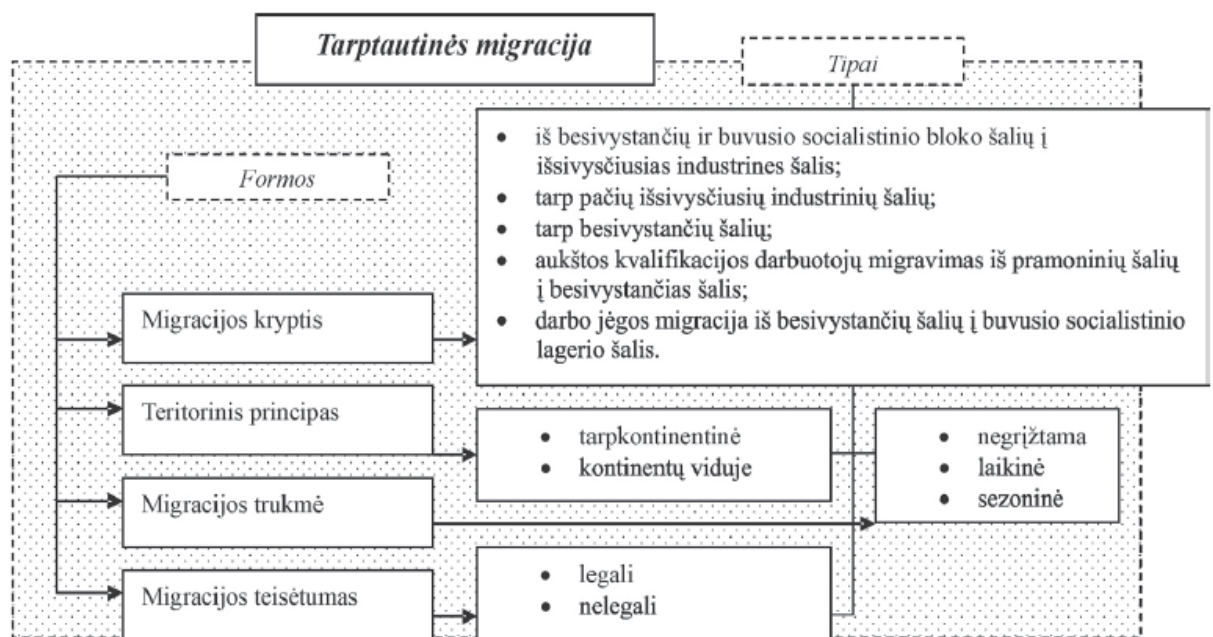
3. Sezoninė migracija yra susijusi su tokia veikla, kuri turi sezoninį pobūdį (statyba, turizmo paslaugos, žemės ūkis ir t.t.).

4. Švytuoklinė migracija apima ne tik specialistus, bet ir darbininkus, kurie vyksta dirbti į kitas šalis vienai dienai arba daugiadienei pamainai. Po to grįžta atgal į savo šalį (Grižas, 2000).

Pasak V. Pukelienės, R. Glinskienės, D. Beržinskienės, egzistuoja tokios kryptys, kuriomis juda migrantai: judama iš besivystančių šalių į išsivysčiusias, tačiau didžiausias migrantų judėjimas vyksta tarp besivystančių šalių. 2 paveiksle pavaizduota tarptautinės migracijos formos, kryptys ir tipai. Šios autorės skiria tokias migracijos formas:

1. Emigracija pagal migracijos kryptį.
2. Emigracija pagal teritorinį principą.
3. Emigracija pagal migracijos trukmę.
4. Emigracija pagal migracijos teisėtumą.

Ji gali būti skirstoma į tarpkontinentinę ir kontinento viduje, negrįžtama, legali ir nelegali, laikina ar sezoninė (Pukelienė; Glinskienė; Beržinskienė, 2007).

2 pav. Tarptautinės migracijos klasifikacija
Šaltinis: V. Pukelienė, R. Glinskienė, D. Beržinskienė., 2007.

Taigi, migracija gali būti skirstoma ir į kitas formas ar rūšis, priklausomai nuo konteksto, kuriame yra nagrinėjama.

Apibendrinant autorių migracijos formas, galima teigti, kad skirtingi autoriai skirtingai įvardija migracijos formas. Migracijos formą lemia ne tik migracijos priežastis, bet ir skirtingi migrantų motyvai. Dauguma autorių migracijos formas skirsto pagal šias grupes: trukmę, teisėtumą, teritorinį principą ir kryptį.

2.2 Emigraciją sąlygojantys veiksniai

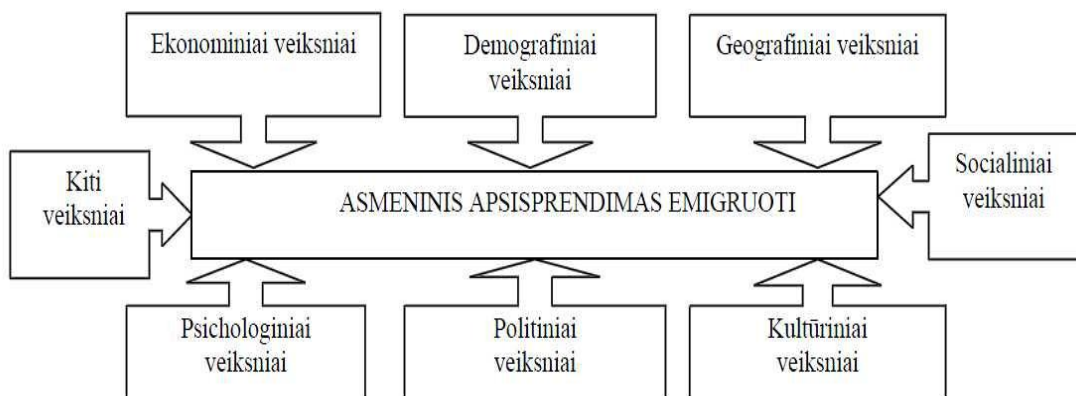
Emigraciją sąlygojantys veiksniai iš pirmo žvilgsnio atrodo aiškūs ir paprasti. Juk žmogus emigruodamas tikisi saugesnio ir sotesnio gyvenimo. Tačiau bandant analizuoti, kokie vis dėlto veiksniai lemia apsisprendimą emigruoti, susiduri su klausimu, kodėl, kai kurių šalių žmonės labiau linkę migruoti, o kitų mažiau. Tada iškyla įvairūs klausimai: ar tam įtakos turi vykstanti globalizacija, o gal tarptautinė konkurencija, tobulėjančios technologijos? Gal žmonės tampa drąsesni ir nori išbandyti visas galimybes? Todėl svarbu tinkamai identifikuoti priežastis bei veiksnius, kurie padėtų įvertinti emigracijos įtaką šalies ekonomikai.

Kad išsiaiškinti emigracijos priežastis, reikia skirti daug dėmesio priežasčių analizei bei įvairių tyrimų atlikimui. Pagrindinė priežastis yra ta, kad žinant kas skatina šalies gyventojus emigruoti, galima ieškoti tinkamų ir įvairių priemonių šiam procesui reguliuoti ir valdyti.

Šiandieniniame moderniaame pasaulyje migruoti skatina įvairūs ekonominiai, socialiniai, kultūriniai, psichologiniai veiksniai. A. Sipavičienė skiria tris pagrindines veiksmų grupes: politines, socialines ir ekonomines:

1. Politiniai veiksniai: šalies politinės orientacijos kitimas, emigracijos politikos liberalizavimas;
2. Socialiniai veiksniai: nesaugumo jausmas, perspektyvų nematymas;
3. Ekonominiai veiksniai: silpna socialinė sistema, atlyginimų skirtumai, augantis nedarbo lygis, mažos pragyvenimo pajamos vienam šalies gyventojui, didelė mokesčių našta ir t.t. Yra manoma, kad ekonominiai veiksniai turi didžiausią reikšmę emigracijos augimui (Sipavičienė, 2006).

J. Kokengauzaitė, G. Tonkunaitė teigia, kad dažniausiai asmenys išvyksta trumpam laikotarpiui, tačiau adaptavęsi naujoje aplinkoje pasilieka svetimose šalyse ir ilgesniam laikui. Žmonės skatina emigruoti ne tik didesnis darbo užmokestis kitoje šalyje, bet ir geresnės socialinės garantijos, socialiniai santykiai tarp žmonių, karjeros perspektyvos (Kokengauzaitė; Tonkunaitė 2010). Kaip nurodo B. Gruževskis, pagrindinė emigracijos priežastis, dėl kurios žmonės išvyksta svetur, yra geresnis atlyginimas ir kvalifikuoto darbo paieška. Pasak autoriaus migracija tęsis tol, kol nebus vystimosi pusiausviros tarp valstybių (Gruževskis, 2006). Savo straipsnyje R. Čiarnienė ir kt. veiksnius darančius įtaką migracijai įvardija kaip įvairialypius visuomenės procesus lemiančius paties individo apsisprendimą. Tai matome 3 paveiksle. (Čiarnienė; Kumpikaitė; Taraškevičius, 2009).

3 pav. Veiksniai įtakojantys gyventojų apsisprendimui emigruoti
Šaltinis. R. Čiarnienė ir kt. (2009).

Pagal R. Kripaitį ir B. Romikaitytę „...Gyventojų ir darbo jėgos mobilumo mastai priklauso nuo trijų veiksnių: makroekonominių, mikroekonominių ir neekonominių. Didžiausią įtaką darbo jėgos migracijai daro ekonominiai veiksniai. Teoriškai asmuo emigruos, jei nauda iš to viršys kaštus. Investicijos į migraciją - tai persikėlimo kaštai, psichologiniai išsiskyrimo su artimaisiais ir gimtine kaštai, pensijos draudimo praradimas. Migracijai daro įtaką ir darbo rinkos galimybės...“ (Kripaitis; Romikaitytė: 177).

Panašias į A. Sipavičienės išskirtas veiksnių grupes išskiria ir V. Pukelienė R. Glinskienė, D. Beržinskienė informaciją pateikia susisteminta, tik vietoj veikėjų veiksnių ji juos įvardija kaip asmeninius. 1 grupė – struktūriniai veiksniai: skatina emigraciją iš silpniau išsivysčiusių šalių. 2 grupė – struktūriniai veiksniai: pritraukia imigrantus išsivysčiusiose šalyse. 3 grupė – asmeniniai veiksniai: motyvuoja siekiant asmeninių tikslų. 4 grupė – soc. ekonominiai struktūros veiksniai: iškyla tarp siunčiančių ir priimančių šalių (Pukelienė; Glinskienė; Beržinskienė, 2007).

Tačiau ne visus veiksnius galima pažinti ar ištirti, o jų vertė kiekvienam žmogui yra skirtinga. J. Jasaitis šiek tiek kitaip išskiria emigracijos veiksnius. Pasak autoriaus yra šie emigraciją skatinantys veiksniai: ekonominiai, politiniai, religiniai, rasiniai, kultūriniai ir patriotiniai arba mesijiniai. Autoriaus teigimu, emigracija būna naudinga tuo atveju, kai šalyje yra gyventojų per daug. Tada ima trūkti darbo, gamtos turtų ir pan. Tačiau valstybei tiek emigracija, tiek imigracija gali būti ir pavojinga. Neigiamą įtaką gali daryti kurios nors gausios tautos lyderystė ar dominavimas, gresia kolonizacija. (Jasaitis, 2007).

Statistikos departamentas pateikia tokias pagrindines gyventojų emigracijos priežastis „...laisvas darbuotojų judėjimas, nedarbas, darbo užmokesčio skirtumai, gyvenimo lygio skirtumai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai, studijos svetur...“ (Oficialios statistikos portalas).

Apibendrinant emigracijos priežastis, galima teigti, kad gyventojų apsisprendimą emigruoti, ar ne, lemia daugybė skirtingų veiksnių, kurie kiekvienam asmeniui yra individualūs. Galima teigti ir tai, kad kuo aukštesnis žmogaus išsilavinimas, tuo išlieka didesnė tikimybė, kad jis emigruos. Turintys universitetinį išsilavinimą ar profesijas, žmonės turi daugiau sugebėjimų analizuoti ir gauti tinkamą informaciją, kuri būtina ieškant darbo kitoje šalyje. Tokiems asmenims yra mažesnis kalbos barjeras, todėl greitesnė ir jų adaptacija naujoje darbo aplinkoje.

Išskyrčiau pagrindinius migracijos veiksnius, kurie įtakoja migraciją: ekonominiai (nedarbas, darbo užmokestis, ekonomikos vystimasis); demografiniai (santuokos, ištuokos); socialiniai – kultūriniai (perspektyvų nematymas, tradicijos, netolerancija); politiniai (politiniai konfliktai, politinė santvarka, rinkimų rezultatai, migracijos politikos liberalizavimas); psichologiniai (gebėjimas priimti asmeninius sprendimus); geografiniai (klimato sąlygos, gamtos tarša). Paprastai gyventojai emigruoja, norėdami ir tikėdamiesi savo gyvenimą pakeisti geresniu. Todėl atskirai išskirti, kas labiausiai įtakoja emigracija yra pakankamai sunku, kadangi visi veiksniai tarpusavyje yra susiję.

2. 3 Emigracijos pasekmės šalies ekonomikai

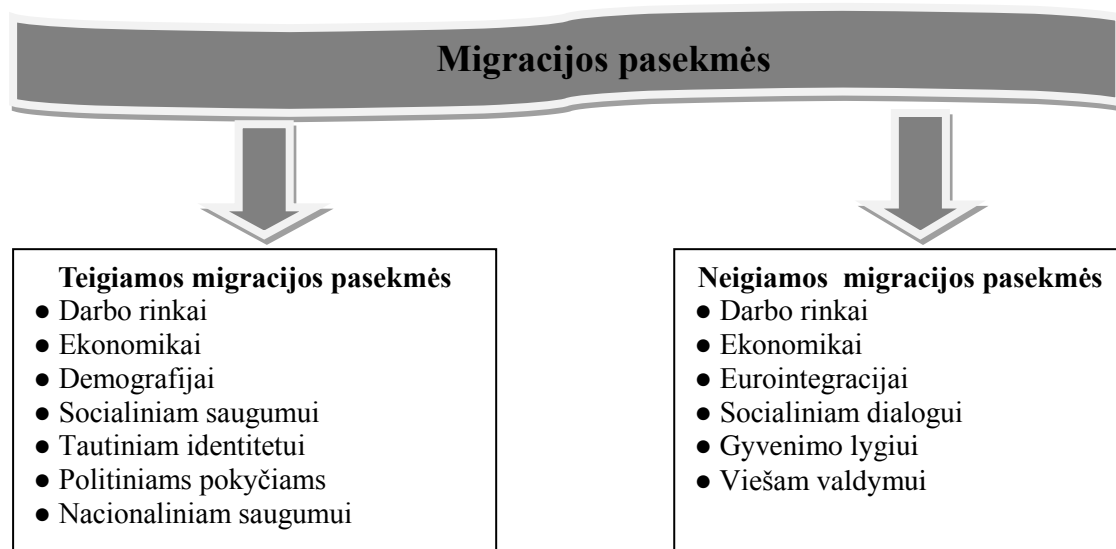
Emigracijos poveikį skirtingos šalims galima vertinti labai įvairiai. Kalbant apie emigracijos pasekmes ekonomikai, galima teigti, kad dauguma vyriausybių, ypač tų šalių, kurios netenka darbuotojų, yra labai susirūpinusios šalies gyventojų nutekėjimo sukeltamų efektų ekonominiam šalies augimui, švietimui, pajamų pasiskirstymui, t.y. pavojus šalies gerovei. Kaip teigia autorius L. Labanauskas, emigracija – atsakas į šalies neigiamus socialinius, ekonominius ir kultūrinius reiškinius: maži atlyginimai, korupcija, prastas sveikatos priežiūros įstaigų darbas, nepatenkinama švietimo įstaigų veikla, nepasitikėjimas teisėsaugos institucijomis (Labanauskas, 2006). Tad kyla klausimas, ar emigracija yra blogis, su kuriuo reikia kovoti?

Laisvosios rinkos instituto atliktas tyrimas skelbia, kad gyventojų emigracija ir pasitraukimas iš vietinės darbo rinkos turėjo įtakos nedarbo mažėjimui. Emigracija ir darbo jėgos pasiūlos mažėjimas sudarė sąlygas kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams ir darbo sąlygoms. Atlyginimų kilimas siejamas ir su darbo jėgos trūkumu ir su emigracijos prevencija. Taip sudaromos sąlygos kilti gyvenimo lygiui likusiems gyventojams. „...darbo jėgos trūkumas yra auganti našta Lietuvos ekonomikai. Protų nutekėjimo problema kyla dėl išsilavinusių ir profesionalių gyventojų emigracijos į kitą valstybę ir su tuo susijusių prognozių, jog šie asmenys ateityje nebeprisidės prie valstybės ekonominės, kultūrinės, mokslinės ir socialinės plėtros. Gyventojų emigracija veikia Lietuvos demografinę situaciją.

Dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos mažėja asmenų, kurie moka socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Jeigu dėl emigracijos atsiradusio darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti esantys bedarbiai ar technologijos, gali lėtėti ekonomika, socialinio draudimo sistema nebesurinks pakankamai pajamų...“ (Laisvosios rinkos institutas, 2006).

Kiekvienas žmogus turi teisę pagerinti savo gyvenimą ir gyventi geriau. Galima teigti, kad emigracijos dėka žmogus turi galimybę gyventi geriau, pirkti geresnius daiktus, įsigyti tai, ko anksčiau negalėjo. Tačiau pasiliekančiesiems dėl emigracijos tenka ir didžiulė ekonominė našta. Mažėja mokesčių mokėtojų skaičius, kai socialinių išmokų gavėjų lieka tiek pat. Juk ir taip aišku, kad išvyksta paprastai darbingi ir verslūs gyventojai. Visa tai gresia ne tik pensijų sistemos žlugimu, bet ir rimtu ekonomikos sąstingiu (Laisvosios rinkos institutas, 2006).

Taigi, galima teigti, kad emigracija daro tiek teigiamas, tiek neigiamas pasekmes ekonomikai. B. Gruževskis analizavo migracijos teigiamą ir neigiamą poveikį darbo rinkai. Autorius nurodė tokius teigiamus migracijos padarinius: nedarbo lygio mažėjimas, darbo užmokesčio didėjimas, prie teigiamų padarinių taip pat priskyrė ir migracijos poveikį darbo jėgos mobilumui. Neigiamos emigracijos poveikis: darbo rinkai, ekonomikai, demografijai, socialiniam saugumui, politiniams pokyčiams (Gruževskis, 2006). Migracijos pasekmės pavaizduotos 4 paveiksle.

4 pav. Migracijos pasekmės

Šaltinis: Sudarytas autorės, remiantis B. Gruževskis (2006)

„...kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, gyventojų skaičiaus mažėjimas, struktūriniai pokyčiai, amžiaus struktūros deformacija, pajamų diferenciacijos ir socialinės įtampos augimas, protų nutekėjimas, nutautėjimo grėsmė, darbo jėgos trūkumas, socialinės

migracijos pasekmės šeimai, migrantų pažeidžiamumas, gamybos apimčių sumažėjimas...“ visa tai pasak A. Stulgienės, A. Daunorienės teoriją yra svarbiausios ir pagrindinės neigiamos emigracijos pasekmės (Stulgienė; Daunorienė, 2009: 985).

Emigracija mažina žmogiškąjį kapitalą tuo pačiu ir šalies intelektinis kapitalas smunka. Intelektinis ir žmogiškasis kapitalas ekonomikoje yra esminis gamybos veiksnys, emigracija stabdo ekonomikos augimą. Todėl nukenčia ne tik dabartinė gyventojų karta, bet įtakos turės ir ateities kartoms, sumažėjęs šalies ekonominis augimas atsilieps ir pajamų augimui.

Vis dėlto galima išskirti ir kai kuriuos teigiamus emigracijos aspektus. Žmonės emigruoja ten, kur didžiausia darbo jėgos pasiūla ir paklausa, arba kur yra geresnės techninės darbo sąlygos ar didesnis darbo apmokėjimo sąlygos. Emigracija padeda subalansuoti paklausą ir pasiūlą ją importuojančios šalies darbo rinkoje. Tuo tarpu darbo jėgą eksportuojančioje šalyje mažėja nedarbas. Darbdaviai yra priversti didinti atlyginimą, kad rastų tinkamą darbuotoją. Trumpalaikės ar ilgalaikės migracijos privalumas yra tas, kad specialistai grįžta su nauja patirtimi, svarbu ir tai, kad įvežamos ir investuojamos lėšos.

Pasak S. Karpavičiaus, galima įžvelgti ir teigiamų emigracijos proceso padarinių, pavyzdžiui, didėja visuomenės gerovė (t. y. didėja darbo užmokestis, mažėja nedarbo lygis ir pan.) (Karpavičiaus, 2006).

Migracija tiesiogiai veikia ir demografinius rodiklius – skatina gyventojų skaičiaus ir gimstamumo mažėjimą bei gyventojų senėjimą (Motieka; Adomėnas; Daniliauskas, 2006).

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima daryti išvadas, kad emigracijos pasekmės yra teigiamos ir neigiamos. (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Emigracijos pasekmės

Emigracijos pasekmės		
Teigiamos pasekmės		Neigiamos pasekmės
Materialinė nauda šeimoms		Gyventojų skaičiaus mažėjimas
Mažesnis nedarbas, didesnis užimtumas		Gyventojų senėjimas
Specialistų grįžimas su nauja patirtimi		Darbo jėgos, kvalifikuotų darbininkų trūkumas.
Įvežamos ir investuojamos lėšos.		Paliktų vaikų problemos
		Amžiaus ir lyties struktūros pokyčiai
		Kultūrų maišymasis.

Šaltinis. Sudarytas darbo autorės, remiantis analizuojamų autorių šaltiniais.

Kai žmonės emigruoja iš savo šalies į kitą šalį, gimtinei lieka daug laisvų darbo vietų, todėl didėja užimtumas ir dėl to sumažėja nedarbas. Taip pat emigracija naudinga šeimoms, kurios neturi pakankamai pinigų. Išvykęs vienas iš šeimos narių dirbti į užsienį, išlaiko savo šeimą, siunčia pinigus į namus ir t.t. Neigiami aspektai būtų tai, kad vyksta santaupų praradimas, protų nutekėjimas, BVP mažėjimas, technologijų pažangos sumažėjimas, kylančios socialinės problemos ir vartojimo. Pagrindą ekonominės emigracijos sudaro jaunesnio amžiaus bei išsilavinusios darbo jėgos judėjimas, kuri pakankamai efektyviai geba patenkinti darbo jėgos poreikį. Ekonominiu požiūriu darbo jėgos pasiskirstymas yra teigiamas procesas: darbo jėga migruoja ten, kur aukščiausiai yra vertinamos jų žinios ir įgūdžiai.

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą, galima daryti išvadas, kad migracija skirtingomis ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis sąlygomis kai kuriuos darbo rinkos rodiklius gali veikti gana skirtingai. Neigiamos emigracijos pasekmės labiausiai pasireiškia per kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą, nors tam tikrais atvejais kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas gali būti vertinamas, ir kaip teigiamas reiškinys. Tada darbdavys priverstas efektyviau naudoti darbo jėgą ir taip didinti darbo našumą bei produktyvumą. Ekonominiu požiūriu migracija – atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios kinta priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų.

2. 4 Valstybės mokesčių teorijos samprata

Istoriškai kartu atsiradęs su valstybe ir pagrindinis pajamų gavimo būdas yra mokesčiai. Valstybė atlieka dideli vaidmenį savo piliečių gyvenime. Ji užtikrina šalies ir jos gyventojų saugumą, tvarkai palaikyti kuria ir remia teisingumo bei policijos sistemą, plečia tarptautinius ryšius, teikia socialines paslaugas (nemokamą švietimą, medicininį aptarnavimą) ir t.t. Kiekviena valstybė turi savo mokestinę sandarą ir valstybinę mokesčių sistemą, kurią lemia valstybės sandaros ypatumai. Kad valstybė galėtų savo funkcijas vykdyti visapusiškai, jai reikia didelių finansinių išteklių. Todėl kiekvienai valstybei mokesčiai yra būtini, kad būtų užtikrintas valstybės ekonominis, socialinis gyvavimas. Vadinas, valstybė rūpinasi savo piliečių gerove t.y. tiesia gatves, kelius stato mokyklas, darželius, ligonines, žaidimų aikšteles ir t.t. Valstybė rūpinasi, kad piliečiai galėtų užsiimti visuomeniniais ar ūkiniais reikalais.

Kad mokesčiai būtų „geri“ jie turi būti tvirti, turi būti patogūs, taip pat turi garantuoti tokias pajamas, kad to mokesčio įvedimas būtų pateisinamas. Kiekvienas savo šalies pilietis turi žinoti, kiek turės sumokėti, o valstybė – ką gaus. Jeigu mokesčiai būtų neapibrėžti, tai keltų nerimą, ne tik žmogui, bet ir verslui. „...Mokesčių sistema yra vienas pagrindinių ekonominių mechanizmų, lemiančių ekonomikos plėtrą ir užtikrinančių

svarbiausių valstybės funkcijų vykdymą. Labai dažnai valstybinių sričių finansavimas priklauso nuo valstybės biudžeto dydžio, o biudžeto dydis – nuo mokesčių sistemos efektyvumo...“ (Kindsfaterienė; Lukaševičius 2008: 70) .

Pasak V. Aleknevičienės „...Mokesčių teorijų spektras labai platus: nuo centralizuotai valdomos ekonomikos (socialistinė sistema) iki kraštutinio liberalaus požiūrio – visiško atsisakymo nuo priverstinių mokesčių. Labiausia žinomas mokesčių teorijas sąlyginai galima suskirstyti i tris grupes:

- 1) mokesčiai – apmokėjimo už vyriausybės atliekamas funkcijas priemonė;
- 2) mokesčiai – ekonomikos reguliavimo priemonė;
- 3) mokesčiai – pajamų išlyginimo priemonė...“ (Aleknevičienė, 2005: 87)

Mokesčiai – tai privalomojo pobūdžio mokėjimai valstybei (Buškevičiūtė, 2005). Pasak V. Meidūno ir P. Puzinausko, mokesčiai yra susiję su valstybių istorija. „...Vystantis valstybėms, keičiantis jų visuomeninėms ekonominėms formacijoms, kartu keitėsi ir valstybėse imami mokesčiai, jų ėmimo tvarka, taip pat jų mokėtojai bei apmokestinimo principai..“ (Meidūnas; Puzinauskas, 2001: 33). O. Buckiūnienė teigia, kad mokesčiai – ne tik valstybės pajamų šaltinis, bet ir galingas įrankis jos rankose. Pagrindinis ir pats svarbiausias valstybės biudžeto formavimo šaltinis yra mokesčių pajamos – įvairūs mokesčiai ir rinkliavos. Pasak autorės „...Mokesčių raida parodė, jog nacionalinių ir tikslinės paskirties lėšų fondų formavimo svarbiausias, dažnai ir vienintelis, šaltinis yra valstybės imami mokesčiai...“ (Buckiūnienė, 2005: 45).

R. Stačiokas, J. Rimas teigia, kad „...Mokesčiai laikomi ne kuo kitu, kaip prievole arba priverstine auka bendriems visuomenės reikalams..“ (Stačiokas; Rimas, 2003: 118). Mokesčių administravimo įstatyme parašyta, kad „...Mokestis – mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatyta piniginė prievolė valstybei. Šiame Įstatyme mokesčio sąvoka apima ir 13 straipsnyje nurodytas įmokas ir rinkliavas. (Mokesčių administravimo įstatymas, 2004).

Mokesčiai nėra bauda, kurią reikia sumokėti valstybei už kurią nors nuobaudą. Taip pat mokesčius negalima laikyti ir pajamomis, kurias valstybė gauna už kokią nors veiklą ar paslaugą. (Stačiokas; Rimas, 2003). Kitų mokslinės literatūros autorių teiginiai apie tai, kas yra mokesčiai, sudėta į 2 lentelę.

Autorius	Mokesčių sąvokos aprašymas
E. Buškevičiūtė	„Mokesčiai – ne tik valstybės pajamų šaltinis, bet ir galingas įrankis jos rankose.“
R. Stačiokas; A. Mažeika	„Mokesčiai – įstatymų tvarka viešosios valdžios nustatyta privaloma pinigine prievolė (įmoka), už kurią jokia specialia paslauga mokesčio mokėtojui nėra atlyginama.“
K. Levičauskaitė, K. Šinkūnienė	Mokesčiai – reiškinys, kurio ieškosime jų ištakose, efektyvioje valstybės mokesčio sistemoje, apmokestinimo principuose
G. Dubauskas	„Mokesčiai – tai įvairūs mokėjimai į valstybės biudžetą, t. y. valstybės arba viešosios valdžios nustatyta privaloma įmoka, už kurią jokia specialia paslauga individui nėra atlyginama.“

Šaltinis. Sudarytas darbo autorės, remiantis analizuojamų autorių šaltiniais.

Dauguma autorių, kurie savo darbuose nagrinėjo valstybės pajamų šaltinius, išskiria vienintelį patį pagrindinį valstybės pajamų šaltinį – mokesčius, tačiau mokesčių teorijų nagrinėjimo srityje nėra vieningos nuomonės. Išanalizavus mokslinę literatūrą apie mokesčių sampratą, galima daryti išvadas, kad mokesčiai yra suvokiami kaip įstatymų nustatyta įmoka ir, kad už tą įmoką jokia specialia paslauga valstybė neatsilygina. Mokesčiai nėra baudos, nors jie ir yra privalomi. Mokesčių dėka gyvuoja valstybės.

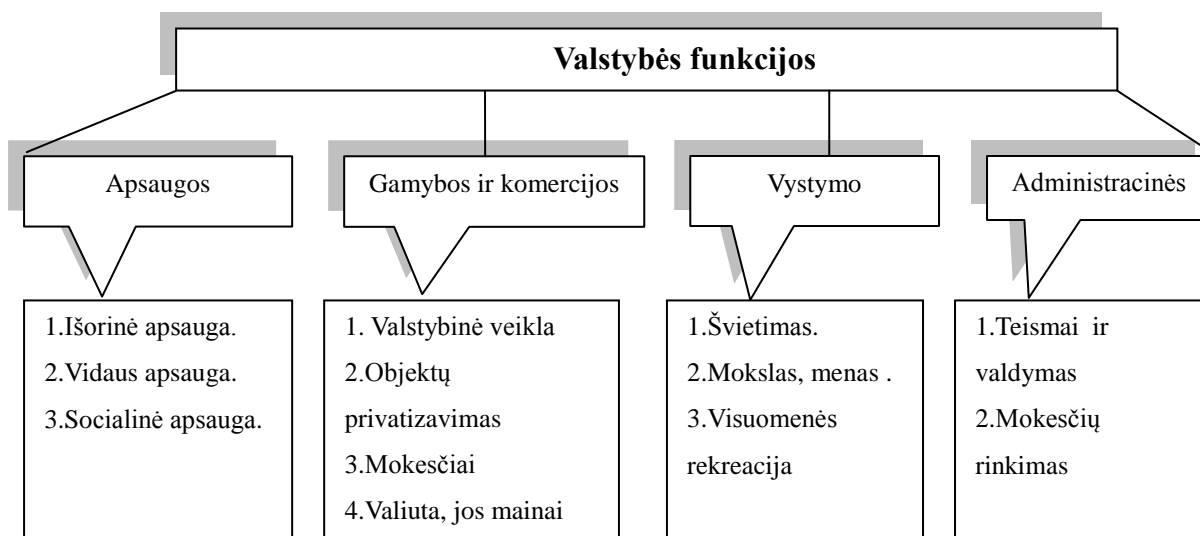
2.5 Mokesčių reikšmė ir funkcijos

Apie mokesčių rinkimą, jų našta žmonėms yra diskutuojama ir kalbama nuo senų senovės. Net ir Biblijoje yra kalbama apie pilietinę pareigą ir prievolę mokėti mokesčius. Kuriantis valstybėms apie mokesčių svarbą imta dar plačiau kalbėti, nes atsirado poreikis rinkti mokesčius, kad padengtų išlaidas. „...Mokestinių įplaukų srautai į valstybės išdą priklauso nuo valstybės mokesčių surinkimo sėkmės ir jų ekonomiškai pagrįstai organizuojamo administravimo. Valstybės mokesčių politika tiesiogiai veikia ne tik pajamų perskirstymą, bet ir finansinę ūkio subjektų padėtį, šalies ekonomiką, lemia naujų darbo vietų kūrimą ir t. t.“ (Popelnikova; Žaptorius, 2012: 1).

Taigi kalbant apie mokesčių reikšmę jos funkcijas žmogui, valstybei svarbu išsiaiškinti ar mokesčių sistema atitinka pagrindinius reikalavimus, keliamus efekyviai mokesčių sistemai? Taip pat svarbu išsiaiškinti iš kokių šaltinių bus mokami mokesčiai, ar mokesčiai netaps sunkia našta? Mokesčių sistema turi užtikrinti valstybei pajamas, turi užtikrinti apmokestinimo teisingumą, ekonomiškai turi būti efektyvi, taip pat lanksti, stabili ir t.t. N. Popelnikovos ir J. Žaptoriaus teigia, kad „...kiekvienos valstybės tikslas sukurti

atitinkančią savo šalies poreikius mokesčių sistemą, efektyviai ją valdyti ir užtikrinti sklandų jos funkcionavimą. Norint sėkmingai vykdyti visus aspektus, yra būtina visapusiškai ir kompleksiskai įvertinti esamą mokesčių sistemą, nustatyti jos stipriąsias ir silpnąsias puses, turimas spragas ir tobulinimo kryptis. Tokios informacijos dėka atsiranda galimybė sukurti efektyvią mokesčių sistemą...“ (Popelnikova; Žaptorius, 2012: 1).

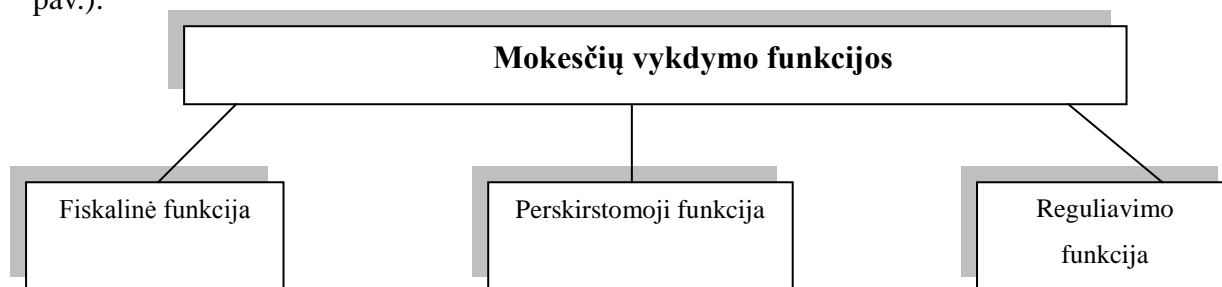
E. Buškevičiūtė išskiria 4 valstybės vykdymo funkcijas. Pirma – būtų apsaugos funkcija. Antra – gamybos ir komercijos funkcija. Trečia – vystymo funkcija. Ketvirta funkcija – administracinė. Visoms šioms funkcijoms vykdyti reikalingi finansai, o svarbiausias pajamų šaltinis ir yra mokesčiai. Tai parodyta 5 paveiksle.

5 pav. Valstybės funkcijos
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis E. Buškevičiūtė (2007).

Apibendrinant mokesčių reikšmę valstybei galima teigti, kad mokesčių pagalba valstybė gali atlikti jai priskirtas funkcijas. Tai yra užtikrinti šalies ir piliečių saugumą, socialines garantijas, skirti pakankamai lėšų mokslui, sveikatai ir t.t. Kad valstybė galėtų funkcionuoti mokesčiai yra būtini.

Kalbant apie mokesčių funkcijas, dauguma mokslinės literatūros autorių turi vieningą nuomonę. Jie teigia, kad pagrindinės mokesčių vykdymo funkcijos yra trys (žr. 6 pav.):

6 paveikslas. Mokesčių vykdymo funkcijos
Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis mokslinės literatūros autorių šaltiniais.

1. Fiskalinė funkcija – remiantis šalies mokesčio sistema yra formuojamos nacionalinio biudžeto pajamos;

2. Perskirstomoji funkcija – gautos į nacionalinį biudžetą mokesčių mokėtojų lėšos perskirstomos tarp šalies gyventojų, ūkio subjektų bei veiklos sričių;

3. Reguliavimo funkcija – valstybė priimdama atitinkamus mokesčių įstatymus, gali skatinti krašto ekonomikos spartesnį plėtojimą arba stagnaciją, kovoti su infliacija, nedarbu ir pan.

Kaip matome fiskalinė funkcija persipynusi su perskirstomąją funkcija, todėl kai kurie autoriai pripažįsta tik dvi funkcijas ir perskirstomąją priskiria prie fiskalinės funkcijos.

Pasak E. Buškevičiūtės, visos šalies gyventojų sumokėtos lėšos, kurios gaunamos į šalies biudžetą, yra perskirstomos tarp įmonių, šalies gyventojų, veiklos sričių, per tai pasireiškia perskirstomoji ir fiskalinė funkcijos.

Mokesčių reguliavimo funkcija pasireiškia tuo, kad valstybė priimdama, keisdama mokesčių įstatymus, gali kovoti su nedarbu, infliacija, skatinti ekonomikos spartą ir t.t. (Buškevičiūtė, 2005).

Fiskalinė funkcijos esmė – mokesčių mokėtojų pajamų surinkimas į biudžetą. Būtent šios funkcijos dėka užtikrinamas valstybės biudžeto suformavimas, kuris panaudojamas valstybinių programų įgyvendinimui. Fiskalinė funkcija pasireiškia tuo, kad nacionalinio biudžeto pajamos iš esmės yra formuojamos šalies mokesčių sistemos dėka (Marcijonas; Sudavičius, 2003).

Paskirstomoji funkcijos esmė – pajamų išlyginimo priemonė. Pagal šią funkciją mokesčiai kaip nacionalinės pajamos turi būti perskirstomos, nukreipiant jas iš turtingųjų neturtingiesiems (Marcijonas; Sudavičius, 2003).

Reguliavimo funkcijos esmė – per taikomus mokesčių tarifus, lengvatų sistemą, apmokestinimo taisykles gali skatinti šalies ekonomikos augimą ar stagnaciją, kovoti su infliacija, nedarbu bei įtakoti kitus ekonominius reiškinius (Aleksnevičienė, 2005). Kiekvienos valstybės pagrindinis tikslas – užtikrinti veiksmingą ir efektyvią mokesčių sistemą. Kiekviena valstybė turi siekti, kad kuo geriau ir efektyviau būtų surinktos ir paskirstytos gautos lėšos biudžete.

Apibendrinant mokslinės literatūros autorių mintis galima teigti, kad mokesčiai yra pagrindinis valstybės biudžeto pajamų šaltinis ir valstybės variklis. Per fiskalinę, paskirstomąją, reguliuojančiąją, kontroliuojančiąją funkcijas – mokesčiai valstybėje atlieka svarbų vaidmenį.

Mokesčių svarba ta, kad tinkamai vykdoma mokesčių politika stiprina ir skatina šalies ekonomiką, kuria naujas darbo vietas, tinkamai perskirsto valstybes pajamas ir t.t.

2. 6 Apmokestinimo sistema, jos principai ir uždaviniai

Ekonominės veiklos aktyvumui reguliuoti valstybė naudoja savo apmokestinimo galią. „...didindama arba mažindama mokesčius vyriausybė tiesiogiai veikia išlaidoms liekančių pinigų kiekį. Tuo pačiu veikiama ir visuminė pinigų pasiūla, iš dalies darantį įtaką ir šalies pinigų politikai. Kiekviena mokesčių sistema yra tam tikras valstybės istorinės raidos rezultatas. Nors visose mokesčių sistemose egzistuoja daug specifinių tik tam tikrai ūkio šakai būdingų elementų, tačiau pagrindiniai apmokestinimo principai yra labai panašūs. Apmokestinimo principai – tai skirtingų apmokestinimo metodų taikymo loginis pagrindas...“ (Dubauskas, 2011: 14).

Apmokestinimo sistema, jos principai ir tam keliami uždaviniai, kuriami labai atsakingai. Šalies mokesčių sistema turėtų būti sukurta taip, kad būtų aišku iš kur bus mokami mokesčiai, koks bus mokėtojų finansinis pajėgumas. Svarbiausia, kad mokesčiai netaptų mokesčių mokėtojams sunkia našta, stabdančia šalies ekonomiką. Apmokestinimo principai ir uždaviniai kiekvienoje valstybėje būna skirtingi, nes tai priklauso nuo tos šalies ekonominių sąlygų. Svarbiausia, kad mokesčių sistema būtų kuriama atsižvelgiant į apmokestinimo principus ir apmokestinimui keliamus uždavinius, nes pagrindinis uždavinys – biudžetinių pajamų surinkimas. Biudžetinės pajamos yra pagrindinis apmokestinimo uždavinys, nes jos yra būtinos, kad galėtų padengti valstybės išlaidas. Todėl turi būti laikomasi bendrų apmokestinimo principų.

Dauguma mokslinės literatūros autorių, kurie nagrinėjo apmokestinimo principus išskiria 4 pagrindinius principus:

1. Teisingumo principas;
2. Ekonominio efektyvumo principas;
3. Administracinio paprastumo principas;
4. Mokesčių įplaukų produktyvumo bei elastingumo principas.

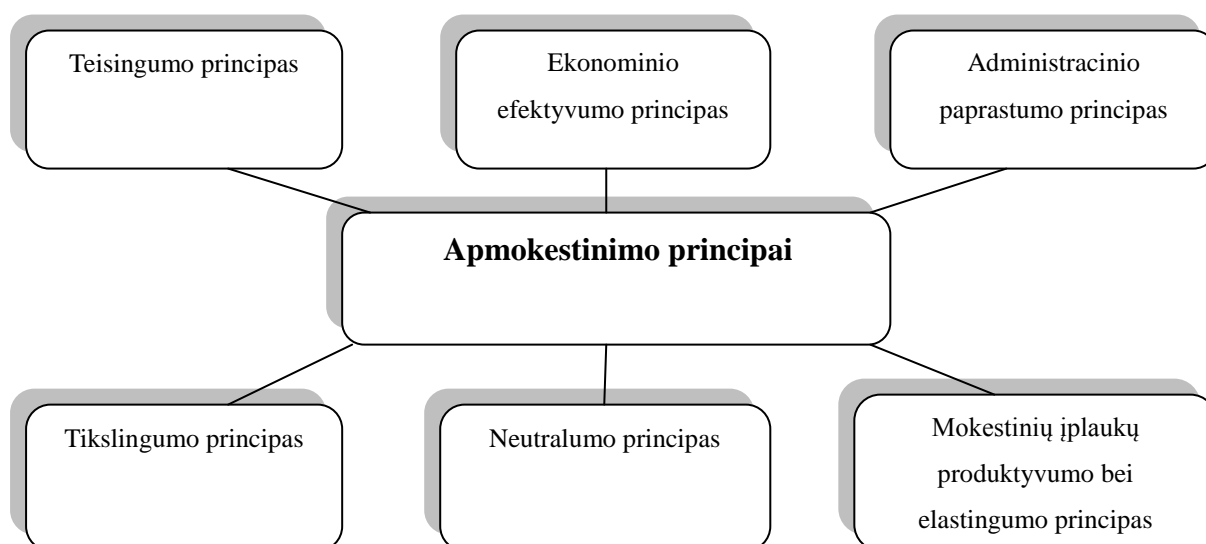
Teisingumo principas. Pagal teisingumo principą, mokesčiai turi būti nustatomi remiantis bendromis taisyklėmis, kurios pripažįstamos kaip teisingos ir priimtinos. Pasak O. G. Rakauskienės yra du pagrindiniai reikalavimai, kurie apima teisingumo principą. Autorė teigia, kad mokesčius privalo mokėti visi, kurie naudojami valstybės paslaugomis. Nes iš to gauna nauda už kurią privalo ir susimokėti. Antras teiginys, kad vis dėlto reikia atsižvelgti ir į mokėtojų gebėjimą mokėti. Daugelyje pasaulio valstybių mokumas pripažįstamas teisingumo etalonu. Skiriami du aspektai: horizontalusis ir vertikalusis. Horizontaliuoju teisingumu laikoma, kai asmenys gaunantys vienodo lygio pajamas, būtų vienodai apmokestinami. Vertikaliuoju teisingumu laikoma, kai skirtingas galimybes turintys asmenys apmokestinami skirtingai (Rakauskienės, 2006).

Ekonominio efektyvumo principas. Pagal ekonominio efektyvumo principą, mokesčiai turi siekti ekonominių tikslų, o ne trukdyti. Išteklių turi būti išskirstyti racionaliai, tokių būdu skatinti žmonių darbingumą. Šiuo principu turi būti nustatomi, tokie mokesčiai, kurie kuo mažiau iškreiptų išteklių paskirstymą.

Administracinio paprastumo principas. Pagal administracinio paprastumo principą mokesčių būtų surinkti lengva, ir sąnaudos turi būti minimalios ir pagrįstos. Šio principo esmė: apibrėžtumas, paprastumas, pigumas ir patogumas mokėtojai.

Mokestinių įplaukų produktyvumo ir elastingumo principas. Pagal mokestinių įplaukų produktyvumo bei elastingumo principą, siekiama surinkti tiek pajamų, kiek reikia valstybės išlaidoms dengti. Kai neįvedinėjami nauji mokesčiai ir nedidindami tarifai, o mokestinės įplaukos vis tiek didėja greičiau nei mokesčių bazė, toks principas naudingas ekonomikos augimui. Valstybei naudinga ir patogiau turėti tokią įplaukų mokesčių sistemą. Mokestinių įplaukų savaiminis didėjimas leidžia išvengti dažno mokesčių didinimo, į kurį mokesčių mokėtojai paprastai reaguoja prieštaringai (Naraškevičiūtė; Lakštutienė, 2007).

Prie išanalizuotų tradicinių principų yra išskiriama ir dar keli principai (žr. 7 pav.). Tai yra neutralumo ir tikslingumo principai. Pasak V. Aleknevičienės – neutralumo principas remiasi tuo, kad mokesčiai neturi trukdyti laisvosios rinkos veikimui. Vis daugiau atsiranda pritariančių mokesčio tikslingumo principui. Teigiama, kad praktika prasilenkia su teorija, kas teoriškai teisinga, praktiškai gali būti ne. Todėl mokesčio tikslingumas praktinėje veikloje yra svarbesnis už teisingumą (Aleknevičienė, 2005).

7 paveikslas. Apmokestinimo principai

Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis mokslinės literatūros autorių šaltiniais.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, galima pastebėti, kad pagrindiniai apmokestinimo principai yra – teisingumas, ekonominis efektyvumas, administravimo

paprastumas, mokesčių įplaukų produktyvumas ir elastingumas. Neabejojama, kad visi principai yra svarbūs, bet gali būti sunku juos suderinti.

Išanalizavus apmokestinimo principus ir uždavinius matoma, kad jie vienas kitam gana prieštaringi. Todėl neįmanoma sukurti vieningos mokesčių sistemos, kuri galėtų ir padėtų spręsti visus keliamus uždavinius apmokestinimui ir laikytis apmokestinimo principų. Norint sukurti ar išstbulinti mokesčių sistemą, norint siekti efektyvumo ir lankstumo būtina vis tiek pirmenybę teikti kuriam nors apmokestinimo principui. Todėl labai svarbu žinoti kokias galimybes teikia atskiri mokesčiai, kokie jų pranašumai ir trūkumai. V. Meidūnas ir P. Puzinauskas teigia, kad efektyvia mokesčių sistema laikoma tada, kai atitinka šiuos keliamus reikalavimus: skatina gamybinio aktyvumo ir asmeninio vartojimo lygį; formuojant biudžetų pajamas suderina interesus centrinė ir vietos valdžios; užtikrina reguliarias biudžeto pinigines įplaukas; užtikrina, kad piniginės įplaukos didės augant apmokestinamoms pajamoms (Meidūnas; Puzinauskas, 2001).

2. 7 Lietuvos mokesčių sistema

Kiekvienos valstybės ypatumas tas, kad valstybė turi susikūrusi savo mokesčią valstybinę mokesčių sistemą. „Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai. Todėl mokesčių, kaip prievolę valstybei gali nustatyti tik atitinkami mokesčių įstatymai.“ (Valstybinė mokesčių inspekcija).

Remiantis Lietuvos respublikos Konstitucija, Lietuva yra unitarinė valstybė. Tai valstybė, kurios trys organai pagal konstituciją yra valdomi kaip vienas vienetas, su vienu įstatymų leidžiamuoju organu (valstybės valdžią vykdo Seimas, Respublikos prezidentas ir vyriausybė bei teismas). Pagal Lietuvos respublikos Konstituciją seimas įtvirtino išimtinę galią nustatyti valstybinius mokesčius. Todėl Lietuvoje egzistuoja bendra, įstatymais grindžiama, valstybinė mokesčių sistema. Už mokesčių administravimą Lietuvoje yra atsakinga valstybinė mokesčių inspekcija, o muito mokesčiai yra administruojamas Lietuvos respublikos muitinės. (Lietuvos Respublikos Konstitucija).

„Siekiant sukurti darnią šiuolaikinę Lietuvos mokesčių sistemą, skatinančią sparčią ekonomikos raidą, užtikrinančią stabilias biudžetų pajamas, teisingą ir proporcingą mokesčių paskirstymą, teisingą konkurenciją, buvo priimti ir įsigaliojo nauji mokesčių įstatymai. Jie parengti vadovaujantis bendrais apmokestinimo principais ir suderinti su apmokestinimą ES reglamentuojančiais teisės aktais.“ (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2015).

Pagal Lietuvos Respublikos finansų ministeriją, kuriant Lietuvos mokesčių sistemą buvo atsižvelgta į šiuos apmokestinimo principus:

1. Mokesčių mokėtojų lygybės principas (taikant mokesčių įstatymus, visi mokesčių mokėtojai dėl šių įstatymų nuostatų yra lygūs);

2. Teisingumo ir visuotino privalomumo principas (mokesčius privalo mokėti visi mokesčių mokėtojai, laikydamiesi mokesčių įstatymų nustatytos tvarkos);

3. Nustatyti individualaus pobūdžio mokesčio lengvatas yra draudžiama;

4. Mokesčių administratorius, administruodamas mokesčius, privalo vadovautis protingumo kriterijais);

5. Apmokestinimo aiškumo principas (mokestinės prievolės turinys teisės aktuose turi būti aiškiai apibrėžtas).

Remiantis 2004 metų priimtu Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymu nurodomi Lietuvoje gyventojai ir įmonės moka 25 (žr. 3 lentelė) pavadinimų mokesčius, kurie apmokestina – žmonių ir įmonių pajamas (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2015).

3 lentelė. Administruojami mokesčiai

NR.	Mokesčio pavadinimas
1.	pridėtinės vertės mokestis;
2.	akcizai;
3.	gyventojų pajamų mokestis;
4.	nekilnojamojo turto mokestis;
5.	žemės mokestis;
6.	mokestis už valstybinius gamtos išteklius;
7.	naftos ir dujų išteklių mokestis;
8.	mokestis už aplinkos teršimą;
9.	konsulinis mokestis;
10.	mokestis;
11.	paveldimo turto mokestis;
12.	privalomojo sveikatos draudimo įmokos;
13.	įmokos į Garantinį fondą;
14.	valstybės rinkliava;
15.	loterijų ir azartinių lošimų mokestis;
16.	mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą;
17.	pelno mokestis;
18.	valstybinio socialinio draudimo įmokos;
19.	pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje;
20.	gamybos mokestis cukraus sektoriuje;
21.	muitai;
22.	atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą;
23.	mokestis už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise;
24.	socialinis mokestis;
25.	papildomos baltojo cukraus gamybos kvotos ir pridėtinės izogliukozės gamybos kvotos vienkartinio išsipirkimo mokestis.

Šaltinis: Sudarytas autorės, remiantis Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymu, 13 straipsniu.

Šalies biudžeto pajamų didžiausią dalį sudaro pajamos iš tokių mokesčių, kaip gyventojų pajamų mokesčio, pridėtinės vertės mokesčio, pelno ir akcizo mokesčių, tai atitinka daugelio rinkos ekonomikos šalių taikomus mokesčius.

Valstybės rinkliavos, žyminis ir konsulinis mokestis ir kt. mokesčiai priskiriami prie privalomųjų mokėjimų. Privalomųjų įmokų įjungimas į bendrą valstybinių mokesčių sistemą yra pagrįstas tuo, kad tokios įmokos, kaip ir visi mokesčiai yra privalomi, reglamentuoti įstatymų ir sumokami į atitinkamą biudžetą.

Kalbant apie Lietuvos mokesčių sistema, ekonomistai pripažįsta, kad ji yra, švelniai tariant, netobula ir nepastovi. Tai pripažįsta ne tik mūsų šalies ekonomistai ir politikai, bet ir tarptautiniai ekspertai. Akivaizdžiausia ir dažniausiai minima problema yra per didelė mokestinė našta, tenkanti dirbantiems Lietuvoje. Kodėl netobula ir nepastovi, kodėl per didelė mokestinė našta?

Gal todėl, kad mokesčių nustatantys įstatymai, nutarimai ir kiti teisės aktai yra dažnai keičiami. Augantys valstybės finansiniai poreikiai sąlygoja ir mokesčių įstatymų nepastovumą. O gal todėl, kad masinė emigracija, ypač iš Lietuvos, išekvojo žmogiškuosius išteklius, kurie būtini ilgalaikiam ekonomikos atsigavimui. Emigracija išryškino jau esamas pagrindines neigiamas demografines tendencijas. Mažėjant gyventojų, mažėja ir surenkama į biudžetą suma, todėl likusiems užkraunama didžiulė mokesčių našta. Teigiama, kad didžiulė BVP dalį sudarant perlaidoms iš užsienio kyla infliacija ir tai apsunkina tos žmonių grupės gyvenimą, kuri negauna perlaidų iš užsienyje gyvenančių giminių. Ekonomika, kuri priklauso nuo neaiškaus srauto perlaidų, negali sėkmingai ir subalansuotai spręsti visuomenės ugdymo poreikių. O migracija (ypač perlaidos) gali tapti „pakaitalu“ plėtrai.

Lietuvos mokesčių sistema nuolatos yra pertvarkoma ir reformuojama. 2009 m. pradžioje buvo padaryti praktiškai visų pagrindinių mokesčių pakeitimai, kurių surinkimas daro didžiausią įtaką valstybės biudžeto pajamoms: buvo pakeisti ir mokesčių tarifai, ir taikytų PVM lengvatos vaistams, keleivių vežimo paslaugoms medicininės paskirties prekėms, viešbučių paslaugoms, keleivių vežimo paslaugoms ir kt. t.t. Ši reforma gavo „naktinė reforma“ pavadinimą, nes buvo sušaukta skubos tvarka naktiniuose posėdžiuose. Lietuvos mokesčių sistemą koregavo naktį. Ši greitai paruošta ir įgyvendinta mokesčių reforma turėjo esminės įtakos Lietuvos mokesčių sistemai.

Šios reformos tikslas buvo surinkti daugiau mokestinių pajamų į biudžetą ir atsižvelgiant į šalies ekonominę situaciją, o mokesčių didinimas skatina emigraciją. Tada žmonės susimąsto, kas yra ta tėvynė ir ką gauna už tai, kad dirba savame krašte. Didžiausia problema tame, kad yra didelis atotrūkis tarp darbo žmonių ir valstybės.

3. EMIGRACIJOS ĮTAKA, MOKESČIŲ SURINKIMUI LIETUVOJE ANALIZĖ IR REZULTATAI

3.1 Emigracijos įtaka mokesčių surinkimui Lietuvoje tyrimo metodika

Prieš pradėdant tyrimą, pirmiausia reikia pasirinkti tinkamą tyrimo temą. Tema turi būti parinkta tokia, kuri būtų įdomi pačiam tyrėjui. Taip pat būtina atsižvelgti ir į temos realizavimo galimybes, ar bus pakankamai duomenų. Kitas svarbus žingsnis atliekant tyrimą – tam tikrų metodologinių reikalavimų nusistatymas. Pasak K. Kardelio „Metodologiją galima apibrėžti kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą. Mokslinio pažinimo principų laikymasis užtikrinamas pasirenkant teisingą tyrimo metodą ir teisingai atliekant tyrimo procesą. Tyrimas – tai reikalingos informacijos rinkimo, analizės bei interpretavimo procesas, kuriuo siekiama atsakyti į tam tikrus iškeltus klausimus.“ (Kardelis, 2005: 89).

Atliekant tyrimą, šiuo atveju, buvo pasirinkta lyginamoji tyrimo metodika ir dokumentų analizė.

Teorinėje magistro darbo dalyje buvo naudojama lyginamoji literatūros šaltinių analizavimo metodika. *Lyginamojo analizė*. „Lyginimas – lyginamojo tyrimo metodologinė esmė – tai metodas, grindžiantis teiginius apie objektų, reiškinių panašumus ir skirtumus. Lyginimo metu sugretinami mažiausiai du objektai jų tarpusavio santykio apibrėžimo tikslu. Lyginant nustatomos reiškinių kiekybinės ir kokybinės charakteristikos, konstruojamos analogijos ir klasifikacijos, įvertinamas būties ir pažinimo turinys. Lyginamaisiais metodais siekiama tirti kompleksines panašumų ir skirtumų tarp kelių atvejų struktūras. Kaip ir kiekybiniai metodai lyginamieji metodai taikomi priežastims ir pasekmėms tirti, bet čia fokusuojamasi į priežastinių sąlygų ar faktorių konfigūracijas.“ (Juraitė, 2005: 1). Teorinėje magistrinio darbo dalyje analizuojant mokslinę literatūrą, buvo išskiriamos autorių mintys, jų ypatumai. Tokiu būdu buvo atskleista autorių minčių vienodumo, tapatumo ir panašumo santykis.

Praktinėje magistrinio darbo dalyje bus naudojama dokumentų analizė. *Dokumentų analizė*. Dokumentų analizė yra vienas iš populiariausių tyrimo metodų. Šį metodą naudoja ne tik pripažinti mokslininkai, bet ir pradedantys tyrinėtojai. Yra skiriami du dokumentų analizės tipai:

1. Nestruktūrinta analizė (tradicinė analizė).
2. Struktūrintoji turinio analizė (kontent – analizė).

Kadangi atliekant tyrimą bus naudojami teisės aktai, organizacijų įstatai, tarptautiniai dokumentai, archyvinė medžiaga, konferencijų medžiaga, periodiniai leidiniai,

mokslinių tyrimų duomenys, ataskaitos, įvairi statistinė medžiaga, analizė ir kt. todėl tyrimui pasirinktas 2 analizės tipas – kontent–analizė.

„Kontent–analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Analizė yra objektyvi tik tuomet, jei įvairūs tyrėjai, nagrinėdami tuos pačius dokumentus, priėjo prie tų pačių išvadų. Kontent–analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. Kontent–analizės objektas yra šios dokumentų rūšys:

1) rašytiniai dokumentai (oficialūs dokumentai, periodiniai leidiniai, mokslinių tyrimų duomenų bankai, mokslinių tyrimų ataskaitos, įvairi statistinė medžiaga, mokslinių tyrimų programos ir tyrimų rezultatų interpretacijos, analizė ir kt., asmeniniai dokumentai);

2) vaizdiniai dokumentai;

3) garsiniai dokumentai.” (Tidikis, 2002: 498).

Prieš pradėdant tyrimą, pirmiausia reikia numatyti kokia bus tiriamojo darbo eiga, numatyti darbo tikslus, surinkti tinkamą medžiagą, gauti ir aptarti tyrimo rezultatus.

Darbo tyrimui įvertinti iškelti šeši tikslai, kurie bus analizuojami praktinėje magistrinio darbo dalyje.

4 lentelė. Tyrimo tikslai

Tyrimo tikslas	Tyrimui atlikti naudojama medžiaga	Tyrimo rezultatas
1. Kokie veiksniai lemia emigraciją iš Lietuvos 2004-2014m.?	Europos migracijos tinklas, Eurostato duomenys, Lietuvos socialinė ekonominė raida 2014 - 2014 m.	Sužinota, kad labiausiai žmonės emigruoja ieškodami geresnio darbo, dėl geresnio užmokesčio, mokslo ir t.t.
2. Kokios emigracijos apimtys 2004 -2014m.?	Migracijos metraštis 2004-2014m., Lietuvos darbo birža.	Išsiaiškinta, kiek emigravo iš Lietuvos gyventojų 2004-2014m. laikotarpiu
3. Kiek ir kokių mokesčių surinkta 2004-2014m.?	VMI pajamų ataskaitos 2004 – 2014 m.; Lietuvos Muitinės veiklos ataskaitos 2004 – 2014 m. LR valstybės kontrolės audito ataskaita.LR mokesčių įstatymai	Atliktos mokesčių analizės pagalba sužinota, kiek ir kokių mokesčių surinkta per analizuojamą laikotarpį.
4. Fizinį asmenų 2004 - 2014 m. pinigų pervedimo apimtys	Lietuvos banko duomenys, ataskaitos. „Swedbanko“ duomenys, „Nordea“ banko duomenys	Sužinota, kad per 2004-2014m. laikotarpį buvo pravesta virš 22,5 milijardus litų
5. Kokia emigracijos įtaka mokesčių surinkimui Lietuvoje	VMI duomenys, ataskaitos. Lietuvos banko 2004-2014m. ataskaitos.	Sužinota, kokią įtaką mokesčiams daro emigracija.
6. Kokius valstybė patiria nuostolius dėl emigracijos	Europos migracijos duomenys.	Išsiaiškinta, kad dėl emigracijos valstybė praranda darbingo amžiaus gyventojus. Tauta sensta, nes jaunimas emigruoja ir negrįžta. Nuteka „protai“ ir t. t

Šaltinis: sudarytas darbo autorės

Atliekant emigracijos įtaka mokesčių surinkimui Lietuvoje įvertinimo tyrimo analizę, bus naudojami įvairūs dokumentai: Statistikos metraštis, VMI duomenys, Eurostato duomenys, Tarptautinės migracijos organizacijos duomenys, įvairūs teisės aktai, mokslo darbai, įvairūs žurnalai, laikraščiai, konferencijų medžiaga, mokslinių tyrimų ataskaitos, mokslinių tyrimų duomenų bankai ir kt.

Iš pateiktos 4 lentelės matome iškeltus tyrimo tikslus. Pirmiausia bandysime išsiaiškinti emigracijos veiksnius, kokie veiksniai lemia emigraciją iš Lietuvos 2004-2014m. Antras tyrimo tikslas – kokios emigracijos apimtys 2004-2014m. laikotarpiu. Sekantis tikslas – kiek surinkta mokesčių į biudžetą per 2004-2014 metus. Vienas iš svarbių tikslų yra išsiaiškinti, kiek lėšų buvo pervesta fizinių asmenų per 2004-2014 metus. Penktas tikslas – įvertinti kokią įtaką daro emigracija mokesčių surinkimui Lietuvoje. Ir paskutinis šeštas tikslas – numatyti, kokius nuostolius valstybė patiria dėl emigracijos. Šių tikslų pagalba galima bus įvertinti emigracijos įtaką, mokesčių surinkimui Lietuvoje 2004-2014m. laikotarpiu.

3.2 Emigraciją iš Lietuvos lėmę veiksniai

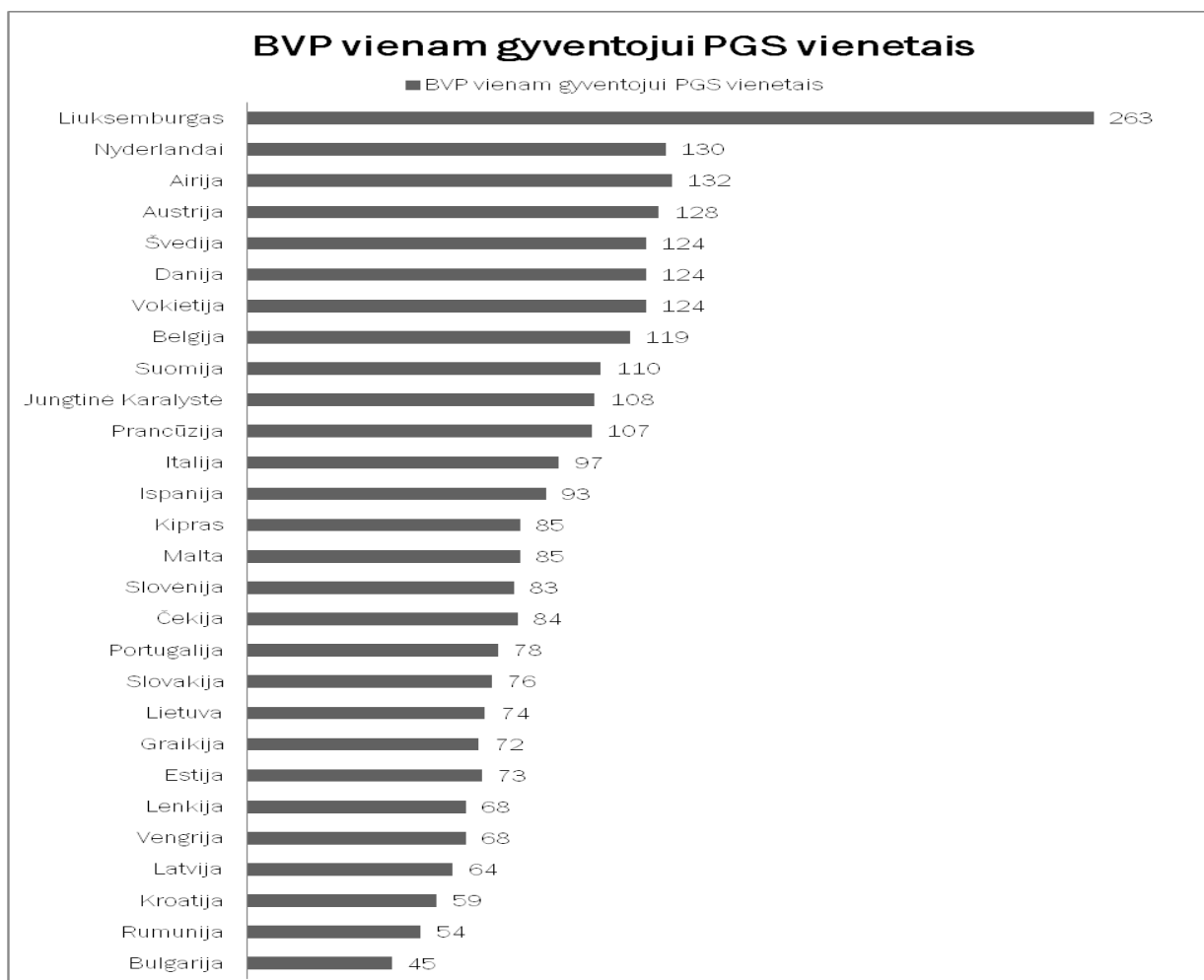
Lietuva – emigracijos valstybė. Pastaruoju dešimtmečiu emigracija dažnai laikoma didžiausia nekarine grėsme Lietuvai. Šalies emigracijos rodikliai tūkstančiui gyventojų yra vieni didžiausių Europos Sąjungoje. Tai kelia grėsmę – demografini plėtrai, ūkio augimui ir kultūrinio savitumo išsaugojimui. Didžioji dalis emigravusiųjų yra santykinai jauni darbingo amžiaus gyventojai. Pagal Europos migracijos tinklalapio duomenis, per nepriklausomybės metus iš šalies išvyko apie 825 tūkst. asmenų arba beveik trečdalis Lietuvos gyventojų. O nuo 2004 metų iš Lietuvos emigravo 505 049 gyventojai. Teigdami, kad iš Lietuvos emigravo penktadalis gyventojų, tiksliai mes negalime pasakyti apie emigruojančius – ką jie veikia, kur dirba, jų išsilavinimą ir t.t. Tikslių duomenų nėra, nes daugelis nesiryžta deklaruoti savo išvykimą ir nenurodo duomenų. Todėl Lietuvos statistikos departamentas gali pateikti tik bendra informaciją, o tikslių duomenų neturi.

Emigracija, kaip reiškinys, nėra blogai, tačiau mūsų šalies atveju, kai emigracija įgauna pagreitį dideliu mastu, Lietuvai kelia didelius iššūkius. Šalyje kinta demografinė struktūra, ima senti visuomenė, nes jaunimas emigruoja. Šalyje ima trūkti darbo jėgos, nuteka protai, nes daugelis dirba svetur ir yra daugiau vertinami negu savame krašte. Kiekvienas žmogus skirtingai supranta ir mato tiek teigiamas, tiek neigiamas emigracijos pasekmes. Emigravę žmonės uždirba daugiau, tačiau ne visi ir ne visada išnaudoja savo potencialą, įgyja naujos patirties, tačiau gyvena toli nuo namų, svetimoje aplinkoje. 2014 metais emigracija šiek tiek mažėjo, o imigracijos skaičius išaugo neženkliai. Iš Lietuvos 2014 metais emigravo

apie 36,6 tūkstančius asmenų, lyginant su 2013 m. 2 tūkstančiais mažiau. Į Lietuvą 2014 m. imigravo apie 24,3 tūkstančius užsieniečių, tai sudarė apie 2 tūkst. daugiau nei 2013m. Bendrame kontekste, 2014 metais iš Lietuvos emigravo 1,5 karto daugiau žmonių nei atvyko. (Europos migracijos tinklalapis).

2004 metais gegužės 1 dieną Lietuva tapo Europos Sąjungos nare. Vienas iš esminių ES vertybinių principų – judėjimo laisvė. Lietuvos piliečiai ėmė nevaržomai keliauti, mokytis ir dirbti kitose ES šalyse. Susipažino su naujais mokslo išradimais, inovacijomis ir t.t. Bet tuo pačiu paskatino ir ilgalaikę darbo jėgos migraciją iš šalies.

Geresnės karjeros galimybės užsienyje, teisingumo trūkumas, netikėjimas ateitimi, socialinis nesaugumas, prastas darbdavių požiūris į darbuotojus, palankesnės sąlygos studijuoti – visa tai ir skatina emigruoti. Tačiau pačios pagrindinės priežastys, kurios lemia emigraciją iš Lietuvos, išlieka ekonominės ir finansinės. Tai yra susijusios su darbu ir materialine gerove. BVP tenkantis vienam gyventojui, nedarbo lygis, minimalus darbo užmokestis įvardijami kaip pagrindinės emigracijos masto didėjimą lemiančios priežastys.

8 pav. BVP vienam gyventojui PGS vienetais.
Šaltinis: sudarytas Eurostato duomenimis.

Vienas pagrindinių rodiklių, kuris parodo šalių gyvenimo lygį yra Bendrasis vidaus produktas (BVP). Bendrasis vidaus produktas yra išreiškiamas bendru sutartiniu rodikliu – perkamosios galios standartu (PGS).

BVP rodiklis, geriausiai parodo gyvenimo lygio skirtumą tarp Lietuvos ir kitų Europos valstybių (Europos Sąjungos svetainė). Analizuojant BVP rodiklių kitimo tendencijas 2014 m. matyti, kad šis rodiklis Lietuvoje kur kas mažesni nei analizuojamų Europos valstybių kontekste (žr. 8 paveikslas).

2014 m. pasaulio realusis BVP paaugo 3,3 proc., tačiau augimo tempai pagrindiniuose pasaulio regionuose buvo netolygūs. Euro zonos BVP augo lėtai ir sudarė atitinkamai 0,1 proc. Tuo tarpu 2014 m. Lietuva tarp ES šalių išsiskyrė sparčiu ekonomikos augimu. Per 2014 m. BVP augo 3,0 procento. 2014 m. pagrindiniai veiksniai, formavę pasaulio ekonomikos raidą, buvo: lėtai atsigaunanti paklausa, įsiplieskę nauji kariniai konfliktai, kritusios žaliavų kainos, mažos (kai kur neigiamos) palūkanų normos (Lietuvos Bankas). Lyginant 2004-2011 metus matyti, kad Lietuvoje BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui buvo 42,88 euro mažesnė palyginus su ES vidurkiu. Lietuvoje BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui, vidutiniškai buvo 57,13 euro. Nagrinėjant 2012 metų Lietuvos BVP, matome, kad sudarė 71,1 proc. ES vidurkio. Šis rodiklis yra aukščiausias Liuksemburge (263 proc.).

Kaip matome Lietuvoje šalies išsivystymo lygis netgi ekonomikos augimo laikotarpiu nepasiekė Europos šalių rodiklio (*Įpriedas, p:76*). Todėl pagrindinis emigracijos veiksnys – geresnės socialinės ir ekonominės sąlygos išsivysčiusiose vakarų šalyse.

Lietuvos statistikos duomenimis 2014 m. migrantų amžiaus struktūrą sudarė migrantai 15-34 metų amžiaus (per 60 proc.). Prieš išvykstant iš Lietuvos 2013 m. apie 82 proc. (81proc. – 2009 m., 85proc. – 2010 m.) emigravusių buvo bedarbiai (metus ar daugiau). Tai natūralu, kad Lietuvos gyventojai reaguoja į nedarbo lygį. Virš 50 procentų išvykstančiųjų nurodo, kad vyksta į kitą šalį dirbti. Nerandant darbo, žmogus yra varomas į neviltį, todėl ieško būdų kaip išgyventi. Vienintelė išeitis – emigruoti.

Iš pateiktų darbo biržos duomenų (žr. 5 lentelė) matome, kad analizuojamu laikotarpiu nedarbas šalyje ir toliau mažėjo. Lyginant 2014 metus su praėjusiais metais, matome, kad nedarbas sumažėjo 1,4 procentinio punkto

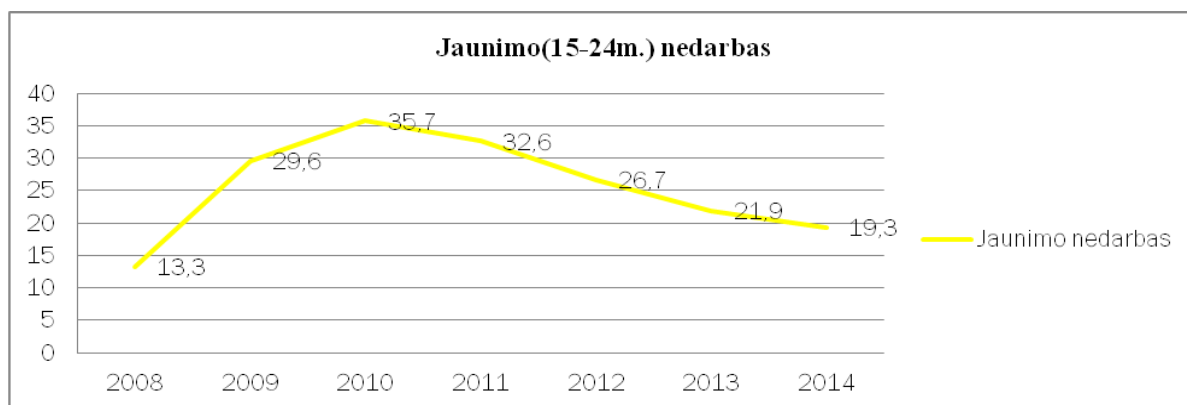
5 lentelė. Vidutinis metinis bedarbių skaičius procentais nuo darbingo amžiaus gyventojų

Metai	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Šalyje	3,7 proc.	10,2 proc.	15,9 proc.	13,1 proc.	11,7 proc.	10,9 proc.	9,5 proc.

Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis darbo biržos duomenimis.

Lietuvai tapus Europos sąjungos nare, 2004 metais masiškai ėmę emigruoti tautiečiai, šaliai atnešė daug laisvų darbo vietų. Tačiau ekonominio augimo metais ėmė trūkti ne tik kvalifikuotų specialistų, bet ir paprastos darbo jėgos. Tai tapo grėsmingu ekonomikos plėtros stabdžiu. 2009 metais išaugo vėl bedarbių skaičius, tam įtakos turėjo ekonomikos lėtėjimas ir krizė. Sumažintos socialinės išmokos, mažėjantis darbo užmokestis, vėl padidino emigracijos apimtį.

Viena iš pagrindinių emigracijos priežasčių – jaunimo nedarbas. Jaunimas neturėdamas darbo linkęs emigruoti. Todėl būtina mažinti nedarbą šioje amžiaus grupėje (žr. 9 paveikslas).

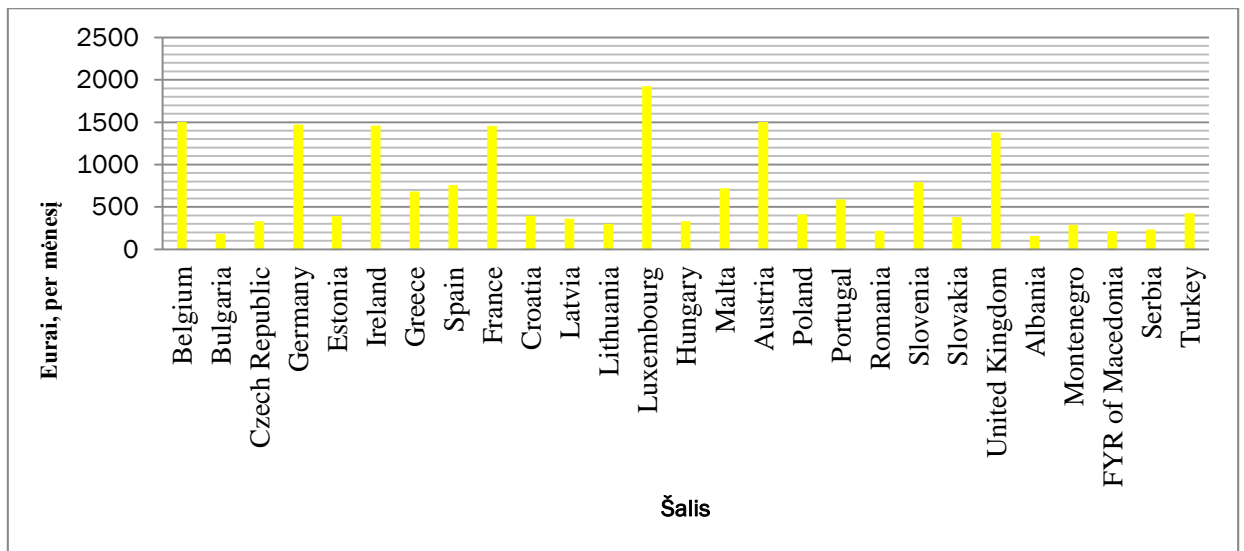

9 pav. Jaunimo (15-24m.) nedarbas procentais.
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas. 2014m.

Pagal Europos migracijos tinklalapio duomenis, 2014 m. toliau mažėjo jaunimo nedarbas. 2014 m. darbo neturėjo 19,3 proc. 15-24 metų darbingų jaunuolių (2013 m. – 21,9). (Europos migracijos tinklas).

Lietuvos darbo biržos duomenimis 2014 m. darbo biržos duomenų bazėje buvo registruota 227 tūkst. laisvos darbo vietos, kai tuo pačiu metu 2013 m. – 242 tūkst. Daugiausia registruota darbo pasiūlymų paslaugų sektoriuje – 62 proc. ir pramonėje – 22 proc. Darbo rinkoje jaučiamas specialistų trūkumas, o nekvalifikuotų darbuotojų poreikio mažėjimas. Daugiausia pasiūlymų skirta kvalifikuotai darbo jėgai. (Metinė politikos ataskaita, 2014:14)

Dar viena iš priežasčių, kurios skatina Lietuvos gyventojus emigruoti, yra darbo užmokesčio skirtumai Lietuvoje ir kitose Europos valstybėse.

10 pav. Minimalus darbo užmokestis kitose valstybėse
Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis Eurostato duomenimis.

2014 m. minimalus darbo užmokestis ES valstybėse narėse buvo nuo 184 EUR iki 1 923 EUR per mėn. (žr. 10 paveikslą). 2015 m. duomenimis, minimalus darbo užmokestis buvo taikomas 22 – jose iš 28 ES valstybių narių (išimtyms – Danija, Italija, Kipras, Austrija, Suomija ir Švedija). Remiantis Eurostato duomenimis, minimalaus darbo užmokesčio lygiai yra skirstomi į tris grupes: 1 grupė – iki 500 EUR per mėn., – tai dešimt ES valstybių narių Bulgarija, Rumunija, Lietuva, Čekija, Vengrija, Latvija, Slovakija, Estija, Kroatija ir Lenkija. 2 – grupė nuo 500 EUR iki 1000 EUR per mėn., – tai penkios narės: Portugalija, Graikija, Malta, Ispanija ir Slovėnija. 3 grupė – nuo 1000 EUR per mėn., ir daugiau. Šią grupę sudaro septynios ES valstybės narės – Jungtinė Karalystė, Prancūzija, Airija, Vokietija, Nyderlandai, Belgija ir Liuksemburgas (Eurostato duomenys).

Nuo 2004 metų Lietuvoje minimalus darbo užmokestis nuolat didėjo ir 2015 m. siekė 300 euro, tačiau išliko vienas iš mažiausių analizuojamų emigracijos šalių. 2004 metais Lietuvoje minimumas eurostato duomenimis buvo fiksuojamas – 144,81 euro). Mažesnis minimumas negu Lietuvoje, 2015 metais buvo fiksuojamas Bulgarijoje, Rumunijoje, Albanijoje, Serbijoje.

Apžvelgę įvairių šalių darbo užmokesčio dydį, galima daryt išvada, kad Lietuvoje atlyginimas yra gerokai mažesnis už atlyginimą, kurį migrantas gauna dirbdamas užsienyje. Eurostato duomenimis, minimalus atlyginimas Lietuvoje nuo Vakarų Europos šalių skiriasi nuo 3,5 iki 10,1 karto, o tuo tarpu vidutinis nuo 2,4 iki 9,1 kartų. Uždarbio skirtumai tarp šalių – svarbiausia migraciją sąlygojanti priežastis.

Emigruodami piliečiai iš šalies išsiveža savo patirtį, savo išsimokslinimą ir darbo jėgą. Todėl kiekvienas šalies pilietis turėtų būti vertinamas ne tik darbdavių, bet ir

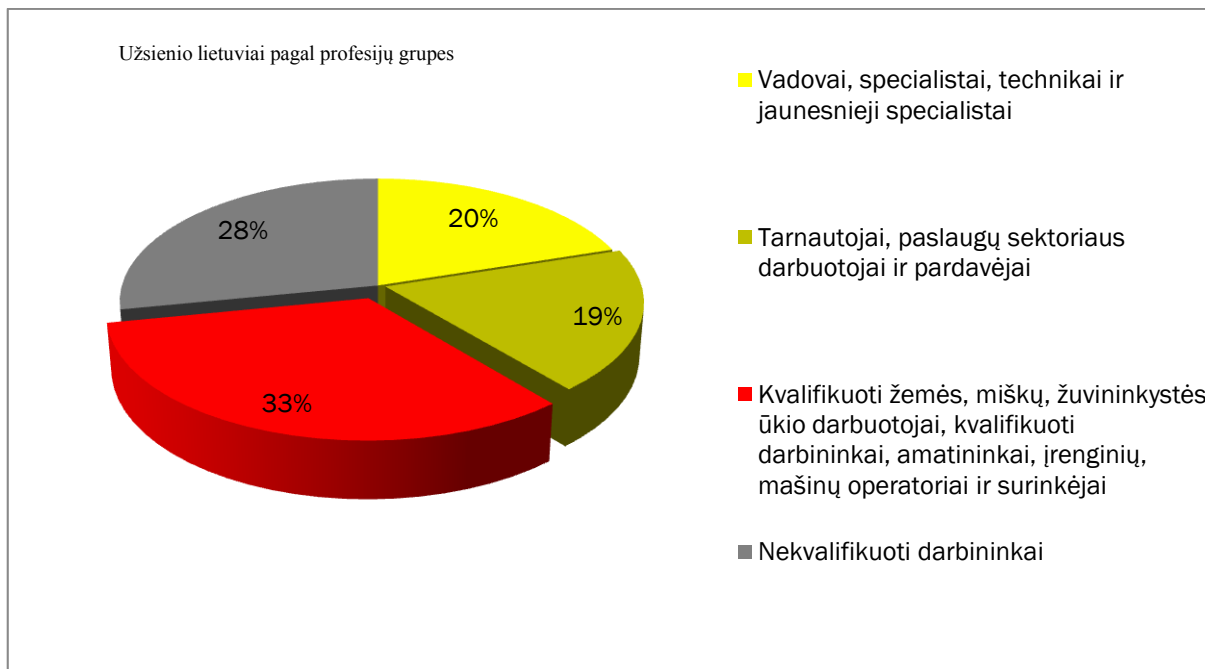
valstybės. Deja, taip nėra. Paprastai daugiau vertinami yra aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą turintys gyventojai. Tokių gyventojų emigravimas šaliai yra skaudesnis, nes ima jaustis specialistų trūkumas.

6 lentelė. Užsienio lietuviai pagal profesijas

Valstybė, kurioje dirba lietuviai	Vadovai, specialistai, technikai jaunesnieji specialistai	Tarnautojai, paslaugų sektoriaus darbuotojai, pardavėjai	Kvalifikuoti žemės, miškų ir žuvininkystės ūkio darbuotojai, kv. darbininkai ir amatininkai, įrenginių ir mašinų operatoriai, surinkėjai	Nekvalifikuoti darbininkai
Lenkija	49,3	17,9	28,8	4,0
Baltarusija	43,0	16,1	33,0	7,9
Latvija	33,8	22,3	29,9	14,0
Švedija	28,6	19,0	31,0	21,4
Anglija	15,5	16,2	31,2	37,1
Airija	13,4	26,1	32,4	28,1
Norvegija	9,2	13,7	52,8	24,3
Ispanija	6,1	32,5	27,8	33,6
Kt. valstybės	40,6	25,0	23,9	10,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Iš pateiktos 6 lentelės matome, kad Lenkijoje kas antras Lietuvos pilietis dirbo vadovu, techniku, specialistu ir t.t. Kas trečias lietuvis dirbo Baltarusijoje ir Latvijoje. Kas trečias, 15 metų ir vyresnis lietuvis, dirbo nekvalifikuotą darbą Jungtinėje Karalystėje ir Ispanijoje, o Airijoje ir Norvegijoje kas ketvirtas lietuvis dirbo nekvalifikuotą darbą (Oficialu: daugiau nei 600 tūkst. lietuvių gyvena užsienyje, 2014).

11 pav. Užsienio Lietuvos lietuviai pagal profesijos grupes

Šaltinis: sudarytas darbo autorės, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Emigrantai vyksta į tas šalis, kuriose darbo jėgos paklausa didesnė, nes nedarbas ir migracija yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Kaip matome iš pateikto 11 paveikslo, lietuviai

neradę gerai apmokamo darbo savame krašte, emigravo ir užpildė darbo rinką kitose valstybėse, kur darbo atlygis ženkliai didesnis, negu Lietuvoje.

Dar viena priežastys kodėl Lietuviai emigruoja – mokslas. Lietuvai prisijungus prie ES, jaunimą išvykti svetur skatina žinių troškimas ir atsivėrusios naujos galimybės. Vis daugiau jaunimo moka užsienio kalbą tokiu lygiu, kad gali studijuoti užsienyje. Taip pat vienas iš kriterijų yra studijų kaina bei kokybė. Kasmet vis daugiau studentų deda viltis į geresnės kokybės studijas ir išvyksta mokytis į kitas šalis. Galimybė gauti paskolas, suderinti mokslus su darbu, Europos universitetuose yra didesnė galimybė negu Lietuvoje.

Pagal Eurostato duomenis, apie 6 tūkstančius lietuvių 2006 m. studijavo Europos šalių aukštosiose mokyklose. 2006 metais daugiausia lietuvių rinkosi Vokietijos aukštasis mokyklas, tai sudarė 30 procentų. Nuo Vokietijos neatsiliko Jungtinė Karalystė, kurioje studijavo apie 26 proc. lietuvių. Ženkliai mažiau lietuviai rinkosi Latvijos (9 proc.), Lenkijos (8 proc.), Danijos (6 proc.), Švedijoje (5 proc.) aukštasis mokyklas.

2008 metais studijuojančių užsienyje skaičius išaugo. Apie 8 tūkstančius Lietuvos jaunimo rinkosi studijas Europos aukštosiose mokyklose. Lyginant 2007-2008 metus studijuojančių skaičius išaugo 1,7 tūkst.

2009 m. Europos valstybių aukštosiose mokyklose studijavo 8,8 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių, arba 4 procentai visų Lietuvoje studijuojančiųjų. 2009 m. Jungtinėje Karalystėje studijavo beveik 10 kartų daugiau Lietuvos Respublikos piliečių nei 2005 m. Tai reiškia, kad studentų lietuvių Europos aukštosiose mokyklose kasmet daugėja. 2010 m. kitose šalyse studijavo per 7 tūkstančius Lietuvos piliečių. Tai sudaro 3,5 proc. visų Lietuvoje studijuojančių studentų. Pati populiariausia šalis tarp lietuvių studentų yra Jungtinė Karalystė, Vokietija ir Danija.

2012 m. Lietuvos piliečių studijuojančių Europos šalyse sudarė apie 15,6 tūkst. 2012 m. daugiausia lietuvių studentų studijavo Anglijoje (51,4 proc.), Danijoje (11,7 proc.), Vokietijoje (7,8 proc.), Lenkijoje (6,6 proc.), Airijoje (4,7 proc.). Lyginant su kitais metais Airijoje studijuojančių padaugėjo apie 1,8 karto.

Galima daryti išvadą, kad per metus studijuoti į užsienio universitetus išvyksta daugiau kaip tūkstantis Lietuvos jaunuolių, iki 10 proc. Lietuvos jaunimo. Oficialios statistikos, kiek lietuvių kasmet išvažiuoja svetur studijuoti, nėra. Dauguma studentų liktų Lietuvoje, jeigu juos tenkintų lietuviškų universitetų studijų kokybė. Nuo emigracijos sulaikytų tinkamas atlygis už darbą, geresnės gyvenimo perspektyvos, motyvacija bei nemokamas aukštasis mokslas. Danija ir Vokietija populiarios, nes mokslas nemokamas Europos Sąjungos piliečiams. Didžiąją Britaniją renkasi, dėl kalbos barjero nebuvimo, nes

anglų kalba Lietuvoje išmokstama vidurinėje mokykloje (Augustynaitytė, 2009). Finansai svarbūs ne tik tėvams, bet ir studentams.

Apibendrinant priežastis, kas lemia emigraciją iš Lietuvos, galima teigti, kad vienas žemiausių darbo užmokesčių ES, geresnės įsidarbinimo galimybės užsienyje, mokslai, profesinės ambicijos, kvalifikacijos kėlimo galimybės, motyvacijos stoka, nepakankamas jaunimo skatinimas verslumui, profesinio rengimo struktūros ir darbo rinkos poreikių nesuderinamumas, savirealizacija visa tai skatina migruoti. Todėl Lietuva praranda daug jaunų darbingo amžiaus gyventojų. Emigruoja 15-44 m. gyventojai, kurie sudaro 72 procentus, kai tuo tarpu tik apie 1,3 proc. emigrantų sudaro 65 m. ir vyresni asmenys. Tačiau pati pagrindinė ir esminė emigracijos priežastis išlieka – noras dirbti ir užsidirbti.

3.3 Emigracijos apimtys ir mokesčių surinkimo Lietuvoje statistinių duomenų situacijos analizė 2004-2014 m.

Suintensyvėjusi emigracija Lietuvoje, nuo 2004 metų prarado apie penktadalį savo šalies piliečių. Tai įtakos turėjo Lietuvai tapus ES nare. Migracijos procesą tiksliai ištirti labai sunku, kadangi nevisi registruojasi išvykdami, arba atvykdami į bet kurią šalį. Taip pat Lietuvoje fiksuojamos tik bendros migracijos tendencijos. Viena iš problemų yra informacijos apie su emigracija susijusius procesus trūkumas. Statistikos departamentas 2006 metais atliko tyrimą, kuris leistų įvertinti neoficialiai išvykusių žmonių skaičių. Atlikto tyrimo duomenimis, paaiškėjo, kad tik kas antras, trečias emigruodamas deklaruoja išvykimą. Tai reiškia, kad visi kiti išvyksta neoficialiai arba deklaruoja atvykimą į užsienį. Todėl sužinoti tikslų išvykusiųjų skaičių yra neįmanoma. Kadangi tikslų duomenų apie emigracijos mastus nėra, todėl ir autoriai pateikia skirtingus emigravusiųjų iš Lietuvos duomenis.

Migracijos procesas nėra pakankamai ištirtas, analitikai vieningai sutaria, kad jis jau įgavo grėsmingą mastą – vertinant ir laikinai uždarbiaujančių užsienyje, ir nuolatiniam gyvenimui į kitas į šalis išvykusių Lietuvos gyventojų bendrą skaičių dažniausiai minimas 500 tūkst. dydis.

Pasak migracijos departamento, migracijos srautai pasaulyje sudaro 3 proc. ir tai yra normalus judėjimas. Tačiau, kada emigracija perkopia 3 procentų ribą, reikia jau susirūpinti, bet kuriai valstybei. Lietuva šį procentą viršija 5-6 kartus. ir tai sudaro 16-17 procentų. Lietuva turėtų susirūpinti, dėl emigracijos masto.

*12 paveikslas. Emigracijos iš Lietuvos mastai 2004-2014 m. laikotarpyje
Šaltinis: sudarytas darbo autorės remiantis Europos migracijos duomenimis*

Iš 12 paveikslo matyti, kad emigracijos apimtys augo 2004 m. ir tai įtakos turėjo Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare. Didžiausi emigracijos mastai buvo 2005 metais. Nuo 2006 m. emigrantų skaičius ėmė mažėti: emigravo apie 27,8 tūkst., tai beveik du kartus mažiau nei 2005 m. Europos migracijos duomenimis, 2006 m. emigrantai daugiausia rinkosi Europos Sąjungos valstybes. Populiariausios buvo Anglija, Airija, Ispanija, Vokietija. Taip pat emigrantų mėgstamos yra ir Jungtinės Amerikos Valstijos, Baltarusija, Rusijos Federacija. Taigi nuo 2004 m. iki 2009 m. vidutiniškai per metus iš Lietuvos emigruodavo 16 tūkst. žmonių. 2010 ir 2011 m. matomas akivaizdus emigracijos padidėjimas. 2010 m. išvykimą deklaravo 83 tūkst. migrantų, 2011 m. – 54 tūkst. Emigracijos padidėjimui įtakos turėjo tai, kad nuo 2009 sausio 1 d. įstatymu buvo nustatyta prievolė visiems be išlygų nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Todėl išvykimą deklaravo ir ankstesniais metais emigravę asmenys.

Pasak Lietuvos statistikos departamento, 2013 m. savo išvykimą iš Lietuvos deklaravo 39 tūkst. žmonių, 2014 m. – 36,6 tūkst. Nors emigracijos mastai pagal statistiką mažėja, tačiau jie vis dar išlieka labai dideli (Lietuvos statistikos departamentas).

Emigracijos tikslo šalys. Pasaulio valstybių surašymo duomenimis 2004-2014 metų laikotarpiu visame pasaulyje gyveno apie 3,6 mln. lietuvių. Lietuvoje gyveno kiek daugiau kaip 3 mln. gyventojų – tai sudarė 83,1 proc., o užsienio valstybėse gyveno apie 619 tūkst. – tai sudarė 16,9 proc. Užsienio valstybėse gyveno 257 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių. Daugiausia užsienio lietuvių gyveno Europoje – 508,2 tūkst. (82 proc.). Šiaurės Amerikoje – 84,9 tūkst. (13,7 proc.) Jungtinėje Karalystėje gyveno kas penktas užsienio lietuvis, o kas septintas – Rusijos Federacijoje, kas dešimtas – Lenkijoje. Lietuvių skaičiumi išsiskyrė Kanada (7,9 proc. visų užsienio lietuvių), Vokietija (7 proc.), Airija (6,4 proc.), Jungtinės Valstijos (5,8 proc.) ir Latvija (5,6 proc.) (Jockus, 2015).

7 lentelė. Emigracijos tikslo šalys 2004–2014 metais

Nr.	Šalis	Lietuvos gyventojai
1	Jungtinė Karalystė	123 593
2	Rusijos Federacija	85 617
3	Lenkija	62 239
4	Kanada	49 130
5	Vokietija	43 275
6	Airija	39 726
7	Jungtinės Valstijos	35 703
8	Latvija	34 846
9	Norvegija	23 847
10	Ukraina	19 954

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

7 lentelės duomenys parodo, kad jau visą dešimtmetį, pati patraukliausia ir mėgiamiausia šalimi lietuviui išlieka Jungtinė Karalystė. Nuo narystės pradžios į šią šalį emigruoti skatino ne tik ekonomika, bet ir aukšti atlyginimai, kalbos barjero nebuvimas ir t. t. Kai tuo tarpu Lietuvai iki įstojimo į ES daugiausia lietuvių emigravo į JAV bei Vokietiją. Tokią situaciją sąlygojo migracija į tas šalis, kuriose įsikūrę šeimos nariai arba pažįstami, galintys suteikti informacijos apie įsidarbinimo ir pragyvenimo galimybes.

Emigracijos trukmė. Emigracija būna trumpalaikė ir ilgalaikė. Iki 2004 m. emigracija dažniausia būdavo trumpalaikė. Tai sąlygojo migracijos politika. Migrantai būdavo priversti periodiškai grįžti kas 3-6 mėnesius. 2004 metais Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, migracija tapo ilgalaikė, nes nebeliko darbo jėgos judėjimo apribojimo. Neliko laiko ribos, kiek žmogus gali būti kitoje šalyje.

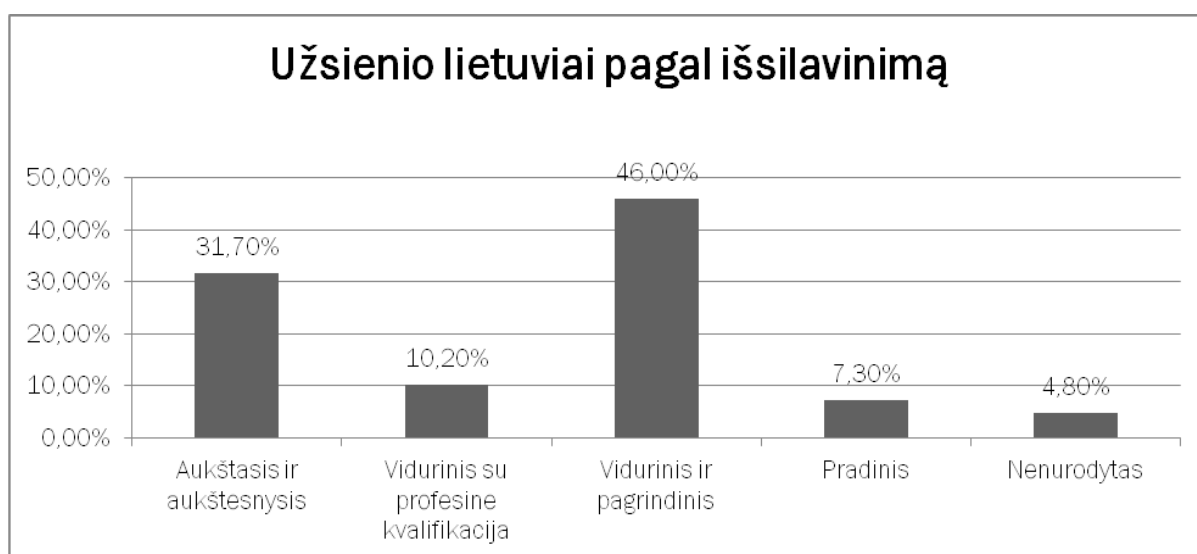
Emigracija pagal amžių, šeimyninę padėtį ir lytį. Daugiausia emigruoja jauni, darbingo amžiaus gyventojai. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 72 proc. emigrantų yra 15-44 metų. Lietuvoje tokio amžiaus gyventojų sudaro tik 39 procentai visų gyventojų. 65 m. ir vyresni asmenys, kurie emigruoja, sudaro 1,3 procentus, o tokio amžiaus Lietuvos gyventojų yra 18,4 procentai. Todėl Lietuva praranda darbingo amžiaus piliečius.

Iki 2004 metų iš Lietuvos daugiausia emigruodavo vyrai. Nuo 2004 m. ėmė dominuoti moterų emigracija, vidutiniškai apie 52 procentus. Statistikos departamento duomenimis nuo 2004 m. iki 2007 m. daugiausiai emigravo žmonės, kurie buvo sukūrę šeimas. Jie sudarė daugumą išvykstančiųjų. 2009 m. emigravusių buvo apie 70 procentų, kurie buvo 18 metų ir vyresnio amžiaus moterų, kurios niekada negyveno santuokoje, buvo išsituokusios ar našlės, tik trečdalis – buvo ištekėjusios. 2010 m. emigravo 43,2 tūkst. moterų ir 40 tūkst. vyrų. 2013 m. vyrų emigrantų sudarė 19,3 tūkst. (49,8 proc.) ir 19,5 tūkst. (50,2 proc.) moterų, o 2014 m. – emigravo 18,5 tūkst. (50,6 proc.) vyrų ir 18,1 tūkst. (49,4 proc.)

moterų. Per pastaruosius dvejus metus (2013-2014 m.) kas trečias 18 metų ir vyresnio amžiaus emigravęs vyras buvo vedęs ir kas ketvirta šio amžiaus emigravusi moteris – ištekėjusi (Lietuvos statistikos metraštis).

Užsienio valstybėse gyveno 340,9 tūkst. moterų lietuvių (55 proc. visų užsienio lietuvių) ir 278,7 tūkst. vyrų lietuvių (45 proc.).

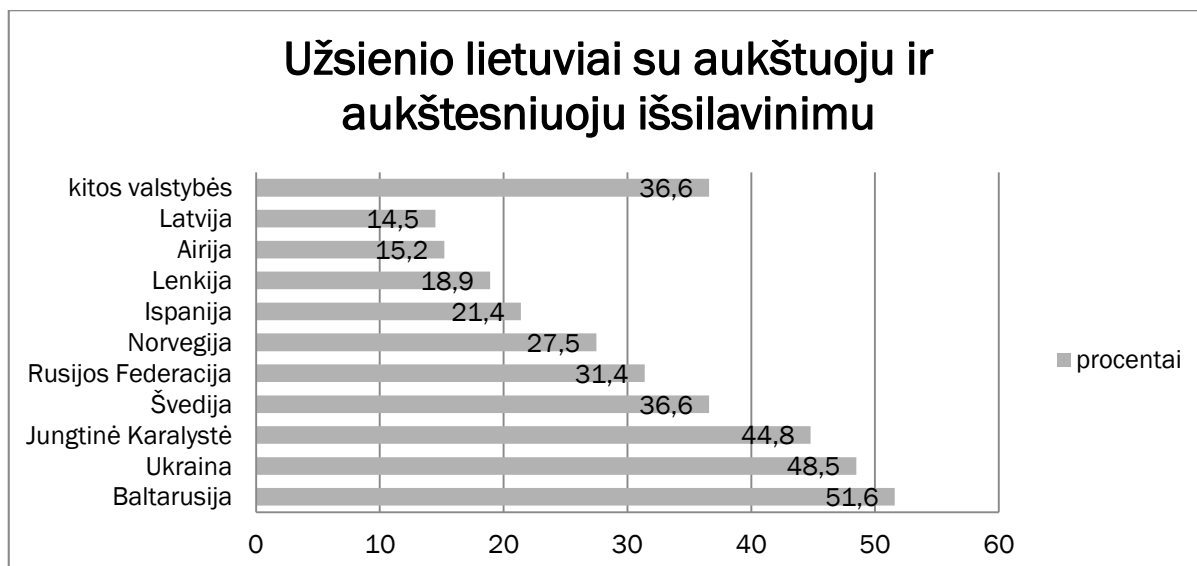
Emigracija pagal išsilavinimą. Nacionalinės statistikos institucijos pateikė informaciją užsienio lietuvių išsilavinimą. Jų teigimu, kas antras lietuvis turėjo vidurinį arba pagrindinį, kas trečias – aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą. Emigracija įtakoja netik gyventojų mažėjimą, bet ir vyko vadinamąjį protų nutekėjimą. Beveik kas antras užsienio lietuvis turėjo vidurinį arba pagrindinį, kas trečias – aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą (žr. 13 paveikslą).

13 pav. Užsienio lietuviai pagal išsilavinimą.

Šaltinis: Sudarytas autorės remiantis, Lietuvos statistikos departamento 2014m. duomenimis.

Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, Ukrainoje, Jungtinėje Karalystėje, Baltarusijoje kas antras gyvenantis lietuvis, turėjo aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą. Rusijos Federacijoje ir Švedijoje gyvenantis lietuvis, kas trečias turėjo aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, o Norvegijoje – kas ketvirtas (žr. 14 paveikslas).

14 pav. Užsienio lietuviai su aukštuoju ir aukštesniuoju išsilavinimu
Šaltinis: Sudarytas Lietuvos statistikos departamento 2014 m. duomenimis.

Apibendrinat emigracijos apimtis, galima daryti išvadą, kad nuo 2004 m. iki 2014 m. Lietuva paliko apie penktadalis piliečių. 2010 metais emigraciją buvo pasiekusi pika, o nuo 2011 m. iki 2014 m. emigracijos srautai palengva mažėjo. Vis dėlto per 2014 m. Lietuva neteko 1,5 karto daugiau žmonių negu atvyko. Galima teigti, kad paskutiniaisiais metais emigruoja daugiausia jaunimas. Dauguma išvyksta studijuoti, o baigę mokslus ten pasilieka. Intensyvėja ir protų nutekėjimas. Taip pat drąsesnėmis tapo ir moterys, kurios nebijo ieškoti geresnio gyvenimo užsienyje. Nuo 2004-2014 m. suintensyvėjo moterų migracija. Galima daryti išvadas, kad emigracijos banga nesibaigė, žmonės linkę realizuoti save kitose šalyse.

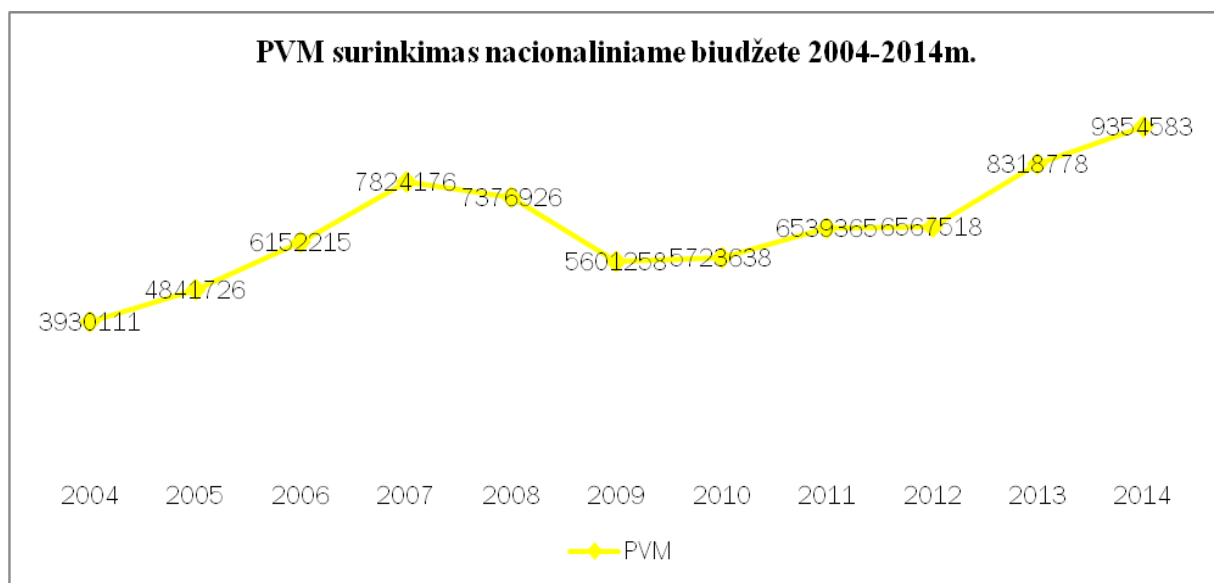
Įvertinus emigracijos apimtis, tolesnėje darbo eigoje bus apžvelgta 2004-2014 m. mokesčių situaciją. Bus nagrinėjama, kokie mokesčiai buvo renkami 2004-2014 metais, kiek jų buvo surinkta.

Svarbiausias šalies finansų šaltinis yra valstybės pajamos, kurios surenkamos į biudžetą iš įvairių mokesčių. Nagrinėjant mokesčių surinkimo Lietuvoje statistinius duomenis, galima teigti, kad Lietuvos valstybės didžiąją biudžeto dalį sudaro mokesčiai – mokestinės ir nemokestinės pajamos. Mokestinės ir nemokestinės pajamas sudaro tiesioginiai ir netiesioginiai mokesčiai. Lietuvos Respublikoje mokami pagrindiniai mokesčiai yra šie, kurių dėka yra papildomas biudžetas (2 priedas, p:79):

- Pridėtinės vertės mokestis (PVM)
- Akcizai
- Gyventojų pajamų mokestis (GPM)
- Pelno mokestis

Pridėtinės vertės mokestis (PVM). Kalbant apie PVM mokestį, reikia paminėti, kad tai yra vartojimo mokestis, kurį sumoka galutinis vartotojas. PVM, kaip ir kiti netiesioginiai mokesčiai, įskaičiuojamas į prekės ar paslaugos kainą, todėl pirkdami prekes ar paslaugas mokestį tiekėjui sumoka pirkėjai. Jis renkamas į biudžetą priklausomai nuo sukurtos pridėtinės vertės.

Pirmą kartą pridėtinės vertės mokestis (PVM) Lietuvoje įvestas 1994 m. ir iki 2008 m. pabaigos galiojo 18 proc. PVM tarifas. Po vadinamosios naktinės mokesčių reformos PVM buvo padidintas nuo 18 iki 19 proc., o vėliau išaugo iki 21 proc. (Pridėtinės vertės mokesčio didinimas, Mano Seimas).

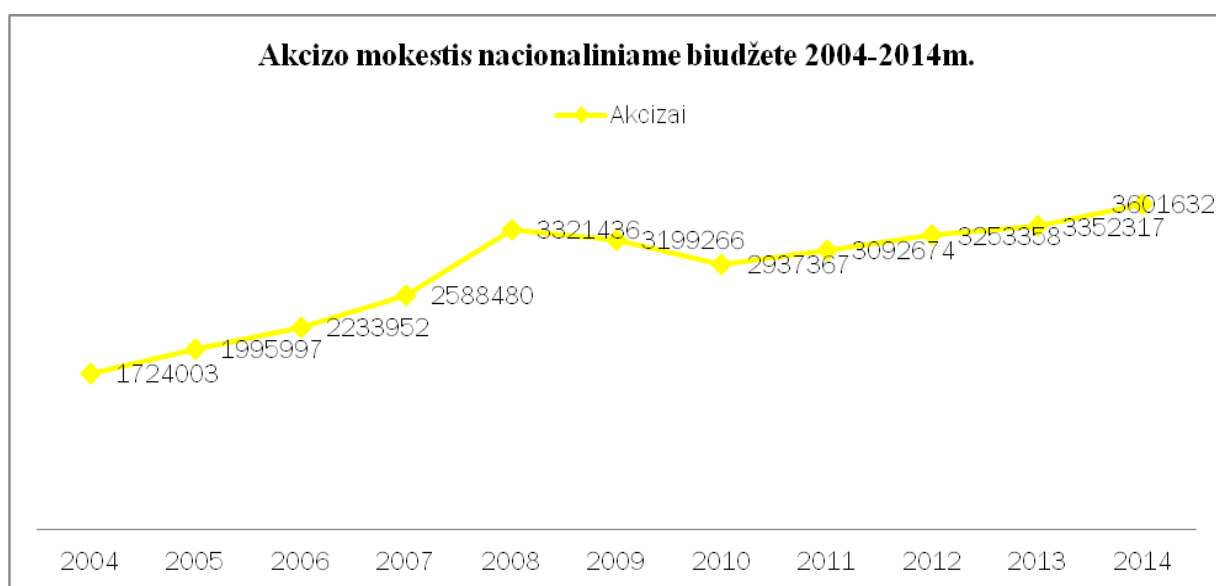

15pav. Pridėtinės vertės mokestis nacionaliniame biudžete 2004–2014 metais (PVM)
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos Valstybinės Mokesčių archyvo duomenimis.

15 paveiksle matome pridėtinės vertės mokesčio kitimo tendenciją nuo 2004–2014 metų. Šio mokesčio augimo tendencija pastebima nuo 2004 m. iki 2008 m. 2009–2010 m. matome pridėtinės vertės mokesčio mažėjimą, lyginant su praėjusiu laikotarpiu. Tam įtakos galėjo turėti pasaulinė krizė. O nuo 2011 m. pastebimas pridėtinės vertės mokesčio augimas ir tai tęsiasi iki 2014 m. Nuo 2009-ųjų metų Lietuvoje taikomas standartinis 21 procento PVM. Standartinis PVM tarifas taikomas visiems prekių ir paslaugų sandoriams, išskyrus tiems, kuriems taikomas lengvatinis PVM tarifas arba priskiriamiems prie PVM neapmokestinamų prekių. 21 PVM tarifas taikomas Lietuvoje ir šiuo metu (Bosienė, 2013). Lengvatinis 9 procentų mokestis yra taikomas šilumos energijai, transportui, neperiodiniams informaciniais leidiniams, knygoms. PVM 5 procentų tarifas, taikomas vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms. Lengvatų viešbučiams atsisakyta nuo 2012 metų. Lietuvoje PVM pagalba surenkama daugiau nei 40 proc. biudžeto pajamų (Pridėtinės vertės mokesčio didinimas, Mano Seimas).

Akcizo mokestis. Sekantis mokestis, kuris bus apžvelgtas, yra akcizas. Lietuvos respublikoje, reglamentuojantis akcizo mokestį, yra Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas. Pagal galiojantį Akcizų įstatymą, Lietuvoje akcizo objektais yra šios prekių grupės: etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, energiniai produktai ir elektros energija. („Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ VŠĮ Akcizų mokestis Lietuvoje, 2014).

Akcizai – valstybių pamėgtas mokestis, Nes įplaukos į valstybių biudžetą, surenkamos nedidelėmis pastangomis. Šis mokestis skatina gyventojus rinktis prastesnės kokybės produktus, nes akcizo mokestis uždeda itin didelę mokesčių naštą gyventojams. Akcizai pažeidžia apmokestinimo neutralumo principą, nes tam tikroms pasirinktoms prekėms uždedama palyginti didesnė tiesioginė ir netiesioginė (administravimo) mokesčių našta nei kitoms. (Vz.Lt. Žodynas, 2015).

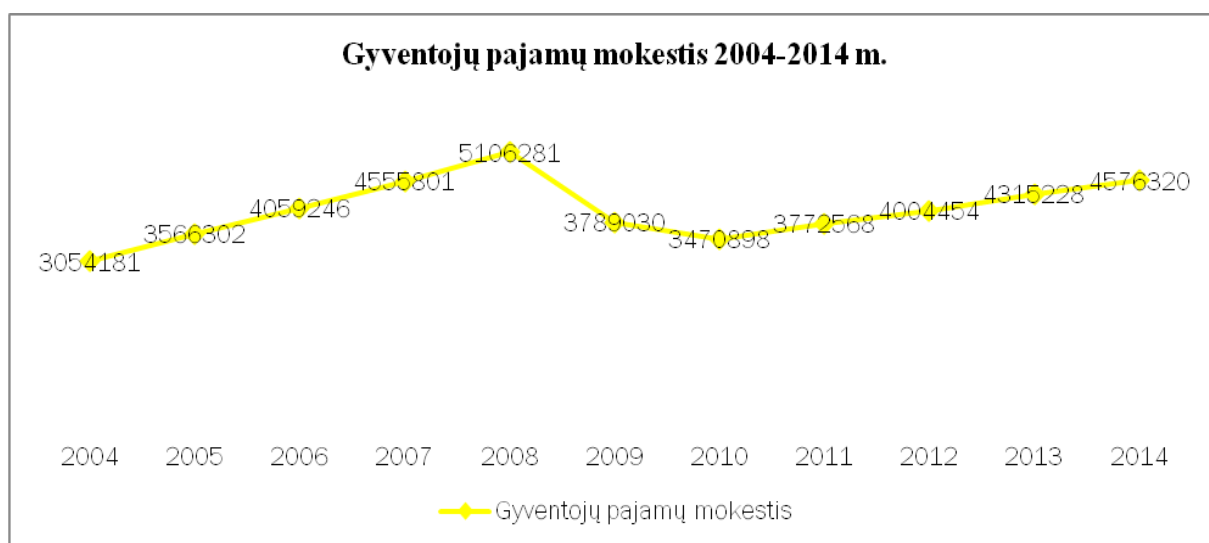

16 pav. Akcizo mokestis nacionaliniame biudžete 2004–2014 metais
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos Valstybinės Mokesčių archyvo duomenimis.

Pateiktame 16 paveiksle, matome, kaip buvo surinktas akcizo mokestis. Akcizo mokesčio pajamos 2008-2014 metais buvo nestabilios. Augimas stebimas iki 2008 metų, vėliau jos ėmė mažėti. Lyginant 2009 metus su 2008 metais įmokos surinktos iš akcizų sumažėjo 2,9 proc. Ypač mažėjimas matomas 2010 metais, įmokos sumažėjo 6,8 procentais lyginant su 2009 metais. Šio mokesčio mažėjimui įtakos galėjo turėti, tai, kad nuo 2009 m. šioms prekėms buvo pradėti taikyti akcizų tarifai, didesni ir viršijantys nustatytus taikyti po pereinamojo laikotarpio pabaigos. Pažymėtina, kad akcizų pajamos už variklių benzina ir gazolius sudarė 48 proc. visų 2009 m. akcizų pajamų (Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė, 2010). Iš pateiktos 8 lentelės, matome, kad akcizo daugiausia buvo surinkta 2014 metais, tai sudarė 6,6 proc. lyginant su praėjusiais 2013 metais.

Akcizai per metus užtikrina daugiau kaip 3 mlrd. Lt įplaukų į nacionalinį biudžetą. Deja, ne visos įplaukos patenka į biudžetą. Dalis gyventojų renka kontrabandines prekes, kurios neapmokestintos akcizu. Akcizu apmokestintos prekes yra brangesnes, tai yra pagrindinė kontrabandos priežastis. Todėl valstybė sunkiau surenka ne tik akcizus, bet ir kitus mokesčius. Dėl kontrabandos akcizai nepasiekia keliamų tikslų („Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ VŠĮ Akcizų mokestis Lietuvoje, 2014).

Gyventojų pajamų mokestis (GPM). Gyventojų pajamų mokesčiu apmokestinamos yra praktiškai visų rūšių pajamos: darbo užmokestis, atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, parduotą ar perleistą turtą, taip pat nauda gauta natūra ar pinigais (Gyventojų Pajamų mokestis, MB Rectus).

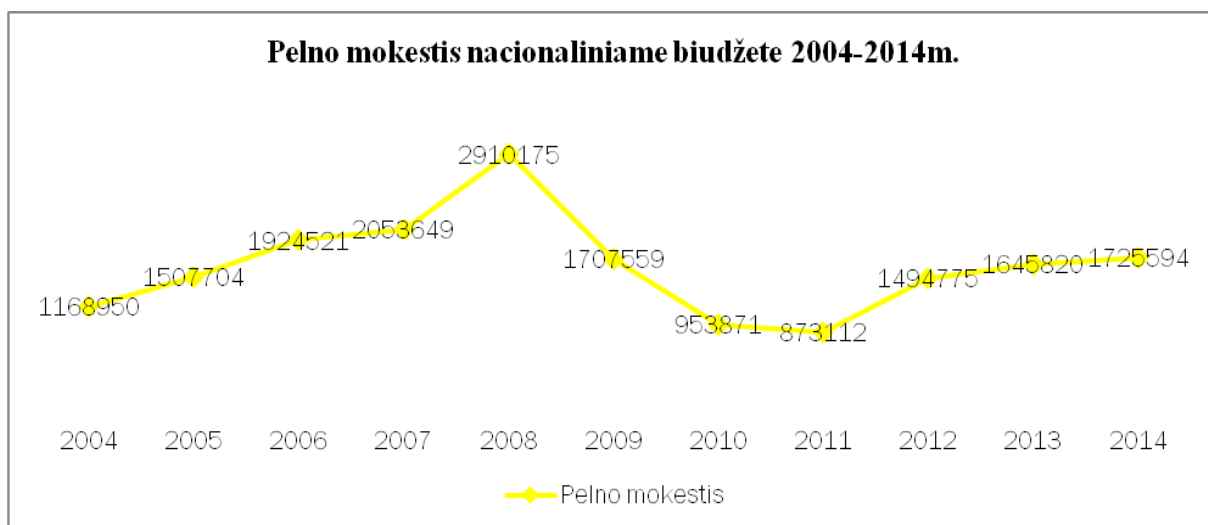
17 pav. Gyventojų pajamų mokestis nacionaliniame biudžete 2004–2014 metais
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos Valstybinės Mokesčių archyvo duomenimis.

17 paveiksle pateikta gyventojų pajamų mokestis per analizuojamą 2004-2014 metų laikotarpį. Matome, kad gyventojų pajamų mokestis buvo nepastovus. Nuo 2004 metų iki 2008 metų matoma didėjimo tendencija, tačiau vėliau ėmė mažėti. GPM mokesčio mažėjimas matomas iki 2011 metų. 2012 metais GPM mokestis ėmė kilti, didėjimas matomas iki pat 2014 metų.

Lietuvoje standartinis GPM tarifas yra 15 procentų. Didžiausią GPM pajamų dalį (apie 87,6 proc.) sudaro pajamų mokestis nuo su darbo santykiais susijusių pajamų.

Pelno mokestis. Pelno mokestį moka juridiniai asmenys nuo per metus uždirbto pelno, padauginus iš pelno mokesčio tarifo. Šiuo metu pelnas yra apmokestinamas 15 proc. pelno mokesčio tarifu. Tam tikri juridiniai asmenys gali taikyti lengvatinį 5 proc. pelno mokesčio tarifą. Šiuo tarifu įmonė yra apmokestinama, jeigu: vidutinis darbuotojų skaičius ne didesnis negu 10 žmonių, ir per metus įmonės pajamos negali viršyti 1 mln. litų (Pelno mokestis, MB Rectus). 5 procentų pelno mokesčių tarifas yra taikomas, toms įmonėms, kurių

pajamos yra gaunamos iš žemės ūkio veiklos ir sudaro 50 procentų gautų pajamų. Įmonės, kurios turi socialinį statusą, gali būti taikomas nulinis pelno mokesčio tarifas.

18 pav. Pelno mokestis nacionaliniame biudžete 2004–2014 metais litais
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos Valstybinės Mokesčių archyvo duomenimis.

18 paveiksle, pateikta pelno mokesčio kitimo tendencija nuo 2004-2014 metų. Analizuojamu laikotarpiu pelno mokesčio surinkimo pajamos svyravo nuo 3 proc. iki 11 procentų. Lyginant 2004-2008 metų laikotarpį, matome, kad pelno mokestis stabiliai augo. Mažėjimas stebimas nuo 2009 metų, piniginės lėšos sumažėjo 41,3 procento, lyginant su 2008 metais. Didžiausias pelno mokesčio mažėjimas fiksuojamas 2010 metais. 2010 metais lyginant su 2009 metais pelno mokestis sumažėjo apie 44,1 proc. Tam įtakos galėjo turėti įmonių mažas avansinio pelno mokesčio deklaravimas. 2014 metais buvo fiksuojamas didžiausias surenkamų piniginių lėšų didėjimas, lyginant 2009-2014 metų laikotarpį. Mokesčio mokėtojai 2014 metus pateikė 3,2 proc. daugiau avansinio pelno mokesčio deklaracijų, lyginant su 2013 m., tai galėjo turėti įtakos 2014 metų pelno mokesčio didėjimui.

Įvertinus 2004-2014 m. mokesčių situaciją Lietuvoje, galima daryti išvadą, kad šie pagrindiniai mokesčiai sudaro didelę dalį pajamų nacionaliniame biudžete. Vis dėlto daugiausia pajamų yra surenkama iš PVM mokesčio. Antroje vietoje pagal statistika surenkamų mokesčių būtų gyventojų pajamų mokestis. Trečioje vietoje būtų surenkami akcizo mokesčiai. Ir paskutinėje vietoje - pelno mokestis, kuris sudaro mažiausią pajamų dalį nacionaliniame biudžete. Didelė dalis mokesčių nesurenkama į šalies biudžetą, nes klesti šešėlinė ekonomika – slepiami mokesčiai.

3. 4 Pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimties analizė 2004-2014 m.

Emigracija iš Lietuvos palietė beveik du trečdalius Lietuvos šeimų. Svetimame krašte įsikūrę lietuviai, remia artimuosius, kurie liko tėvynėje. Nuo 2004-2014 metų Lietuva

neteko beveik 0,5 mln. gyventojų, tačiau šie gyventojai neprarado ryšio su Lietuva. Jie prisideda prie Lietuvos ekonomikos augimo ne tik perlaidomis savo artimiesiems, bet ir grįždami atostogauti į savo šalį. Šios perlaidos – ne tik trumpalaikė finansinė nauda, tai rodo emigrantų išliekamąjį ryšį su Lietuva. Kuo emigracijos banga iš Lietuvos didesnė į kitas Europos sąjungos šalis, tuo didėja pervedamų pinigų sumos į Lietuvą.

Pati pirmoji emigracijos banga kilo 2004 metais, kai Lietuva tapo Europos sąjungos nare. Tada atsirado judėjimo laisvė, galimybės įsidarbinti Europos šalyse. Tais metais emigrantai ėmė siųsti pinigus, kad galėtų paremti savo artimuosius, kurie liko Lietuvoje. Nuo tada, kai lietuviai galėjo laisvai įsidarbinti ES šalyse, emigrantai pervedė apie 22,5 mlrd. litų. Iš privačių siunčiamų perlaidų, neįmanoma išskirti, kurie pinigai persiūsti emigrantų, nes į privačias siunčiamas perlaidas įeina pinigai, kuriuos gauna ar persiunčia (arba parsiveža) darbininkai, dirbantys sezoninius darbus arba dirbantys kitose šalyse trumpiau kaip metus. Taip pat į šias perlaidas įskaitomos ir tos pajamos, kurias gauna ambasadų ir konsulatų samdomi Lietuvos piliečiai. Pastarosios išmokos sudaro nedidelę dalį – apie 3 procentus – visų darbo pajamų (Lietuvos banko metų ataskaita, 2009). Tačiau nemažai pinigų emigrantai parsiveža grynaisiais, todėl tiksliai šios sumos suskaičiuoti neįmanoma.

Taip pat piniginės perlaidos yra vienos iš rodiklių, kurios parodo kokiomis kryptimis juda emigrantai iš Lietuvos. Jungtinė Karalystė išlieka viena populiariausių perlaidų kilmės šalių. Statistinių rodiklių duomenys parodo, kad į šią šalį daugiausia emigruoja Lietuvos piliečių ne tik dirbti, bet ir mokytis. Bankų duomenimis, nemaža dalis mūsų šalies piliečių gyvena ir dirba JAV, Airijoje, Vokietijoje, tai rodo gaunamos piniginės perlaidos iš tų šalių. Populiarėja ir tokios šalys, kaip – Norvegija, Švedija, Ispanija.

8 lentelė. Privačių asmenų piniginės perlaidos (mln.Lt)

Metai	Iš viso (mln. Lt)	Metinis pokytis (proc.)	Perlaidų ir BVP santykis
2004	1602,2	357,9	2,5
2005	2079	29,8	2,9
2006	2719,7	30,8	3,3
2007	3591,1	32	3,6
2008	3698,4	3	3,3
2009	3041,2	-17,8	3,3
2010	4371,8	43,8	4,6
2011	4841,7	10,7	2,4
2012	4056,5	-16,2	3,6
2013	5345,6	31,8	4,5
2014	5481,5	2,5	4,4

Šaltinis: Europos migracijos tinklo duomenimis.

Iš pateiktos 8 lentelės matome, kad pervedamos sumos skirtingais metais auga arba mažėja. Tai priklauso nuo emigracijos masto. Pervedamos emigrantų pinigų perlaidos

glaudžiai yra siejamos su emigracijos bangomis. Daugiausia pinigų pervedama per pirmuosius kelerius metus po emigracijos bangos, po to pinigų srautai pamažu ima mažėti. Iš pateiktos 8 lentelės, galima matyti, kad 2004 m. kilus pirmajai emigracijos bangai, į Lietuvą ėmė daugėti pervedamų piniginių perlaidų. 2004 m., įstojus į Bendriją, migrantai persiuntė apie 900 mln. Lt (arba 1,4 proc. Lietuvos BVP).

Piniginių perlaidų pikas buvo pasiektas 2008 metais. Tais metais buvo pervesta apie 3,6 milijardo litų. Galima tik numatyti, kad 2004-2005 metais daugiausia pinigų galėjo būti parvežama grynais. Lietuvos banko duomenimis, iš viso gautos darbo pajamos ir privačių asmenų perlaidos 2009 m., palyginti su 2004 m., išaugo 1,3 mlrd. litų, arba 1,8 karto (daugiausia dėl ilgiau kaip vienus metus užsienyje gyvenančiųjų perlaidų). Tačiau 2009 metais pinigų perlaidos ėmė mažėti, tai galėjo įtakoti atslūgusi emigracijos banga, bei Vakaruose kilusi ekonominė krizė.

2010 metais kilusi pasaulinė ekonominė krizė palietė ir visą Europą. Krizės padarinius pajuto ir Lietuvos gyventojai, emigracijos mastai iš Lietuvos ėmė didėti. Kilo antroji emigracijos banga, kuri padidino siunčiamų pinigų srautus. Pasak Lietuvos komercinių bankų atstovų, kad vienam emigrantui tenkanti suma 2010 metais sudarė – nuo 22,7 tūkst. Lt. Tokius išaugusius pinigų srautus, galima sieti su išaugusiomis Lietuvoje maisto kainomis ir mokesčiais už komunalines paslaugas. Todėl artimiesiems likusiems Lietuvoje reikėjo daugiau pinigų nei ankščiau.

Swedbanko duomenimis „...2010 m. Lietuvos gyventojai iš Jungtinės Karalystės priėmė 79 proc. daugiau perlaidų nei 2009 metais, tačiau šių vidutinė perlaidos suma mažėjo vidutiniškai 13 proc. ir pernai buvo tarp mažiausių. Nors vidutinė perlaidos suma ir mažėjo, tačiau bendra iš Jungtinės Karalystės į Lietuvą pernai persiųstų pinigų suma išaugo 56 procentais. Taigi, nors ir mažesnėmis sumomis, tačiau piniginės paramos iš svetur Lietuvos gyventojai sulaukdavo daug dažniau nei 2009 m. Didžiausios perlaidų iš užsienio sumos į Lietuvą pernai atkeliavo iš Rusijos, jų vidurkis siekė 2077 litus...“ (Swedbanko duomenys, 2011).

„...2010 m. padaugėjo į Lietuvą piniginių perlaidų iš Norvegijos – siunčiamų piniginių perlaidų skaičius išaugo 51 proc. Iš Švedijos į Lietuvą buvo persiųsta 26 proc. daugiau perlaidų. Bendra atsiųstų pinigų suma per visus metus iš Norvegijos ir Švedijos padidėjo atitinkamai 57 ir 33 procentais. 2010 m. taip pat padaugėjo perlaidų iš Ispanijos – jų buvo atsiųsta 37 proc. daugiau, o bendra atsiųstų pinigų suma išaugo 27 procentais, lyginant su 2009 metais...“ (Swedbanko duomenys, 2011).

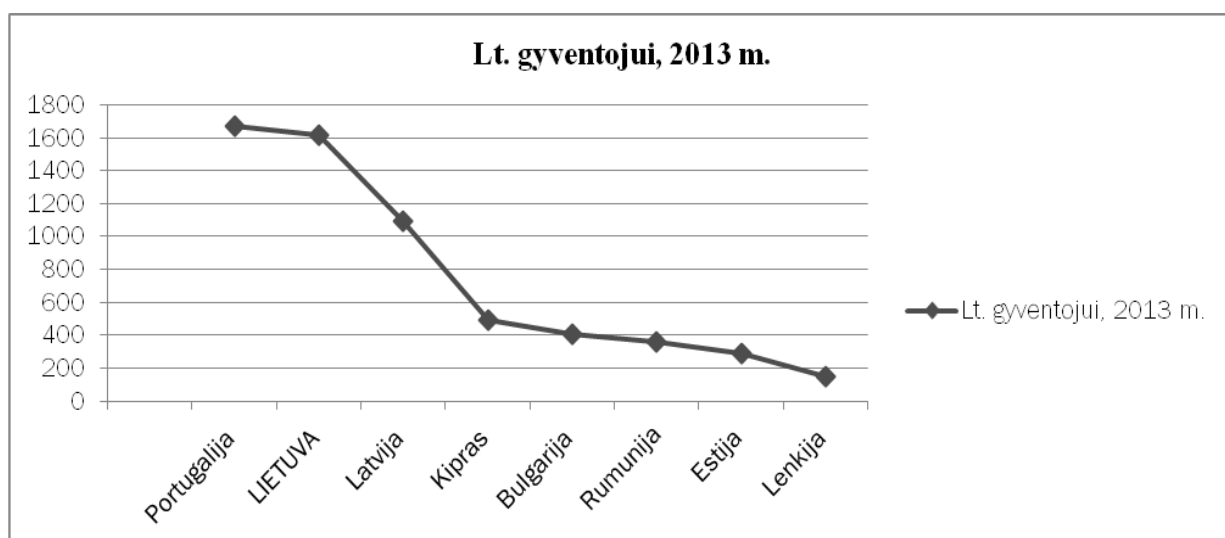
Nepaisant, kad 2011 metais bendros perlaidų sumos išaugo iki rekordinių skaičių, tačiau vienam emigrantui tenkanti suma sumenko per pusę – iki 11,3 tūkst. Lt. Tam

įtakos galėjo turėti emigruojančios šeimos. Ankščiau emigruodavo pavieniai asmenys, o paskutiniaisiais metais vis daugiau išvykusieji išsiveža su savimi ir šeimos narius. Taip pat nėra žinoma kiek pinigų buvo įvežta į šalį grynais, nes statistika remiasi tik oficialiais šaltiniais. Trumpuoju laikotarpiu emigrantų pervesti pinigai yra naudingi – auga ekonomika. Tačiau žvelgiant į ateitį, darbo jėgos išvykimas gali turėti skaudžių padarinių – darbo jėgos trūkumas ateityje.

2012 metais privačių asmenų pervedimai ėmė mažėti. Galima tik spėti kiek pinigų grynais, grįžę į Lietuvą šventiniu laikotarpiu, emigrantai parsivežė. Per 2012 metus emigrantai į Lietuvą pervedė apie 4 milijardus litų, kai tuo tarpu 2011 metais – apie 4,8 milijardus Lt. „...Swedbanko ekonomistės L. Galdikienės teigimu, migrantų lėšų pervedimo tendencijos priklausys nuo ekonominės situacijos Lietuvoje ir pagrindinėse emigracijos šalyse. Tikėtina, kad artimiausius kelerius metus Lietuvoje sparčiai augs ekonomika, emigracijos srautai ir toliau mažės, o grįžtančių migrantų didės. Paprastai daugiau pinigų pervedama antroje metų pusėje. Tikėtina, kad tam įtakos turi vasaros sezono metu uždirbtų pinigų pervedimas ir šventinis žiemos laikotarpis...“ (Stanišauskas, 2014).

2013 metais daugiausia perlaidų buvo gauta iš Didžiosios Britanijos, JAV, Rusijos, Airijos, Vokietijos, Norvegijos. Nors iš Britanijos atsiunčiama daugiausia pinigų perlaidų, tačiau vidutinė jų suma - 465 litai – mažiausia, palyginti su kitomis populiariausiomis šalimis. Iš JAV atsiunčiamų pinigų perlaidų vidutinė suma – 865, Rusijos – 1300, Airijos – 600, Vokietijos – 800, Norvegijos – 1250 litų (Verslo savaitė, 2014).

Pagal pateiktus 2013 m. emigrantų perlaidų duomenis matome, kad Lietuva, pagal gyventojui tenkančią emigrantų perlaidų dalį nusileido tik Portugalijai (1667,7 Lt.) ir už savęs paliko Latviją (1091,08 Lt.), Estiją (290,04 Lt.) bei Lenkiją (148,6Lt) (žr. 19 paveikslas).

19pav. Daugiausia emigrantų perlaidų gavusios ES šalys
Šaltinis: Sudarytas darbo autorės, remiantis Eurostato duomenimis

2013 metais emigrantų pervestos lėšos didėjo, nepaisant to, kad emigracijos mastas mažėjo, ekonominė situacija gerėjo. Lyginant 2013 m. su 2012 metais emigrantai pervedė 1,3 milijardo litų daugiau negu 2012 metais. Ir tai sudarė 5,3 milijardus litų.

Banko „Nordea“ duomenimis, 2014 m. perlaidos apytikriai sudarė daugiau nei 5,3 mlrd. Lt, ir pasiekė naują rekordą, kuris buvo fiksuojamas 2013 m. Dalis pinigų nukreipiama vartojimo rinką, šios lėšos investuojamos į nekilnojamąjį turtą, taip pat sprendžiamos socialinės problemos, kur išvykusieji uždarbiauti finansiškai remia namiškius. Pasak banko „Nordea“ vyriausiojo ekonomisto Ž. Maurico, privačių asmenų perlaidos iš užsienio į Lietuvą 2014 m. sudarė 4 procentus BVP. Pagal šį rodiklį Lietuva yra daugiausia privačių asmenų perlaidų iš užsienio gaunanti valstybė Europos Sąjungoje. Pavyzdžiui, Latvijoje privačių asmenų perlaidos sudaro 2,5 proc., Estijoje – 1,7 proc., Lenkijoje – 1,3 proc. nuo BVP. (Simėnas, 2015).

2014 metus lyginant su 2013 perlaidų sumos išliko gana panašios. Dalis lietuvių vis dar sieja glaudūs ryšiai su Lietuvoje likusiais giminaičiais, todėl jie palaiko juos finansiškai. Tačiau ne visos siunčiamų pinigų sumos yra skiriamos artimiesiems išlaikyti. Apie 4-5 procentus emigrantų lėšų sudaro investicija į nekilnojamą turtą, kurio aktyvumas buvo pasiektas pirmoje 2014 m. pusėje. Tai rodo emigrantų sąsają su tėvyne. Emigrantai perka nekilnojamą turtą Lietuvoje, noriai investuoja. Todėl galima teigti, kad emigrantai neskuba nutraukti ryšio su savo šalimi, tikėdamiesi, kad grįš į savo šalį.

2014 m. privatūs asmenys pervedė į Lietuvą apie 5,5 mlrd. litų. „...lyginant su 2013 m., privačių asmenų perlaidos išaugo 2,5 proc. Nors privačių asmenų atsiųstos piniginės perlaidos paprastai išleidžiamos vartojimui (prekėms įsigyti, būstui išlaikyti), krizės laikotarpiu jos gerokai sušvelnino ekonominio nuosmukio padarinius – kompensavo dėl sumažėjusių atlyginimų ar darbo praradimo sumažėjusias Lietuvos gyventojų pajamas. Tačiau ilgainiui, jeigu neinvestuojamos į verslo plėtrą ar inovacijas, piniginės perlaidos gali sukelti priklausomybę nuo užsienio šalyse gaunamų pajamų ir paskatinti infliacijos didėjimą...“ (Europos migracijos tinklas).

Apibendrinant pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimtis galima teigti, kad pinigai, kurie yra atsiunčiami ir išleidžiami Lietuvoje, atneša naudą. Nesvarbu ar jie yra uždirbami Lietuvoje, ar uždirbti kitose valstybėse ir atsiunčiami. Užsienyje dirbančiųjų pervedami pinigai gerina ir teikia naudą ne tik pasilikusiems šalyje, bet ir Lietuvos valstybei. Nuo 2004 m. iki 2014 metų emigrantų pinigų perlaidos išaugo nuo 0,9 milijardo iki 5,5 milijardo litų. Per visą dešimtmetį perlaidų suma sudaro apie 22, 5 milijardus litų. Tačiau galime tik spėlioti, kiek įvežta pinigų neoficialiai ir kiek iš jų neapmokestintų kitose valstybėse.

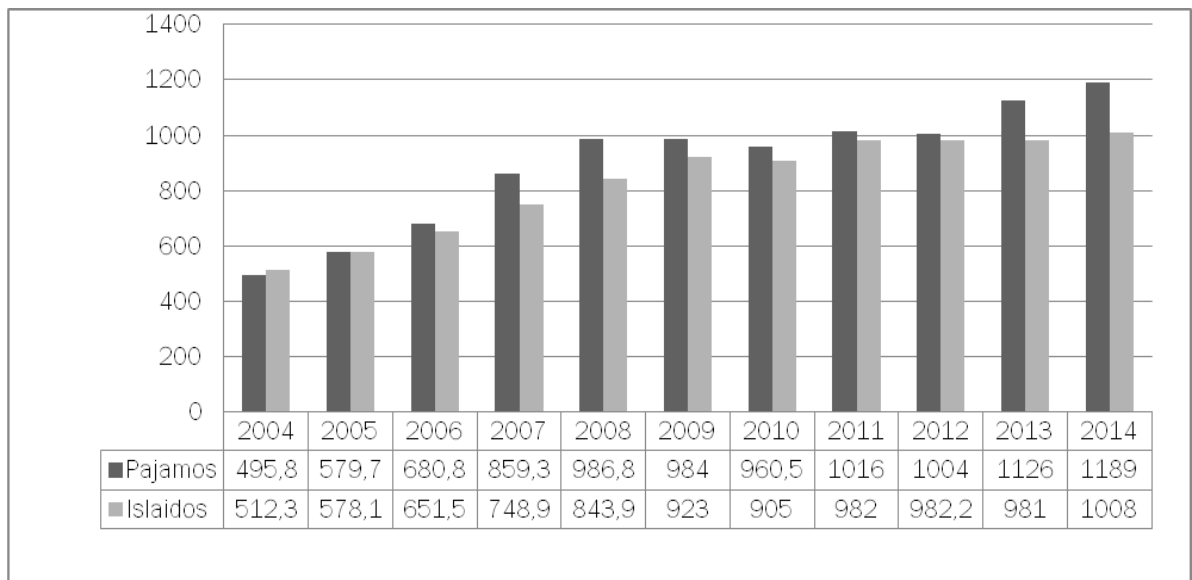
Galima teigti, kad emigrantų perlaidos yra teigiamas reiškinys. Šios perlaidos džiugina, nes pagerina gyvenimą, kelią ekonomiką ir t.t., tačiau galima tik spėlioti kiek tai tęsis. Vis daugiau į užsienį išvykstama šeimomis, daugėja šeimų, kurios tuokiasi svečioje šalyje ir ten kuriasi, tokie emigrantai vis mažiau siųs pinigus į Lietuvą. Tokiu atveju Lietuvos darbo rinka praranda darbingo amžiaus žmones, mokius pirkėjus, jaunimą ir t.t. Taip pat galima teigti, kad emigrantų piniginiai pervedimai yra ir neigiamas reiškinys. Piniginiai pervedimai gali turėti įtakos gyventojų polinkiui emigruoti bei motyvaciją nedirbti. Tampa patogiu, kai nereikia dirbti ir esi išlaikomas iš dirbančių užsienyje šeimos narių.

3.5 Emigracijos įtaka Lietuvos mokesčių surinkimui vertinimas

Įvertinus 2004-2014 metų emigracijos tendencijas, galima daryti išvadas, kad žmonės iš Lietuvos emigruos ir artimiausiais metais. Dažnai yra sakoma, kad emigracija atneša socialinius nuostolius – šeimos gyvena atskirai, vaikai auga be tėvų, nebelieka šeimos vertybių ir t.t. Tačiau retai kada susimąstome, kad emigracija atneša milžiniškus nuostolius ir valstybei. Mažėjantis dirbančiųjų skaičius, mažina ir mokesčių mokėtojų skaičių, todėl yra prarandamos pakankamai nemažos mokesčių sumos. Todėl kyla klausimas, kokią įtaką daro Lietuvos mokesčių surinkimui emigracija ir jų pervedami pinigai?

Emigracija bei emigrantų piniginės perlaidos, kurios didina investicijas ir vartojimą, daro nemažą įtaką mūsų ekonomikai. Swedbanko ekonomistės L. Galdikienės teigimu „... Lietuvos namų ūkių vartojimas sudaro daugiau nei 60 proc. BVP ir turi didelės įtakos šalies ekonomikai. Tai svarbus šalies gyventojų materialinės gerovės rodiklis, o jo augimas ar mažėjimas yra susijęs su gerėjančiu arba prastėjančiu gyvenimo lygiu. Krizės metais dėl išaugusio nedarbo lygio, sumažėjusių atlyginimų, smukusių nekilnojamojo turto kainų bei išaugusio finansinių įsipareigojimų ir pajamų santykio namų ūkių išlaidos susitraukė penktadaliu. Šiuo metu stebime priešingą tendenciją – atsigaunanti darbo rinka, gerėjantys gyventojų lūkesčiai, augančios pajamos ir aktyvesnis gyventojų skolinimasis skatina spartų tolesnį namų ūkių vartojimo atsigavimą...“(Galdikienė, 2014).

Namų ūkių vartojimo didėjimą iš dalies galima aiškinti teigiamais darbo rinkos pokyčiais: nedarbo lygio mažėjimu, vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio didėjimu. Namų ūkio pajamas didina pinigai, kurie yra gaunami iš užsienio bei nuosavybės pajamos. Emigrantų pervedami pinigai yra labai svarbios lėšos, kurios skiriamos namų ūkio vartojimui. Augančios namų ūkių pajamos prisideda prie namų ūkio finansinės gerovės. Tai skatina daugiau vartoti arba pirkti daugiau prabangos prekių, įsigyti nekilnojamojo turto. Norint įvertinti emigracijos įtaką mokesčių surinkimui, būtina aptarti namų ūkio vartojimo pajamas ir išlaidas, bei susieti su emigrantų pinigais.

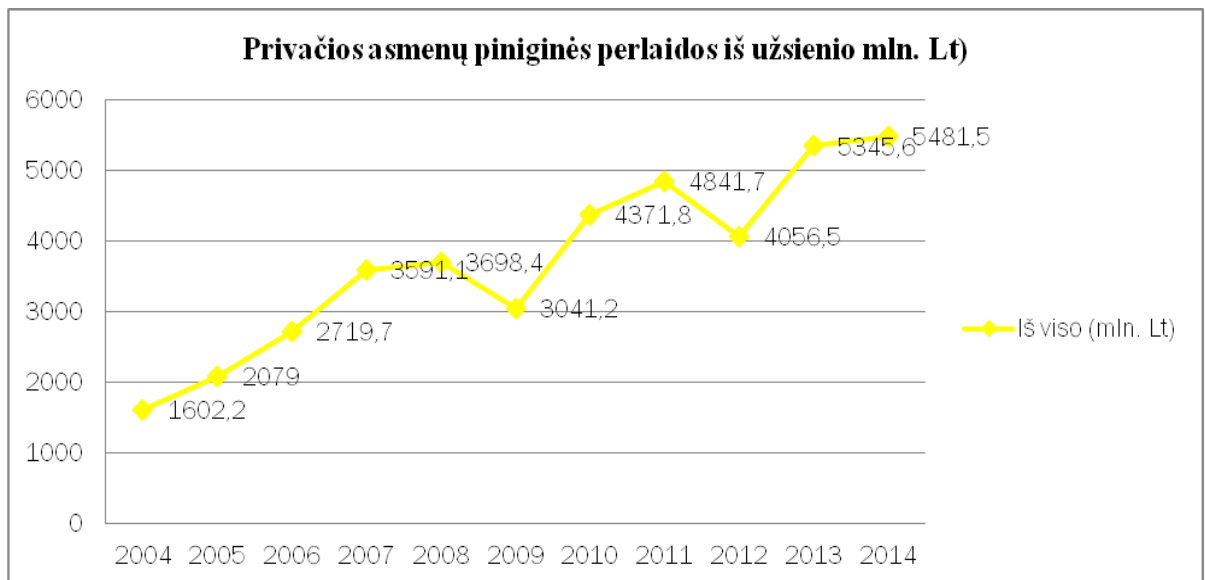

20 pav. Vidutinės vieno namų ūkio nario pajamos ir išlaidos, litais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Namų ūkio vartojimą lemia, didėjantis užimtumas, atlyginimų didėjimas, gerėjantys lūkesčiai bei pinigai pervedami iš užsienio. 20 paveiksle parodoma vidutinės vieno namų ūkio nario pajamos ir išlaidos. Matoma, kad nuo 2004 metų iki 2014 metų šios pajamos ir išlaidoms būdingas nepastovumas. Nuo 2004-2005 metų namų ūkio vartojimo pajamos ir išlaidos didėjo beveik 12,32 procento. Namų ūkio kitimą galima susieti su bendra ekonomikos raida, kai 2007-2008 metais augo ekonomika, didėjo ir namų ūkio pajamos. Matoma, kad gyventojų namų ūkio pajamos iki 2008 metų kasmet didėjo ir vidutiniškai siekė 986,8 Lt. Vertinant namų ūkio pajamas galima teigti, kad nuo 2009 metų tiek namų ūkių pajamos, tiek ir perkamoji gyventojų galia sumažėjo. 2009 metų krizė Lietuvoje, pakoregavo namų ūkio vartojimo išlaidas. Sumažėję atlyginimai, bedarbystė sumažino ir perkamąją galią. Todėl namų ūkio pajamos sumažėjo beveik 17,5 procento. Namų ūkio mažėjimas matomas ir 2010 metais, tik 2011 metais stebimas 6,1 procento namų ūkio pajamų ir išlaidų didėjimas. Iš pateikto 16 paveikslo matoma, kad nuo 2013 metų namų ūkio pajamos ėmė kilti ir 2014 metais sudarė 1189 Lt.

Manoma, kad namų ūkio vartojimo didėjimą lėmė – nedarbo lygio mažėjimas, vidutinio darbo užmokesčio didėjimas. Bet pagrindinis rodiklis, kuris labiausia įtakoja namų ūkio pajamų didėjimą – emigrantų siunčiamos perlaidos, nes kai kada namų ūkių išlaidos nesutampa su gaunamomis pajamomis. Daugiau išleidžiama, negu gaunama. Emigrantų siunčiamų pinigų suma nuo 2004 metų išaugo penkis kartus ir 2014 metais sudarė 5,5 milijardus Lt. (žr. 21 pav.).

21 pav. Privačių asmenų perlaidos iš užsienio 2004-2014m.

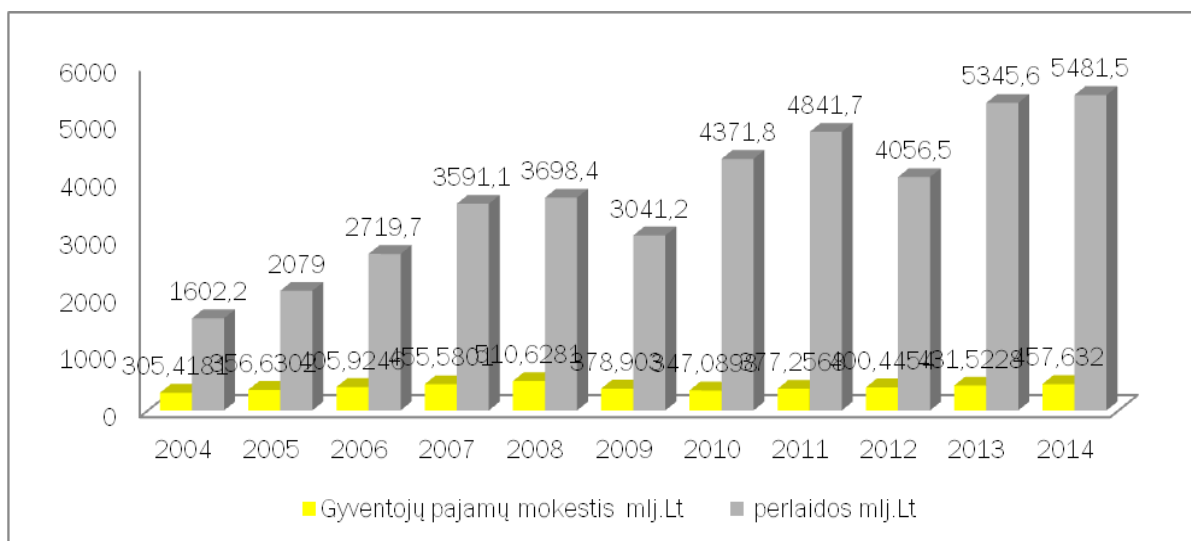
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Per analizuojamą laikotarpį (2004-2014 m.) iš viso Lietuvą pasiekė 22,5 milijardai Lt. emigrantų siustų piniginių perlaidų, tai sudaro vidutiniškai po 2 milijardus per metus. Manoma, kad didžiausia dalis buvo išleista prekėms ar paslaugoms įsigyti, o kita dalis – atsiskaityti už komunalines paslaugas.

Nuo 2004 m. vidutinė lietuvių perkamoji galia buvo neproporcinga darbo užmokesčio atžvilgiu. Tai galima įvardinti, kaip emigrantų paramą likusiems giminaičiams Lietuvoje. Ši parama prisideda prie bendro gyvenimo lygio kilimo šalyje. Iš ES valstybių, pagal emigrantų siunčiamas perlaidas, Lietuva yra viena iš lyderių. Emigravę Lietuvos piliečiai savo darbu kuria pridėtinę vertę išsivysčiusioms Europos valstybėms, moka mokesčius, o emigrantų siunčiamos piniginės perlaidos per pridėtinės vertės mokestį, akcizo mokestį ir kitus mokesčius, papildo Lietuvos valstybės biudžetą. Nekyla abejonių, kad emigrantų perlaidos skatina vartojimą Lietuvoje, mažina skurdą.

Gyventojų pajamų mokestis – tai tiesioginis mokestis, kurį moka pajamas gavęs ar pajamas uždirbęs gyventojas. Savo straipsnyje R. Aukštuolytė teigia, kad „...kad Gyventojų pajamų mokesčiu neapmokestinamos pajamos, kurias vienas kitam iš užsienio perveda sutuoktiniai, tai pat pervestos lėšos, kurias perveda abu tėvai asmenims prižiūrintiems jų vaikus, taip pat vieno iš tėvų pervestos teismo sprendimu nustatytos vaiko išlaikymo išlaidos. Tais atvejais, kai tėvai perveda lėšas savo pilnamečiams vaikams ar pilnamečiai vaikai siunčia lėšas savo tėvams, šios gautos lėšos laikomos dovana. Gyventojų pajamų mokesčiu taip pat neapmokestinamos gautos lėšos, kai su lėšas pervedančiu asmeniu susitariama, kad gavėjas gautomis sumomis negali laisvai disponuoti ar jas turi pervesti trečiajam asmeniui arba pervestos lėšos skirtos gražinti skolai...“ (Aukštuolytė, 2014). Taigi galima teigti, kad

emigrantų pinigai yra neapmokestinami ir į biudžetą nepatenka milijardinės sumos. Tai galima matyti iš pateikto 22 paveikslo.

22 pav. Emigrantų perlaidos ir gyventojų pajamų mokestis 2004-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

22 paveiksle yra parodomas emigrantų perlaidų ir gyventojų pajamų mokesčio surinkimo Lietuvoje santykis. Matoma, kad emigrantų pinigai gerokai viršija GPM. Nuo 2006 metų, buvo pakeistas GPM įstatymo nuostatos. Jos teigia, kad nuo 2005 metų nuolatiniai Lietuvos gyventojai, kurie gavo pajamų iš Europos sąjungos valstybių, nuo kurių toje šalyje yra sumokėtas pajamų mokestis, GPM Lietuvoje mokėti nereikia. Galima teigti, kad emigrantų perlaidos yra ne itin naudinga pajamų rūšis, nes nuo jų nemokami mokesčiai ir neįtakoja gyventojų pajamų mokesčio surinkimą.

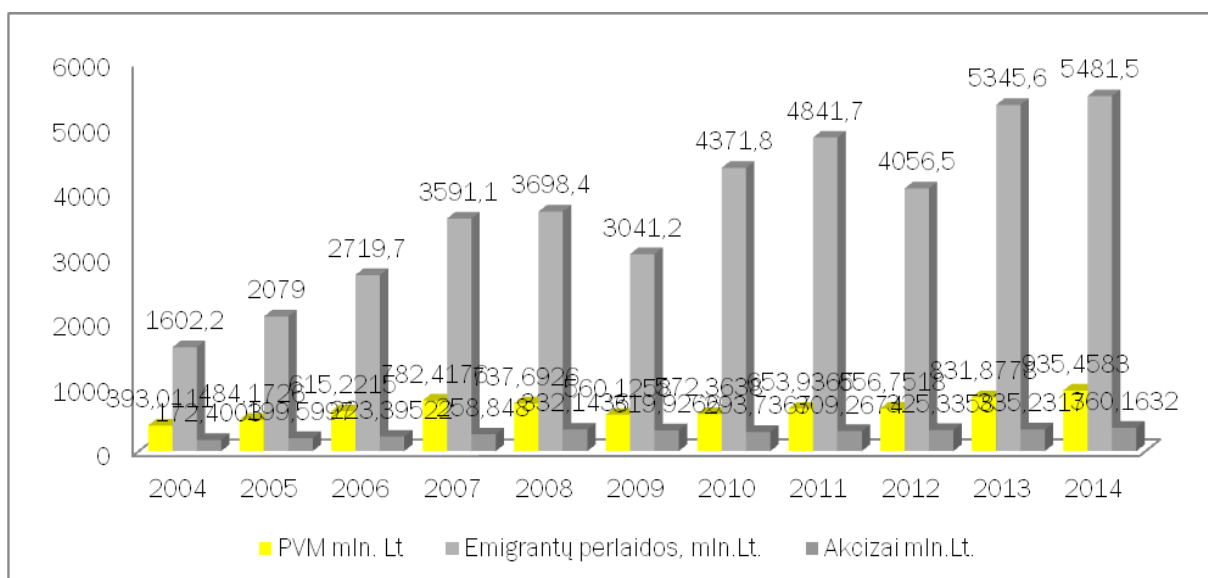
Tačiau emigrantų perlaidos yra apmokestinamos netiesioginiais mokesčiais – per vartojimą. Netiesioginiai mokesčiai – tai mokesčiai, kuriuos mokesčių mokėtojas sumoka ne gaudamas pajamas, o jas išleidamas (įsigydamas prekių ar paslaugų).

PVM – yra vienas iš netiesioginių mokesčių, kuris sumokamas perkant prekes, paslaugas ir t.t. Šiuo mokesčiu nesudėtinga apmokestinti prekes ir paslaugas, todėl šio mokesčio dėka į nacionalinį biudžetą surenkama didelė dalis piniginių lėšų. PVM (pridėtinės vertės mokestis) – mokestis, imamas nuo papildomai sukurtos vertės bei antkainių. Akcizas – taip pat yra netiesioginis mokestis, kuriuo apmokestinamos prekės. Tai vienkartinis mokestis už į rinką išleistas prekės vienetą. Akcizo mokestis per metus papildoma nacionalinį biudžetą daugiau kaip 3 mlrd. Lt arba 12% įplaukų į nacionalinį biudžetą.

Tarp emigracijos masto, emigrantų siunčiamų pinigų, namų ūkių vartojimo išlaidų, PVM bei akcizo mokesčio yra stiprus ir tiesioginis ryšys. Kai didėja namų ūkių vartojimo pajamos ir išlaidos, valstybė daugiau surenka pajamų iš minėtų netiesioginių mokesčių. (žr. 23 pav.).

Pagrindiniai veiksniai, kurie lėmė 2007 metų PVM augimą, yra namų ūkio vartojimo išlaidų didėjimas, kurios išaugo apie 15 procentų. 2008 m. namų ūkių vartojimo išlaidos didėjo 6 procentais. Namų ūkiai daugiau pinigų išleido maisto produktams bei nealkoholiniams gėrimams. PVM mokesčio surinkimas 2007-2008 metais pateisino valdžios lūkesčius.

Nuo 2009 metų PVM tarifas buvo padidinamas iki 21 procento, tai įtakojo PVM mokesčio surinkimą. 2009 metais PVM mažėjo apie 26,4 proc. 2009 metais apie 17 procentų mažėjo namų ūkio vartojimo išlaidos. Šį tarifo pasikeitimą įtakojo Lietuvoje vyravusi krizė, namų ūkio vartojimo mažėjimas, sumažėjęs BVP lygis. Šiais metais ir emigrantų pervedamos lėšos buvo mažesnės lyginant su praėjusiais metais (žr. 23 pav.). Nuo 2011 metų iki 2014 metų PVM surinkimas didėjo. PVM augimą skatino padidintas šio mokesčio tarifas ir gerėjanti ekonomika Lietuvoje bei augančios privačių asmenų pinigines perlaidos.

23 pav. Emigrantų perlaidos ir gyventojų pajamų mokesčiai 2004-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Kalbant apie akcizo mokesčių reikia paminėti, kad šio mokesčio tarifas kiekvienam mokesčio objektui yra skirtingas. Lietuvoje akcizu apmokestinamas etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, energiniai produktai, elektros energija. Iš pateikto 23 paveikslas matoma, kad akcizo surinkimo mokesčiai per analizuojamą 2004-2014 metų laikotarpį augo. Mažėjimo tendencija stebima tik 2011 metais. Lyginant 2004 metus su 2005 metais, matome, kad akcizo buvo surenkama apie 19 procentų daugiau, tam įtakos turėjo alkoholinių gėrimų pirkimų skaičiaus didėjimas. Taip pat įtakos turėjo dujų įrangos automobiliams augimas. Daugiau suvartota dyzelinių degalų. 2005 metais augo akcizų pajamos už tabako gaminius. Per 2005 metus surinkta apie 33 procentus mokesčio daugiau už tabako gaminius, tam įtakos galėjo turėti apie 21 procentą išaugęs tabako gaminių vartojimas. 2005 metais iš privačių asmenų užsienyje buvo pervesta apie 2 milijardus Lt. Padidėjęs prekių

vartojimas ir lėmė akcizo pajamų augimą. Akcizų surinkimas 2006-2007 metais augo, nes akcizų tarifai nekito. Nuo 2008 metų keitėsi akcizo tarifas. Alaus tarifas augo 10 procentų., etilo alkoholio ir visų kitų alkoholinių gėrimų – 20 proc., benzino ir gazolio akcizai – 12 proc., cigarečių – 19,7 proc. 2009-2010 metais akcizo surinkimas mažėjo, o 2011 metais vėl matoma akcizo surinkimo didėjimo tendencija. 2009-2010 m. nesurinkto akcizo priežastimi įvardijama, kaip šešėlinės rinkos klestėjimo laikotarpis. Šiuo laikotarpiu emigrantų siunčiamos perlaidos nemažėjo, tai reiškia, kad gyventojai gautus pinigus išleisdavo nelegaliai įsigydami prekių, nuo kurių nemokamas akcizo mokestis. Apie penktadalis Lietuvos gyventojų perka kontrabandines cigaretes ir kontrabandinį alkoholį. Apie 7 procentai lietuvių naudoja kontrabandinius degalus.

2012-2014 metais akcizo mokestis sudarė už energetinius produktus – apie 56 proc., ir už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus – 39 procentus, už apdorotą tabaką surinkta 3 mln. 329 tūkst. litų akcizų. Skaičiuojama, kad 2012 m. dėl akcizinių prekių šešėlinės rinkos Lietuva iš akcizo ir PVM neteko apie 900 mln. Lt biudžeto pajamų (Lietuvos Respublikos muitinė, 2014).

„...Nelegali prekyba sudaro 33 proc. stipriųjų alkoholinių gėrimų rinkoje, 35proc. cigarečių rinkoje, 15-20 proc. degalų rinkoje. Išplitus nelegaliai produkcijai, grąžinti gyventojus į legalią rinką yra sunku ir reikalauja didelių pastangų bei laiko – nors ekonomika augti pradėjo 2010 m., legali etilo alkoholio rinka 2012 m. buvo 41 proc mažesnė nei prieš kriziniais metais, cigarečių rinka – 2 kartus mažesnė, dyzelino rinka tik 2012 m. atsistatė į prieš krizinį lygį. Priemonės šešėlinės rinkos mažinimui turėtų būti nukreiptos į pagrindinių paskatų užsiimti šia veikla mažinimą, t.y., potencialaus šešėlinio pelno mažinimą (kainos legalioje ir nelegalioje rinkoje skirtumo, korupcijos mažinimą), gyventojų perkamosios galios didinimą, pakantumo nelegaliai produkcijai mažinimą...“ (Ekonominės konsultacijos ir tyrimai, 2014).

Nuo 2004 m. auganti emigracija, augančios privačių asmenų perlaidos iš užsienio, didėjančios namų ūkio pajamos – įtakoja šalies ekonomiką. Emigracija įtakoja BVP rodiklio kitimą, todėl emigracijos ir emigrantų piniginių perlaidų poveikį reikia vertinti per sukuriamą BVP. Didėjantys emigracijos mastai, mažina gyventojų skaičių, tačiau didina emigrantų siunčiamas perlaidas, kurios sukuria perkamąją galią ir vartojimą bei papildo BVP. 2004-2009 m. privačių pinigų perlaidos iš užsienio sudarė 2,5–3,3 proc. šalies BVP, 2010-2014m. sudarė 4-4,6 procento šalies BVP

9 lentelė. BVP, tenkantis vienam gyventojui Lietuvoje 2004 – 2014 m.

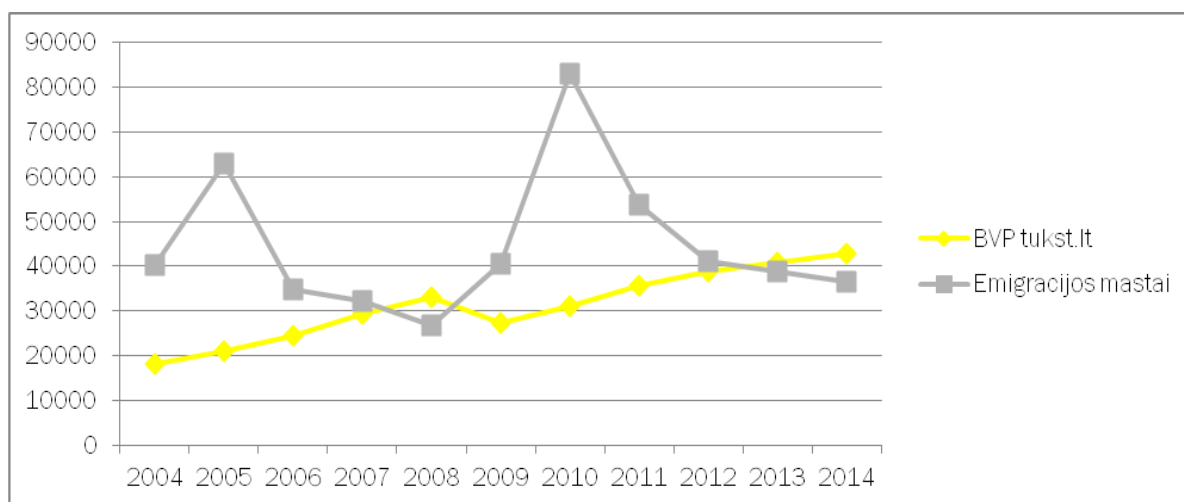
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BVP	18249,46	21105,46	24393,15	29230,1	33198,13	27407,89	31075,5	35563,84	38671,36	40743,04	42814,72

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

2004-2014 metų laikotarpio BVP kitimo tempai vaizduojami 9 lentelėje. 2008 metais fiksuojamas didžiausias BVP augimas lyginant 2004-2007 metų laikotarpį, tai sudarė 33198,1 tūkst. litų. Šio laikotarpio BVP augimą, galima susieti ne tik su migracija, bet ir su pigių kreditų apimčių didėjimu, Europos sąjungos fondo parama ir pan. BVP dalis tenkanti vienam gyventojui stabiliai ėmė didėti nuo 2010 metų ir didėjo iki 2014 m.

2010 metais į Lietuvą buvo pervesta apie 4,3 mlrd. Lt. privačių asmenų perlaidų, tad šie pinigai prisidėjo prie vartojimo ir BVP augimo. Taigi bendrasis vidaus produktas (BVP) 2014 m., lyginant su 2013 m., didėjo apie 2,9 proc. ir buvo didžiausias šalies istorijoje. BVP didėjimą 2014 m., palyginti su 2013 m., lėmė vartojimo išlaidų didėjimas ir bendrojo pagrindinio kapitalo didėjimas. BVP augimui įtakos turėti išaugę emigracijos mastai (Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2014).

Galima teigti, kad emigracija ir emigrantų perlaidos daro teigiamą įtaką šalies BVP rodikliui. Emigrantų siunčiamos perlaidos didina perkamąją galią, skatina vartojimą. 24 paveiksle pavaizduota emigracijos mastas ir BVP dalis, tenkanti vienam gyventojui. Emigrantų mastas auga, vadinasi auga ir pervedama pinigų dalis. 2006-2009 metais emigrantų perlaidos buvo pakankamai stabilios ir buvo praversta apie 3,3 procentus BVP.

24 pav. BVP dalis tenkanti vienam gyventojui ir emigracijos mastai Lietuvoje 2004 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Pats ženkiausias emigracijos ir perlaidų buvo 2010 metais. Tada emigravo virš 80 tūkst. gyventojų ir perlaidos sudarė 4,6 procentus BVP. 2013-2014 metai emigracijos

mastai išliko panašūs, BVP rodiklis pamažu auga, pervedamos sumos taip pat išliko stabilios ir sudarė 4,4 procentus BVP.

Galima daryti išvadas, kad nuo 2004-2014 metų laikotarpio emigrantai daugiausia rinkosi tas eurozonos šalis, kuriose darbo užmokestis ženkliai didesnis, negu Lietuvoje. Todėl išaugo ir perlaidų sumos, kurios įtakojo BVP rodiklio kitimą. Teoretikai teigia, kad esant didelei emigracijai mažėja ir BVP rodiklis. Matoma, kad tai yra netiesa. Emigracijos mastams augant, auga ir BVP. Tam įtakos gali turėti ir imigrantai, ir bedarbiai užimantys laisvas darbo vietas.

Apibendrinant emigracijos įtaką, mokesčių surinkimui Lietuvoje, galima daryti išvadas, kad grįžtantys emigrantų pinigai skatina didėjančią perkamąją galią bei vartojimą. Per 2004-2014 m. valstybė iš emigrantų pervestų pinigų gavo apie 22,5 milijardus Lt. naudos. Dauguma emigrantų atsiųstų pinigų į Lietuvą išleidžiami prekėms ir paslaugoms pirkti, taip Lietuvos valstybė gauna pajamų per mokesčius. Lietuvos gyventojai bei grįžę emigrantai atostogų, pirkdami prekes ar paslaugas sumoka pridėtinės vertės mokestį ir akcizus, rinkliavas. Taip atsiųsti pinigai didina ir bendrąjį vidaus produktą. Krizės laikotarpiu privačių asmenų pervedami pinigai kompensavo sumažėjusių atlyginimų, darbo praradimo padarinius Lietuvoje, tačiau dėl nedeclaruotų piniginių pervedimų didinama šešėlinė ekonomika, siekiama išvengti mokesčių.

Dėl emigracijos Lietuva netenka darbo jėgos, ima trūkti kvalifikuotų specialistų, atsiranda visuomenės senėjimo problema. Tačiau privačių asmenų perlaidos padeda išgyventi Lietuvoje likusiems artimiesiems, o valstybei surinkti trūkstamus mokesčius.

3. 6 Valstybės patiriami nuostoliai dėl emigracijos

Visą dešimtmetį besitęsianti emigracija iš Lietuvos ir jos sukeltos neigiamos pasekmės verčia galvoti ne tik apie priemones, kaip mažinti emigraciją, bet ir apie tai kokius nuostolius patiria valstybė netekusi savo tautiečių, kokios išryškėja probleminės sritys.

Vienos iš pagrindinių emigracijos iš Lietuvos priežasčių – nepalankios socialinės, ekonominės ir psichologinės motyvacijos gyventi Lietuvoje nebuvimas. Prarandamas pasitikėjimas savo valstybe, nes daugelį netenkina mažos asmeninės pajamos, nesulaukia pakankamos pagalbos ligos atveju, nedarbo ir senatvės atvejais. Biurokratinė valstybės politika netenkina jaunimą ir gena jį iš Lietuvos. Jaunimas jaučiasi nereikalingas Lietuvoje, netiki ateities perspektyva, ypač abejoja ir jaučiasi neužtikrintai siekiant profesinės karjeros (Dienraštis „Kauno diena“, 2006).

Viena iš problemų – didėjant emigracijos mastui kinta demografinė struktūra – ima senti visuomenė, trūksta darbo jėgos, nuteka protai. Didžiausia emigracijos bėda – ne

vien ekonomikos problemos, didesnė problema – nutautėjimas, tautos išlikimo klausimas, žmonių santykio su tėvyne praradimas. Mažėja ir nyksta tautinis patriotiškumas, atsiranda vengimas lietuviškumo. Didėja noras tapti Vakarų pasaulio kultūros dalimi. Taip pat emigracija iš Lietuvos daro žalą šeimoms, kurios gyvena ir augina vaikus atskirai.

Valstybės patiriami nuostoliai, dėl gyventojų skaičiaus mažėjimo. Gimstamumo mažėjimas, emigracija, visuomenės senėjimas – tai demografinės problemos, kurios atneša valstybei nuostolius. Emigracijos pasekmės valstybei – emigrantai išsiveža vaikus, tai reiškia vaikų skaičiaus mažėjimą, o kartu ir gimstamumo mažėjimą Lietuvoje. Dažniausiai emigruoja jauni, darbingo amžiaus žmonės. Tai reiškia, kad šalyje mažėja darbo jėga, ima trūkti kvalifikuotų darbuotojų.

Demografinių tyrimų instituto duomenimis, Lietuvoje gyventojų skaičiaus mažėjimas 2000-2014 metais buvo intensyviausias Europos Sąjungoje (ES). Lietuva pastaraisiais metais labiausiai mažėjo dėl didelės emigracijos. Galima teigti, kad Lietuva dėl emigracijos kiekvienais metais prarasdavo apie 30 tūkst. gyventojų, dėl natūralios kaitos (daugiau žmonių miršta nei gimsta) – trečdalis iš jų. Per dešimtmetį keitėsi Lietuvos gyventojų amžiaus struktūra. Vaikų iki 15 metų sumažėjo 15 procentų, lyginant su 2004 metais. Taip pat padaugėjo pagyvenusių 65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių, 18 procentų daugiau, lyginant su 2004 metais (Demografijos metraštis, 2014).

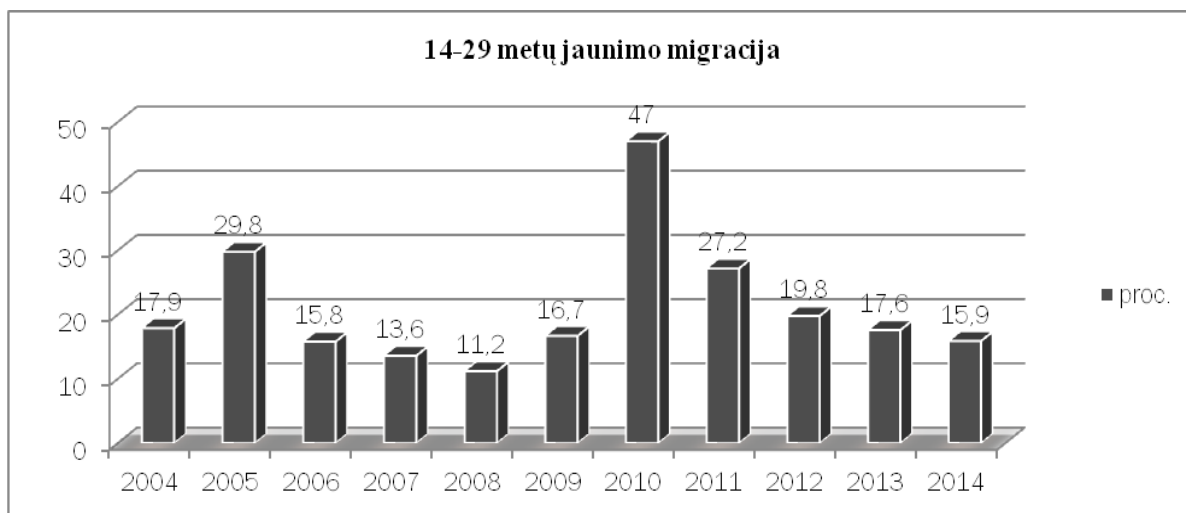
Mažėjant gyventojų skaičiui, mažėja ir vaikų šalyje. Taip pat mažėja ir besimokančių Lietuvos mokymo įstaigose. Per paskutinį dešimtmetį mokinių ir studentų šalyje sumažėjo 253 tūkst., arba 31 procentu. Besimokančiųjų skaičius nuo 2004 metų iki 2008 m. laikotarpiu vidutiniškai mažėjo po 21 tūkst., o 2009-2013 m. laikotarpiu – po 34 tūkst. Lyginant 2009-2010 metus, mokinių skaičius bendrojo ugdymo mokyklose sumažėjo 83 tūkst., arba 18,8 procentų. 2013-2014 m. laikotarpiu bendrojo ugdymo mokyklose mokėsi 16 tūkst. (4 proc.) mažiau nei 2012 metais. Vidutiniškai per vienerius metus pradinė klasių mokinių sumažėjo 0,8 proc., 5-10 klasėse – mažėjo apie 6 proc., o 11-12 klasėse – 4 proc. (Delfi.Lt., 2014).

Galima daryti išvadas, kad žmonių skaičiaus mažėjimas Lietuvoje įtakos turės ir dirbančiųjų skaičiaus mažėjimui. Taip pat sumažėja dirbančiųjų skaičius vienam pensininkui išlaikyti, didėja sveikatos išlaidų paklausa. Senstanti visuomenė tampa mažiau produktyvi ir paklausi darbo rinkoje. Tai atsiliepia pensijų politikai, užimtumo politikai, darbo rinkai, infrastruktūros plėtrai ir t.t. Nuo žmonių darbingo amžiaus priklauso ekonomikos augimas, investavimo ir visų žmogiškų resursų lygis, darbo rinkos pokyčiai.

Valstybės patiriami nuostoliai, dėl jaunimo emigracijos. Didžiausias valstybės nuostolis dėl emigracijos – Lietuva praranda jaunimą. Jaunimo praradimas turės įtakos

ateityje. Tai atsilieps demografiniams procesams. Mažės santuokų, gimstamumas. Įtakos turės ir darbo ištekliams, atsiras darbo jėgos poreikis iš trečiųjų šalių.

Dėl emigracijos Lietuva praranda daugiausia jaunų, talentingų, išsilavinusių žmonių. Jauno žmogaus emigracija labai pavojinga valstybei. Per 2004-2014 m. jaunų žmonių sumažėjo 21,3 proc. ir tai sudarė daugiau nei trečdalį bendro gyventojų skaičiaus sumažėjimo. Per 2004-2014 metus, jaunimas 14-29 metų amžiaus sudarė 47,1 procento visų emigravusių. Daugiausia emigravusių sudarė 19-24 metų amžiaus jaunuoliai.

25 pav. 14-29 metų jaunimo migracija vienam 2004-2014 m.
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Iš pateikto 25 paveikslo matome, kad didžiausia emigracija buvo 2004-2010 metų laikotarpyje. Jaunimo emigracijai įtakos turėjo 2004 m. įstojimas į Europos sąjungą, kai įsigaliojo laisvas gyventojų judėjimas tarp Europos Sąjungos šalių. Taip pat jaunimo emigracijos didėjimas matomas 2010 metais. Tam įtakos galėjo turėti, kai įsigalėjo Lietuvos Respublikos įstatymu nustatyta prievolė nuolatiniams šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. 2013 metais iš Lietuvos emigravo 17,6 tūkst. jaunuolių, o 2014 metų pradžioje Lietuvoje 14-29 metų amžiaus jaunuolių sudarė 21 procentą visų šalies gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas).

Viena iš pagrindinių jaunimo emigracijos priežasčių – noras užsidirbti daugiau pinigų. Dar viena priežastis – sunkumai ieškant darbo Lietuvoje, bei blogos darbo sąlygos ir karjeros perspektyvos. Taip pat viena iš priežasčių – išsilavinimas ir savęs realizavimas (Lietuvos statistikos departamentas). Emigravęs jaunas žmogus ilgainiui įsitvirtina kitoje šalyje, kuria ten šeimą, tikimybė, kad grįš – labai maža.

Tad galima teigti, kad Lietuva dėl jaunimo emigracijos praranda savo ateitį. Tuštėja mokyklos, mažėja studijuojančių, tuštėja jaunimo gretos, nyksta Lietuvos kultūra bei kalba. Išvykdamas jaunimas išsiveža entuziazmą, verslumą. Dėl jaunimo emigracijos nuostoliai patiriami darbo rinkoje, neigiamai veikiama šalies demografinė situacija.

Valstybės patiriami nuostoliai, dėl kvalifikuotos darbo jėgos emigracijos.

Vienas iš pagrindinių ir reikšmingiausių nuostolių, kuriuos patiria valstybė dėl emigracijos – spartus „protų nutekėjimas“. „Protų nutekėjimas“ tai ilgalaikė pasekmė, kuri daro didžiulę neigiamą įtaką Lietuvos valstybei, jos mokslo raidai, ekonomikai. Mažėja intelektinis potencialas, prarandamos investicijos į žmogiškąjį kapitalą, lėtėja technologinė pažanga, ekonomikos plėtra ir t.t. Šiuo metu Lietuvoje yra jaučiama įvairių sričių informacinių technologijų, biotechnologijos specialistų, biochemikų, nanotechnologijų specialistų stoka. Trūksta įvairių sričių inžinierių, branduolinės energetikos, atsinaujinančių elektros šaltinių specialistų. Trūkumas specialistų jaučiamas medicinos srityje, trūksta gydytojų, slaugytojų, odontologų.

Tikslios statistikos apie „protų nutekėjimą“ nėra, nes fiksuojamas tik bendras emigracijos mastas. Trūksta duomenų analizuojant atskiras „protų nutekėjimo“ profesines grupes.

Kalbant apie gydytojų ir slaugytojų emigracijos mastą, galima orientuotis pagal sveikatos apsaugos ministerijos išduodamas pažymas gydytojams skaičių. 2005 metais buvo išduotos pažymos 343 gydytojams, tai sudarė – 2,6 proc. nuo bendro gydytojų skaičiaus, 69 pažymos odontologams – 3 proc. ir 183 slaugytojoms – 0,7 proc.. Didžiausia dalis pažymų išduota 31-40 m. amžiaus gydytojams ir tai sudarė – 49,7 procento. Odontologų atveju daugiausia pažymų, apie 52,2 proc., išduota jaunesniems nei 30 m. amžiaus specialistams. 2011 metais 3,2 procentai medikų prašė išduoti kvalifikacijos ir licencijos pažymas. Šias pažymas Lietuvos medikai vežasi vykdamis dirbti į užsienio šalis (Konferencijos medžiaga, 2006). 2010-2011 metais daugiausia kreipėsi chirurgai, vaikų ligų gydytojai, kardiologai, neurologai, anesteziologai reanimatologai, ortopedai traumatologai. Penkių metų laikotarpyje pažymos buvo išduotos 706 gydytojams, 209 odontologams (Sveikatos Apsaugos Ministerijos duomenys).

Dar mažiau statistikos duomenų yra apie emigravusius slaugytojus. Slaugytojai dažniausiai išvyksta slaugyti ligonių namuose, todėl licenzijos ir pažymos nereikalingos. 2005 metais slaugytojų atveju 43,7 proc. pažymų išduota jaunesnėms nei 30 m. amžiaus specialistėms, o 31-41 m. amžiaus slaugytojoms – 42,1 proc. 2006-2011 metų laikotarpiu pažymų prašė 855 slaugytojos. Taigi, per 2004-2014 metus išduota 5300 kvalifikacijos pripažinimo užsienyje pažymų. Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, per metus išduota apytiksliai 500 sveikatos priežiūros specialistų pažymų. Maždaug trečdalis yra 24–30 m. SAM teigia, kad išduotų pažymų skaičius nereiškia, jog visi šie specialistai išvyko į užsienį (Petrovė, 2015).

Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, daugiausia gydytojai renkasi emigruoti į Europos sąjungos šalis ir Skandinavijos šalis. Šių šalių reikalavimai gana paprasti, užtenka mokėti kalbą, jie nereikalauja licenzijos pripažinimo. Didžiausia problema šioje srityje išvelgiama tai, kad emigruoja aukštos kvalifikacijos gydytojai, siaurų specializacijų gydytojai, tokie kaip intervenciniai kardiologai, kardiochirurgai ir t.t. Tokie gydytojai yra vertinami ir laukiami bet kurioje šalyje.

Didžiulis trūkumas specialistų jaučiamas informacinių technologijų srityje. Statistikos duomenimis, ateityje šių specialistų paklausa tik augs. „Investuok Lietuvoje“ skaičiavimais, jau šiandien IT sektoriuje Lietuvoje galėtų būti įdarbinta daugiau nei 500 darbuotojų, o per artimiausius ketverius metus IT specialistų paklausa gali pasiekti 10.000. Tyrimo duomenimis, jau 2016 m. Lietuvoje truks apie 13 tūkstančių IT specialistų. Šiuo metu Lietuvoje veikiančioms kompanijoms 2019 m. gali trūkti apie 4.000 IT specialistų, o pritraukiant naujus IT sektoriaus investuotojus atitinkamai augtų ir specialistų poreikis (Rovaitė, 2015).

Šiuo metu 6 procentai IT įmonių Lietuvoje ieško sistemų architektų. Trūksta sistemų testuotojų, sistemų saugos specialistų, natūraliai atsirado ir didesnis mobiliųjų aplikacijų programuotojų poreikis. Taip pat trūksta ir programuotojų.

Darbo rinkoje trūksta ne tik aukščiausios kvalifikacijos specialistų, bet trūkumas jaučiamas ir žemesnės kvalifikacijos specialistų. 2014 metais labiausia trūko tolimųjų reisų vairuotojų, virėjų, siuvėjų, laivų korpusų surinkėjų, suvirintojų. Užsieniečių į Lietuvą atvyksta nedaug. Statistiniais duomenimis 2014 m. į Lietuvą atvyko 4,8 tūkst. užsieniečių – iš jų apie 700 ES piliečių ir apie 4100 ne ES šalių piliečių. Dauguma ES piliečių į Lietuvą atvyko iš Latvijos, Vokietijos ir Lenkijos, o daugiausia trečiųjų šalių piliečių – iš Rusijos Federacijos, Ukrainos ir Baltarusijos. Užsieniečių, skaičius sparčiai augo ekonominio kilimo metu (2005-2008 m.), o krizės metu (2009-2010 m.) drastiškai mažėjo. 2014 m. išduotų leidimų dirbti skaičius ir toliau didėjo lyginant su dviem paskutiniais metais. Per 2014 m. išduota 5,4 tūkst. leidimų dirbti trečiųjų šalių piliečiams (Europos migracijos tinklalapis).

Galima teigti, kad emigruojantys kvalifikuoti specialistai palieka spragą darbo vietose. Tokiu būdu stabdomi įvairūs moksliniai projektai, tyrimai ir pan. Nebelieka patyrusių specialistų, kurie galėtų savo patirtį perduoti jaunimui. Statistikos duomenimis Lietuvą palieka šimtai gambiausių, gydytojų, mokslininkų, inžinierių ir kitų sričių kvalifikacijos specialistai. Talentingi studentai, kurie studijuoja užsienyje nenoriai grįžta į tėvynę. Taip pat Lietuvos jaunimas, kuris įgijo išsilavinimą Lietuvoje, išvažiuoja svetur ir moka mokesčius šalyje, kurioje gyvena. Todėl finansinė našta uždedama senstančiai visuomenei.

Valstybės patiriami nuostoliai, dėl nutautėjimo, dėl vaikų Nutautėjimas būdingas toms tautoms, kuriose emigracijos mastai gana dideli. Dauguma emigrantų užsienyje randa darbus, sukuria šeimas, tačiau stengiasi nepamiršti savo kilimo šaknų. Dauguma lietuvių moko savo vaikus lietuvių kalbos, turi lietuviškos atributikos, laikosi tradicijų, švenčia lietuviškas šventes. Vaikai supažindami su Lietuvos istorija, atostogauja Lietuvoje ir t.t. dauguma lietuvių siunčia pinigus likusiems Lietuvoje. Taip išlaikomas glaudus ryšys su savo tauta. Tačiau yra ir kitokia dalis emigrantų. Emigravę į JAV, Skandinavijos šalis, Europos šalis ar pan., skuba kuo greičiau integruotis toje visuomenėje, pritapti. Tokie emigrantai sparčiausiai integruoja vaikus. Jie atiduoda į tos šalies mokyklas, kuriose mokoma tos šalies kalbos. Tokie vaikai save laikys tos šalies piliečiu ir apie Lietuvą pamirš. Todėl iškyla nutautėjimo grėsmė. Dėl emigracijos atsiranda naujos šeimos – netradicinės šeimos. Persipina papročiai, religija, keičiasi tradicijos.

Apibendrinant valstybės patiriamus nuostolius dėl emigracijos galima teigti, kad valstybė nejaučia emigravusių žmonių nuostolio, kai emigruoja tie, kurie nenori dirbti nei savo šalyje, nei svetimoje. Nuostolį valstybė patiria tada, kai emigruoja jauni ir energingi žmonės, kurie norėtų likti savo šalyje, tačiau dėl tam tikrų priežasčių turi palikti savo šalį. Išvykę studijuoti į užsienį, jaunimas susiranda darbo ir įsitvirtina toje šalyje. 2014 m. daugiau negu pusė (60,2 proc.) emigrantų buvo 20-39 metų amžiaus, kai tuo tarpu 2004 m. – 50,6 proc. Didžiausią nuostolį valstybė patiria, kai iš šalies išvyksta kvalifikuoti darbuotojai. Dėl emigracijos Lietuva netenka energingesnių, veiklesnių žmonių, netenka kultūros ir meno darbuotojų, medikų ir t.t.

Statistikos departamento duomenimis Lietuvą palieka daug išsilavinusių gyventojų, tarp jų ir mokslininkų. Teigiama, kad per 70 proc. emigruojančių gyventojų turi vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, tai rodo galimą didelį kvalifikuotų darbuotojų praradimą. Todėl galima tik numanyti, kad ateityje bus labai įtempta darbo rinkos padėtis (Statistikos departamentas).

Mažėjant dirbančiųjų – mažėja ir socialinio draudimo finansavimas. Atsiranda problemos dėl pensijų, socialinių išmokų ir t.t. Mažėjant gyventojų – sensta visuomenė. Nuo demografinės padėties priklauso ir ekonomika, ir valstybės gerovė. Yra matoma tendencija, kad santykis tarp dirbančiųjų ir nedirbančiųjų blogėja, tam įtakos turi sumažėjęs gimstamumas Lietuvoje ir emigracija. Taip pat pamažu gyvenimo trukmė ilgėja. Tai reiškia, kad ilgiau gyvenantys žmonės bus ilgiau ir nedarbingi, jiems reikės mokėti pensijas, suteikti sveikatos apsaugą. Mažėja darbingo amžiaus žmonių, mažėja mokesčius mokančiųjų.

Lietuvių tauta išsibarščiusi po pasaulį – nelieka pilietiškumo, nebesidomima politika, nedalyvaujama rinkimuose. Emigravę svetur nutraukia ryšį su tėvyne, vis daugiau

nuo jos atsiriboja. Lietuvių pasaulyje yra apie pusė milijono, 36 – šiose valstybėse egzistuoja lietuvių bendruomenės. Jaunimas nenoriai įsitraukia į tokios bendruomenės gyvenimą, todėl jaunimas pamiršta Lietuvą, jos kalbą, papročius, nyksta tautiškumas, nelieka jokie ryšio su Lietuva.

Emigracija Lietuvai atneša didžiulius nuostolius – mažėja Lietuvos intelektualinis potencialas, lėtėja ekonominė plėtra. Ima jaustis technologinės pažangos, mokslo raidos lėtėjimas, BVP mažėjimas, užsienio investicijų į Lietuvos ūkį mažėjimas. Ima ryškėti verslo plėtros stabdymas tam tikrose srityse, darbo jėgos trūkumas tam tikrose ūkio sektoriuose. Dėl emigracijos patiriami nuostoliai valstybės, socialinio draudimo fondo ir savivaldybių biudžete. Prarandamos investicijos į žmones, silpnėjantys emigrantų ryšiai su Tėvyne ir jos visuomene, perspektyvos vėl į ją grįžti mažėjimas, Lietuvos kultūros bei kalbos nykimas. Prie nuostolių galime priskirti ir ribotą darbo užmokesčio augimą dėl pigesnės darbo jėgos pasiūlos iš trečiųjų šalių.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizės būdu buvo išskirti pagrindiniai teoriniai emigracijos aspektai, priežastys ir pasekmės ekonomikai.

Kiekvienas autorius migraciją apibrėžia skirtingai. Todėl galima daryti išvadą kad migracija – tikslingas žmonių kraustimasis gyventi ir dirbti svetur. Šis reiškinys neatsiejamas nuo globalizacijos. Dauguma žmonių migruoja vien dėl to, kad jų netenkina dabartinės gyvenimo sąlygos. Ieškoma geresnių sąlygų, kurios padėtų išgyventi ir atvertų didesnes galimybes savirealizacijai. Pagrindiniai veiksniai, kurie įtakoja migraciją: ekonominiai (nedarbas, darbo užmokestis, ekonomikos vystimasis); demografiniai (santuokos, ištuokos); socialiniai – kultūriniai (perspektyvų nematymas, tradicijos, netolerancija); politiniai (politiniai konfliktai, politinė santvarka, rinkimų rezultatai, migracijos politikos liberalizavimas); psichologiniai (gebėjimas priimti asmeninius sprendimus); geografiniai (klimato sąlygos, gamtos tarša). Išskirti kas labiausiai įtakoja emigracija yra pakankamai sunku, kadangi visi veiksniai tarpusavyje yra susiję. Paprastai gyventojai emigruoja, norėdami ir tikėdamiesi savo gyvenimą pakeisti geresniu.

Pasekmės ekonomikai labiausiai pasireiškia per darbo jėgos trūkumą, nors tam tikrais atvejais darbo jėgos trūkumas gali būti vertinamas, ir kaip teigiamas reiškinys. Tada darbdavys priverstas efektyviau naudoti darbo jėgą ir taip didinti darbo našumą bei produktyvumą. Emigracija skirtingomis ekonominėmis, socialinėmis, kultūrinėmis sąlygomis kai kuriuos darbo rinkos rodiklius veikia gana skirtingai. Ekonominiu požiūriu migracija – atsakas į ekonomines galimybes geriau gyventi, kurios kinta priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų.

2. Mokslinės literatūros analizės būdu buvo ištirta bei aktualizuota mokesčių sistemos reikšmė valstybei, identifikuota sąsaja su emigracijos problema.

Išanalizavus mokslinę literatūrą apie mokesčių sampratą, galima daryti išvadas, kad mokesčiai yra suvokiami kaip įstatymų nustatyta įmoka ir, kad už tą įmoką jokia specialia paslauga valstybė neatsilygina. Mokesčių svarba ta, kad tinkamai vykdoma mokesčių politika stiprina ir skatina šalies ekonomiką, kuria naujas darbo vietas, tinkamai perskirsto valstybes pajamas ir t.t.

Lietuvos mokesčių sistema yra netobula ir nepastovi. Dažniausiai minima problema yra per didelė mokestinė našta, tenkanti dirbantiesiems Lietuvoje. Masinė emigracija iš Lietuvos, išseikvojo žmogiškuosius išteklius, kurie būtini ilgalaikiam ekonomikos atsigavimui. Mažėjant gyventojų, mažėja ir surenkama į biudžetą suma, todėl likusiems užkraunama didžiulė mokesčių našta. Lietuvos mokesčių sistema nuolatos yra pertvarkoma ir reformuojama. 2009 m. buvo padaryti praktiškai visų pagrindinių mokesčių

pakeitimai, kurių surinkimas daro didžiausią įtaką valstybės biudžeto pajamoms: buvo pakeisti ir mokesčių tarifai, ir taikytų PVM lengvatos vaistams, keleivių vežimo paslaugoms medicininės paskirties prekėms, viešbučių paslaugoms, keleivių vežimo paslaugoms ir kt. t.t. Šios reformos tikslas buvo surinkti daugiau mokesčių pajamų į biudžetą ir atsižvelgiant į šalies ekonominę situaciją, o mokesčių didinimas skatina emigraciją.

3. Atlikta, emigracijos apimties ir mokesčių surinkimo, statistinių duomenų analizė 2004-2014 m. laikotarpiu parodė, kad nuo 2004 m. iki 2014 m. Lietuvą paliko apie penktadalis piliečių. 2010 metais emigraciją buvo pasiekusi pika, o nuo 2011 m. iki 2014 m. emigracijos srautai palengva mažėjo. Vis dėlto per 2014 m. Lietuva neteko 1,5 karto daugiau žmonių negu atvyko. Emigruoja daugiausia jaunimas, kuris išvyksta studijuoti, o baigęs mokslus ten pasilieka. Intensyvėja ir protų nutekėjimas. Nuo 2004-2014 m. suintensyvėjo moterų migracija. Galima daryti išvadas, kad emigracijos banga nesibaigė, žmonės linkę realizuoti save kitose šalyse.

Įvertinus 2004-2014 m. mokesčių situaciją Lietuvoje, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikoje mokami pagrindiniai mokesčiai yra šie: pridėtinės vertės mokestis (PVM), akcizai, gyventojų pajamų mokestis (GPM), pelno mokestis. Daugiausia pajamų yra surenkama iš PVM mokesčio. O paskutinėje vietoje - pelno mokestis, kuris sudaro mažiausią pajamų dalį nacionaliniame biudžete. Didelė dalis mokesčių nesurenkama į šalies biudžetą, nes klesti šešėlinė ekonomika – slepiami mokesčiai.

4. Statistinių duomenų analizės pagalba buvo nustatyti pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimtys.

Apibendrinant pinigų pervedimo fiziniams asmenims iš užsienio apimtis galima teigti, kad nuo 2004 m. iki 2014 metų emigrantų pinigų perlaidos išaugo nuo 0,9 milijardo iki 5,5 milijardo litų. Per visą dešimtmetį perlaidų suma sudaro apie 22,5 milijardus litų. Tačiau galime tik spėlioti, kiek įvežta pinigų neoficialiai ir kiek iš jų neapmokestintų kitose valstybėse. Šios perlaidos pagerina gyvenimą, kelią ekonomiką ir t.t., tačiau galima tik spėlioti kiek tai tęsis. Dėl emigracijos Lietuvos darbo rinka praranda darbingo amžiaus žmones, mokius pirkėjus, jaunimą ir t.t. Piniginiai pervedimai gali turėti įtakos gyventojų polinkiui emigruoti bei motyvaciją nedirbti. Tampa patogu, kai nereikia dirbti ir esi išlaikomas iš dirbančių užsienyje šeimos narių.

5. Statistinių duomenų analizės pagalba išanalizuotas emigracijos poveikis Lietuvos mokesčiams, nustatytos probleminės sritys.

Apibendrinant emigracijos poveikį mokesčių surinkimui Lietuvoje, galima daryti išvadas, kad grįžtantys emigrantų pinigai skatina didėjančią perkamąją galią bei vartojimą. Per 2004-2014 m. valstybė iš emigrantų pervestų pinigų gavo apie 22,5 milijardus

Lt. naudos. Dauguma emigrantų atsiųstų pinigų į Lietuvą buvo išleidžiami prekėms ir paslaugoms pirkti, taip Lietuvos valstybė gavo pajamų per mokesčius. Lietuvos gyventojai bei grįžę emigrantai atostogų, pirkdami prekes ar paslaugas sumoka pridėtinės vertės mokestį ir akcizus, rinkliavas. Taip atsiųsti pinigai didina ir bendrąjį vidaus produktą. Krizės laikotarpiu privačių asmenų pervedami pinigai kompensavo sumažėjusių atlyginimų, darbo praradimo padarinius Lietuvoje. Privačių asmenų perlaidos padeda išgyventi Lietuvoje likusiems artimiesiems, o valstybei surinkti trūkstamus mokesčius.

Nustatytos pagrindinės probleminės sritys. Didžiausia problema ta, kad iš šalies išvyksta kvalifikuota darbo jėga. Dėl emigracijos Lietuva netenka energingesnių, veiklesnių žmonių, netenka kultūros ir meno darbuotojų, medikų ir t.t. 2014 m. daugiau negu pusė (60,2 proc.) emigrantų buvo 20-39 metų amžiaus, kai tuo tarpu 2004 m. – 50,6 proc. Statistikos departamento duomenimis Lietuvą palieka per 70 proc. gyventojų turinčių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, tai rodo galimą didelį kvalifikuotų darbuotojų praradimą. Todėl galima tik numanyti, kad ateityje bus labai įtempta darbo rinkos padėtis. Mažėjant dirbančiųjų – mažėja ir socialinio draudimo finansavimas. Atsiranda problemos dėl pensijų, socialinių išmokų ir t.t. Mažėjant gyventojų – sensta visuomenė. Nuo demografinės padėties priklauso ir ekonomika, ir valstybės gerovė. Mažėja darbingo amžiaus žmonių, mažėja mokesčius mokančiųjų.

Emigracija Lietuvai atneša didžiulius nuostolius – mažėja Lietuvos intelektualinis potencialas, lėtėja ekonominė plėtra. Ima jaustis technologinės pažangos, mokslo raidos lėtėjimas, užsienio investicijų į Lietuvos ūkį mažėjimas. Ima ryškėti verslo plėtros stabdymas tam tikrose srityse, darbo jėgos trūkumas tam tikrose ūkio sektoriuose. Dėl emigracijos patiriami nuostoliai valstybės, socialinio draudimo fondo ir savivaldybių biudžete. Prarandamos investicijos į žmones, silpnėjantys emigrantų ryšiai su Tėvyne ir jos visuomene, perspektyvos vėl į ją grįžti mažėjimas, Lietuvos kultūros bei kalbos nykimas. Prie nuostolių galime priskirti ir ribotą darbo užmokesčio augimą dėl pigesnės darbo jėgos pasiūlos iš trečiųjų šalių.

LITERATŪRA

1. Aleknevičienė, V. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, 2005.
2. Ar išliks lietuvių tauta? [interaktyvus]. 2006 – [žiūrėta 2015-12-16]. Prieiga per internetą:<<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/ar-isliks-lietuviu-tauta-37576#ixzz3usWOs0bx>>
3. Ataskaitų archyvas. [interaktyvus]. 2014 – [žiūrėta 2015-11-19]. Prieiga per internetą:<<http://www.vmi.lt/cms/ataskaitu-archyvas>>
4. Augustynaitytė, M. Geriausiai bėga iš lietuviškų universitetų. [interaktyvus]. 2009 – [žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<http://www.olimpas.lt/str_geriausiai_bega.htm>
5. Aukštuolytė, R. VMI paaiškino, kaip apmokestinamos emigrantų perlaidos. [interaktyvus]. 2014 – [žiūrėta 2015-12-23]. Prieiga per internetą:<<http://vz.lt/archive/article/2014/12/11/vmi-paaiskino-kaip-apmokestinamos-emigrantu-perlaidos>>
6. Barcevičius, E. ir kt. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. I etapo galutinė ataskaita. Vilnius: Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009.
7. Barcevičius, E. ir kt. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. II etapo galutinė ataskaita. - Vilnius: Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009.
8. Buckiūnienė, O. Valstybės ir tarptautiniai finansai. Vilnius: Vilniaus kolegija, 2005.
9. Buškevičiūtė, E. Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2007
10. Buškevičiūtė, E. Mokesčių sistema: vadovėlis. Kaunas: Technologija, 2005.
11. Bosienė, D. Ką reikia žinoti apie PVM? [interaktyvus]. 2013 – [žiūrėta 2015-12-11]. Prieiga per internetą:<<http://www.verslas.in/ka-reikia-zinoti-apie-pvm/>>
12. Čiarnienė, R. ir kt. Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai. Ekonomika ir vadyba: KTU, 2009, Nr. 14.
13. Damulienė, A. Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai. [interaktyvus].
Mykolo Romerio universitetas, Vilnius, 2013 – [žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga per internetą:<https://www.mruni.eu/upload/iblock/d73/009_damuliene.pdf>
14. Daugėla, V.; Kazlauskienė, A.; Snieška, V. Darbo jėgos migracijos priežastys ir migracijos pobūdis Lietuvoje. Inžinerinė ekonomika, Kaunas: Technologija, 2000 Nr. 5 (20).
15. Dubauskas, G. Finansų valdymo teorijos. [interaktyvus]. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Vilnius, 2011 – [žiūrėta 2015-11-03]. Prieiga per

- internetą:<file:///C:/Users/User/Downloads/dubauskas%20finansu%20valdymo%20teorijos%20internetui.pdf>
16. Emigracija iš Lietuvos: problemos, padėtis, galimi sprendimo būdai. [interaktyvus]. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybės žinios, 2006 – žiūrėta [2015-12-21]. Prieiga per internetą:<<http://www3.lrs.lt/docs2/TKAKCQXM.PDF>>
17. Eurostatas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-12-22]. Prieiga per internetą:<<http://eurostatgidas.stat.gov.lt/lt/>>
18. Europos migracijos tinklalapis. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-12-22]. Prieiga per internetą:<<http://emn.lt/>>
19. Europos migracijos tinklas. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-15]. Prieiga per internetą:<<http://123.emn.lt/lt/bendros-tendencijos/migracija-10-metu-apzvalga>>
20. Europos Sąjunga. Gyvenimas ES [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_lt.htm>
21. Europos komisija. Šalies ataskaita. Lietuva 2015. [interaktyvus]. 2015 – [Žiūrėta 2015-12-27]. Prieiga per internetą:<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/cr2015_lithuania_lt.pdf>
22. Europos migracijos tinklas. Metinė politikos ataskaita: migracija ir prieglobstis Lietuvoje 2014. [interaktyvus]. Lietuvos Respublikos Nacionalinis informacijos centras, 2014 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per internetą:<<http://emn.lt/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-policy-report.pdf>>
23. Galdikienė, L. Namų ūkių vartojimas jungia aukštesnę pavara. [interaktyvus]. 2013 – [Žiūrėta 2015-12-15]. Prieiga per internetą:<<https://www.manofinansai.lt/lt/articles/view/525/namu-ukiu-vartojimas-jungia-aukstesne-pavara->>>
24. Giddens, A. Sociologija. Kaunas, 2005.
25. Grižas, R. A. Tarptautiniai valiutiniai – finansiniai santykiai ir globalizacija: mokomoji knyga. VU, 2000.
26. Guščinskienė, J. Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemas ir komentarai: mokomoji knyga. Kaunas: Technologijos, 2011.
27. Terminų žodynas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-10]. Prieiga per internetą:<<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas>>
28. Gruževskis, B. Lietuvos darbo migracijos iššūkiai. Vilnius: Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2006.
29. Jasaitis, J. Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos. [interaktyvus]. Filosofija. Sociologija, Lietuvos mokslų

- akademijos leidykla. 2007 – [žiūrėta 2015-10-25]. Prieiga per internetą:<<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2007/4/64-78.pdf>>
30. Jockus, A. Į Lietuvą grįžta daugiau emigrantų. [interaktyvus]. Lietuvos žinios 2015 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per internetą:<<http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/i-lietuva-grizta-daugiau-emigrantu/194473>>
31. Junevičius, A. Laisvas darbo jėgos judėjimas: pasekmės ir poveikis Europos Sąjungai bei Lietuvai // KTU Socialiniai mokslai, 2002. Nr. 1(33), -ISSN 1392 – 0758
32. Junevičius, A. Laisvas paslaugų judėjimas Europos Sąjungoje. – Europos Sąjunga. 2004: iššūkiai, procesai ir Europos studijos. 2002.
33. Juraitė, K. Lyginamieji tyrimo metodai: nuo intensyvaus ir ekstensyvaus prie visapusiško tyrimo. [interaktyvus]. 2005 – [žiūrėta 2015-12-15]. Prieiga per internetą:<http://fcis.vdu.lt/~z.lydeka@adm.vdu.lt/KJuraite_paskaita%20ISM%202.pdf>
34. Maslauskaitė, A.; Stankūnienė, V. Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. Vilnius: Mokslo aidai, 2007.
35. Naraškevičiūtė, V.; Lakštutienė A. Valstybės finansai. Kaunas: Technologija, 2007.
36. Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vadovėlis. Šiauliai, 2005.
37. Karpavičius, S. Emigracijos poveikis Lietuvos ekonomikai. Pinigų studijos 2, 2006.
38. Kindsfaterienė, K.; Lukaševičius K. Mokesčių sistemos įtaka verslo aplinkai. [interaktyvus]. 2008 – [žiūrėta 2015-11-03]. Prieiga per internetą:<<http://www.kalbos.ktu.lt/index.php/EE/article/viewFile/11533/6215>>
39. Kokengauzaitė, J.; Tonkunaitė, G. Ekonominės emigracijos priežastys ir poveikis Lietuvos darbo rinkai. Ekonomikos ir vadybos aktualijos, 2010
40. Kasnauskienė, G. Demografijos pagrindai. Vilnius, 2006.
41. Kasnauskienė, G. Lietuvos statistikos darbai. Vilnius, 2006.
42. Kripaitis, R.; Romikaitytė, B. Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. [interaktyvus]. 2005: E. Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. ŠU leidykla. 2005 – [žiūrėta 2015 10 27] Prieiga per internetą:<<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367163451255/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>>
43. Labanauskas, L. „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija. [interaktyvus]. Filosofija. Socialogija. Lietuvos mokslų akademija, 2006 – [žiūrėta 2015-10-30]. Prieiga per internetą:<<http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2006/2/27-34.pdf>>
44. Laisvosios rinkos institutas. Tyrimas. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. [interaktyvus]. 2006 – [žiūrėta 2015-10-25]. Prieiga per

- interneta: <<http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/darbo-santykiai/tyrimas-migracija-pagrindines-priezastys-ir-gaires-pokyciams/lrinka>>
45. Levišauskaitė, K.: Šinkūnienė, K. Mokesčio kultūros ir mokesčio mentaliteto aspektai efektyvioje valstybės mokesčio sistemoje. [interaktyvus]. Vytauto Didžiojo universitetas, 2006 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per interneta: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/fd5/1_k.levisauskaite%20ir%20kt..pdf>
46. Lietuvos bankas. Lietuvos ekonomikos apžvalga. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-22]. Prieiga per interneta: <https://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_1>
47. Lietuvos bankas. Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-22]. Prieiga per interneta: <<https://www.lb.lt/lit/statistics/nsdplt.htm>>
48. Lietuvos banko metų ataskaita 2014. [interaktyvus]. Vilnius. 2015 – [žiūrėta 2015-12-16]. Prieiga per interneta: <http://www.lb.lt/metu_ataskaita_2014>
49. Lietuvos darbo birža. Statistiniai duomenys. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-14]. Prieiga per interneta: <http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/statistika_tab.aspx>
50. Lietuvos respublikos konstitucija [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga per interneta: <<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>>
51. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. Mokesčiai. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-15]. Prieiga per interneta: <<http://www.finmin.lt/web/finmin/mokesciai>>
52. Lietuvos gyventojai pinigų dažniausiai siunčia į Rusiją, o gauna – iš Jungtinės Karalystės. [interaktyvus]. 2011 – [žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga per interneta: <<https://www.swedbank.lt/lt/neigaliesiems/naujienos/view/1323>>
53. Lietuvos respublikos finansų ministerija. Mokesčiai [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per interneta: <http://www.finmin.lt/c/portal/layout?p_1_id=PUB.1.53>
54. Lietuvos Respublikos Nacionalinis informacijos centras Metinė politikos ataskaita: migracija ir prieglobstis Lietuvoje 2014 [interaktyvus]. 2014 – [žiūrėta 2015-11-13]. Prieiga per interneta: <<http://emn.lt/wp-content/uploads/2015/05/FINAL-policy-report.pdf>>
55. Lietuvos muitinė. Lietuvos respublikos muitinės 2014 metų veiklos ataskaita [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-19]. Prieiga per interneta: <http://www.cust.lt/mport/failai/veikla/veiklos_kryptys/2014_New_Atas_Metine.pdf>
56. Lietuvos Respublikos Valstybės Kontrolė. Valstybinio audito ataskaita akcizo mokesčio administravimas. [interaktyvus]. Vilnius, 2010 – [žiūrėta 2015-11-16]. Nr. VA-P-60-5-15 Prieiga per interneta: <<file:///C:/Users/User/Downloads/VA-P-60-5-15.pdf>>

57. Lietuvos statistikos departamentas. Demografijos metraštis, 2013. [interaktyvus]. 2013 – [žiūrėta 2015-11-26]. Prieiga per internetą:<<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=2992>>
58. Lietuvos statistikos departamentas. Demografijos metraštis, 2014. [interaktyvus]. 2014 – [žiūrėta 2015-12-22]. Prieiga per internetą:<<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=2910>>
59. Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas. Bendrosios nuostatos. [interaktyvus]. Vilnius 2004 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per internetą:<http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/actionplan/transposition/lithuania/d9.4-ml-lt.pdf>
60. Marcijonas, A.; Sudavičius B. Mokesčių teisė. -Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
61. Meidūnas, V.; Puzinauskas P. Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001.
62. Motieka, E.; Adomėnas, M.; Daniliauskas J. Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėvijos atžvilgiu. Vilnius: Strateginių studijų centras, 2006.
63. Oficialu: daugiau nei 600 tūkst. lietuvių gyvena užsienyje. [interaktyvus]. 2014 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per internetą:<<http://www.alfa.lt/straipsnis/49775710/oficialu-daugiau-nei-600-tukst-lietuviu-gyvena-uzsienyje>>
64. Oficialios statistikos portalas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-12-09]. Prieiga per internetą:<<http://osp.stat.gov.lt/>>
65. Pelno mokestis. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015-12-11]. Prieiga per internetą:<<http://rectus.lt/pelno-mokestis.html>>
66. Petrovė, I. Medikų emigracijos priežastys atskleidžia galias sveikatos apsaugos problemas. [interaktyvus]. 2015 – [žiūrėta 2015-12-23]. Prieiga per internetą:<<http://www.vlmedicina.lt/2015/12/mediku-emigracijos-priezastys-atskleidzia-galias-sveikatos-apsaugos-problemas/>>
67. Popelnikova, N.; Žaptorius, J. Lietuvos mokesčių sistemos analizė. Vilniaus: Gedimino technikos universitetas „Mokslas – Lietuvos ateitis“ 2012 metų teminės konferencijos straipsnių rinkinys. [interaktyvus]. ISSN 2029-7149. 2012 – [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga per internetą:<<http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/conference/2012/paper/viewFile/28/75>>
68. Pridėtinės vertės mokesčio (PVM) didinimas. [interaktyvus]. 2009 – [Žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<<http://manoseimas.lt/pridetines-vertes-mokescio-pvm-didinimas/>>

69. Pridėtinės vertės mokestis. [interaktyvus]. 2009 – [Žiūrėta 2015-12-11]. Prieiga per internetą:<<http://rectus.lt/pridetines-vertes-mokestis.html>>
70. Pukelienė, V.; Glinskienė, D. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. [interaktyvus]. 2007 – [žiūrėta 2015-10-30]. Prieiga per internetą:<<file:///C:/Users/User/Downloads/465-1390-1-PB.pdf>>
71. Rakauskienė, O. G. Valstybės ekonominė politika. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
72. Rovaitė, G. 2019 m. Lietuvoje gali trūkti 4.000 IT specialistų. [interaktyvus]. 2015 [Žiūrėta 2015-12-08]. Prieiga per internetą:<<http://vz.lt/sectoriai/informacines-technologijos-telekomunikacijos/2015/09/22/2019-m-lietuvoje-gali-trukti-4000-it-specialistu>>
73. Simėnas, D. ES parama baigsis greitai, emigrantų – kiek vėliau. [interaktyvus]. 2015 – [Žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<<http://manopramone.vz.lt/straipsnis/6E25C111-2DE5-4F44-A024-3BA739243A92/ES-parama-baigsis-greitai,-emigrant%C5%B3-%E2%80%93-kiek-v%C4%97liau>>
74. Stanišauskas, G. Emigrantai šelpia milijardais. [interaktyvus]. 2014 [Žiūrėta 2015-12-16]. Prieiga per internetą:<<http://valstietis.tv3.lt/ezwebin/print/?node=310455>>
75. Stačiokas, R.; Rimas, J. Mokesčiai: istorinė raida ir dabartis. Kaunas: Technologija, 2003.
76. Stačiokas, R.; Mažeika, A. ir kt. Mokesčių sistemos poveikis verslui ir jo vertinimo tendencijos. Ekonomika: mokslo darbai, 2004.
77. Sipavičienė, A.; Stankūnienė, V. Lietuvos gyventojų (e) migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos mokslų akademija. 2011 – [žiūrėta 2015-11-13]. Prieiga per internetą:<[://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/323-333.pdf](http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/4/323-333.pdf)>
78. Sipavičienė, A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: Modelio kaita ir situacijų analizė. Vilnius: Mokslas, 2006.
79. Stulgienė, A.; Daunorienė, A. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Ekonomika ir vadyba, 2009.
80. Šilbajoris, A. Emigracijos bangos. Florida: „XXI amžius“. [interaktyvus]. 2001 – [žiūrėta 2015-11-05]. Prieiga per internetą:<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/xxiamzius/20011114/istving_01.html>
81. Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras. 2003. [žiūrėti 2015-12-18]. Prieiga per internetą:<<file:///C:/Users/User/Downloads/Tidikis.pdf>>

82. Tragiška statistika: kokių greičiu netenkame jaunimo? [interaktyvus]. 2014 – [Žiūrėta 2015-12-16]. Prieiga per internetą:<<http://www.delfi.lt/news/daily/education/tragiska-statistika-kokiu-greiciu-netenkame-jaunimo.d?id=64851421>>
83. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ VŠĮ „Mokesčių ir verslo procesų administravimo centras“ Akcizų mokestis Lietuvoje. [interaktyvus]. 2014 – [Žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<http://www.ekt.lt/wp-content/uploads/2014/02/Studija_Akcizo-mokestis-Lietuvoje.pdf>
84. Ūkio ministerija. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2015. [interaktyvus]. 2015 – [Žiūrėta 2015-12-15]. Prieiga per internetą:<<http://ukmin.lrv.lt/uploads/ukmin/documents/files/Apžvalgos/Lietuvos%20ekonomikos%20ap%C5%BEvalga%202015%20m.%20kovo%20m%C4%97n.pdf>>
85. Urbonaitė, E. Ekonominės migracijos politika. [interaktyvus]. Geopolitika. 2007 – [Žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga per internetą:<<http://www.geopolitika.lt/?artc=964>>
86. Vaitekūnas, S. Gyventojai per du tūkstantmečius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
87. Verslo savaitė.lt. Pernai atsiuntė trečdaliu daugiau perlaidų. [interaktyvus]. 2014 [Žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga per internetą:<<http://www.verslosavaite.lt/index.php/Pernai-atsiunte-trecdaliu-daugiau-perlaidu.html>>
88. Viešosios politikos ir vadybos institutas. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. [interaktyvus]. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2008 – [žiūrėta 2015-12-21]. Prieiga per internetą:<https://www.academia.edu/1147647/Ekonomine_migracijos_reguliavimo_strategijos_vertinimas>
89. Žodynas. Akcizas. [interaktyvus]. Verslo žinios. 2015 – [Žiūrėta 2015-11-16]. Prieiga per internetą:<<http://zodynas.vz.lt/Akcizas>>
90. 2014 m. Migracijos metraštis [interaktyvus]. Vilnius, 2015 – [žiūrėta 2015-11-13]. ISSN 2351-6607 Prieiga per internetą:<[file:///C:/Users/User/Downloads/2014m.metrastis%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/2014m.metrastis%20(1).pdf)>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

EUROPOS VALSTYBIŲ MINIMALI ALGA 2004-2014M. LAIKOTARPIU (P:36)

GEO/TIME	2004S2	2005S2	2006S2	2007S2	2008S2	2009S2	2010S2	2011S2	2012S2	2013S2	2014S2
Belgium	1.186,31	1.210,00	1.234,00	1.283,00	1.335,80	1.387,50	1.387,50	1.443,54	1.472,42	1.501,82	1.501,82
Bulgaria	61,35	76,69	81,81	92,03	112,49	122,71	122,71	122,71	148,28	158,50	173,84
Czech Republic	210,99	239,26	279,19	278,57	334,83	309,10	311,39	328,61	312,01	308,30	309,62
Estonia	158,50	171,92	191,73	230,08	278,02	278,02	278,02	278,02	290,00	320,00	355,00
Ireland	1.183,00	1.292,85	1.292,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85	1.461,85
Greece	630,77	667,68	709,71	767,55	794,02	862,82	862,82	876,62	683,76	683,76	683,76
Spain	572,60	598,50	631,05	665,70	700,00	728,00	738,85	748,30	748,30	752,85	752,85
France	1.286,09	1.217,88	1.254,28	1.280,07	1.321,02	1.337,70	1.343,77	1.365,00	1.425,67	1.430,22	1.445,38
Latvia	121,77	114,93	129,29	172,34	227,05	255,83	253,77	281,97	287,07	284,74	320,00
Lithuania	144,81	159,29	173,77	202,73	231,70	231,70	231,70	231,70	231,70	289,62	289,62
Luxembourg	1.402,96	1.466,77	1.503,42	1.570,28	1.609,53	1.682,76	1.724,81	1.757,56	1.801,49	1.874,19	1.921,03
Hungary	210,65	230,55	220,58	266,10	293,08	263,30	256,99	293,11	323,17	332,37	328,16
Malta	547,69	561,53	584,24	601,90	617,21	634,88	659,92	664,95	679,87	697,42	717,95
Netherlands	1.264,80	1.264,80	1.284,60	1.317,00	1.356,60	1.398,60	1.416,00	1.435,20	1.456,20	1.477,80	1.495,20
Poland	182,16	210,21	221,72	248,43	335,99	286,61	317,58	347,34	353,04	368,87	404,16
Portugal	425,95	437,15	449,98	470,17	497,00	525,00	554,17	565,83	565,83	565,83	565,83
Romania	68,92	86,04	92,43	124,44	137,31	142,61	137,30	157,89	157,26	179,36	205,34
Slovenia	464,54	490,67	511,62	521,80	566,50	589,19	734,15	748,10	763,06	783,66	789,15
Slovakia	152,48	169,21	179,92	225,96	268,17	295,50	307,70	317,00	327,00	337,70	352,00
United Kingdom	1.107,72	1.186,59	1.200,69	1.310,09	1.149,89	1.112,55	1.169,49	1.083,60	1.244,42	1.189,92	1.301,31
Montenegro	:	:	:	:	:	:	:	:	:	288,05	288,05
Former Yugoslav of Macedonia,	:	:	:	:	:	:	:	:	:	198,95	213,04
Serbia	:	:	:	:	:	:	:	:	234,90	236,27	232,90
Turkey	246,03	301,78	264,51	329,76	330,54	320,81	392,01	356,17	411,89	405,20	391,45
United States	734,41	738,23	702,17	660,99	643,24	803,26	1.024,09	869,48	998,15	960,76	920,10

2 PRIEDAS

LIETUVOS RESPUBLIKOJE MOKAMI PAGRINDINIAI ŠIE MOKESČIAI, 2004-2014M.M LAIKOTARPIU (P:45)

Įmokų pavadinimas	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gyventojų pajamų mokestis	1 614 164	1.875.250	2.038.405	1 939 608	1.714.471	1 042 965	916 506	3 772 568	4 004 454	4 315 221	4 576 319
Pelno mokestis	1 168 950	1.507.704	1.924.521	2 053 649	2.910.175	1 707 592	953 871	873 112	1 494 775	1.645.820	1725594
Pridėtinės vertės mokestis	1 879 628	4.841.726	6.152.215	7 824 176	7.376.926	5 601 258	5 723 638	6 539 310	6 567 518	8.318.778	9354583
Akcizai	1 724 003	2.040.088	2.374.429	2 803 595	3.321.436	3 199 266	2 937 367	3 092 674	3 253 358	3.352.317	3601632